Vestfold
FYLKESKOMMUNE

23.02.2026

Kunnskapsgrunnlag til revisjon av RPBA

Sammendragsrapport

Innhold

1. Innledning ... 2
2. Arealforvaltning ... 3
    2.1. Arealene i Vestfold ... 3
    2.2. Planreserve per august 2025 ... 4
    2.3. Langsiktige utviklingsgrenser ... 8
    2.4. Temakart ... 11
    2.5. Scenarier for fremtidig nedbygging i Vestfold ... 13
3. Stedsutvikling ... 15
    3.1. By- og tettstedsutvikling ... 15
    3.2. Barn og unge ... 22
    3.3. Folkehelse ... 22
    3.4. Kvalitet i stedsutvikling ... 25
4. Handel ... 34
    4.1. Omsetningsanalyse for Vestfold ... 34
    4.2. Omsetnings- og lokaliseringsanalyser av kommunene ... 36
    4.3. Anbefalinger til arbeid med revisjon ... 43
5. Næring ... 44
    5.1. Status, utviklingstrekk og framtid for næringslivet i Vestfold ... 44
    5.2. Status næringsarealer i Vestfold ... 51
6. Geologiske forekomster, mineralressurser og massehåndtering ... 54
    6.1. Mineralsk byggeråstoff fra primæruttak i Vestfold ... 55
    6.2. Overskuddsmasser fra bygg- og anleggsnæringen ... 55
    6.3. Miljøfotavtrykk fra mineralske byggeråstoffer og overskuddsmasser ... 55
    6.4. Sirkulær massehåndtering ... 56
7. Dyrket og dyrkbar jord ... 58
8. Natur, friluftsliv og grønnstruktur ... 61
    8.1. Natur i Vestfold ... 61
    8.2. Klima og arealbruk ... 73
    8.3. Friluftsliv ... 76
    8.4. Landskapsbilde ... 78
    8.5. Vannmiljø ... 82
    8.6. Metodikk og virkemidler ... 85
9. Kulturminner og kulturmiljø ... 88
    9.1. Oppfølging av kulturmiljø i RPBA ... 88
    9.2. Rammer for kulturmiljøarbeidet ... 90
    9.3. Kulturmiljø i regional utvikling ... 92
Referanseliste ... 95

1. Innledning

Kunnskapsgrunnlaget til revisjonen av Regional plan for bærekraftig arealpolitikk (RPBA) består av en rekke ulike tematiske fagnotater og -rapporter, samt et par digitale kartfortellinger. Enkelte av fagnotatene er ikke utarbeidet spesielt til denne revisjonen; de kan være utarbeidet som kunnskapsgrunnlag for revisjonen av andre regionale planer eller strategier i fylkeskommunen, eller gjennomført som separate kunnskapsprosjekter på et tidligere tidspunkt. Det er vurdert at disse inneholder relevant kunnskap for revisjonen av RPBA, og de er derfor også en del av kunnskapsgrunnlaget.

For enkelte temaer eller deltemaer er kunnskapsgrunnlagene utarbeidet av eksterne konsulenter. Dette gjelder for kunnskapsgrunnlag for *handel*, samt for deler av kunnskapsgrunnlaget for temaene *stedsutvikling* og *næring*. For temaet *næring* har kunnskapsgrunnlaget vært drøftet i en arbeidsgruppe bestående av representanter bestående av to næringssjefer fra kommunene (på vegne av alle), én næringsforening (på vegne av alle), samt en representant fra NHO. For temaet *dyrket jord* har kunnskapsgrunnlaget vært drøftet og utarbeidet i samarbeid med en arbeidsgruppe bestående av representanter fra Statsforvalteren samt en representant fra en kommune. For temaet *natur, friluftsliv og grønnstruktur* har kunnskapsgrunnlaget vært drøftet med representanter fra Statsforvalteren. For temaet *geologiske ressurser og massehåndtering* har kunnskapsgrunnlaget vært drøftet med ekstern konsulent med fagkunnskap på området. Øvrige kunnskapsgrunnlag er utarbeidet av fagpersoner ansatt i fylkeskommunen.

Denne rapporten er et overordnet sammendrag av de viktigste funnene fra de ulike tematiske fagnotatene og -rapportene. Ved å gå inn i vedlagte kunnskapsgrunnlag for hvert tema vil man finne utfyllende informasjon, data og metodebeskrivelser. Ettersom kunnskapsgrunnlaget består av mange ulike tema, er også denne sammendragsrapporten forholdsvis omfattende.

2. Arealforvaltning

I dette kapitlet gis en status for arealene i fylket. Informasjonen er i stor grad hentet fra arealregnskapet – versjon august 2025 (Vestfold fylkeskommune, 2025). I tillegg er det gjort ytterligere analyser for å få frem mer informasjon om planreserven; det gjelder dyrkbar jord og arealbruksintensitet. For utfyllende informasjon om datagrunnlag, metodebeskrivelse og resultater, se fagnotat 'Arealforvaltning' (vedlegg 2 til politisk sak).

2.1. Arealene i Vestfold

Figur 1 viser fordelingen av økosystemtypene på landarealet i Vestfold, slik de er registrert i nasjonalt grunnkart for arealanalyser per august 2025. 64% av landarealet i Vestfold er dekket av skog, og 19% er dyrket mark. Bebyggelse og samferdsel utgjør 10%.

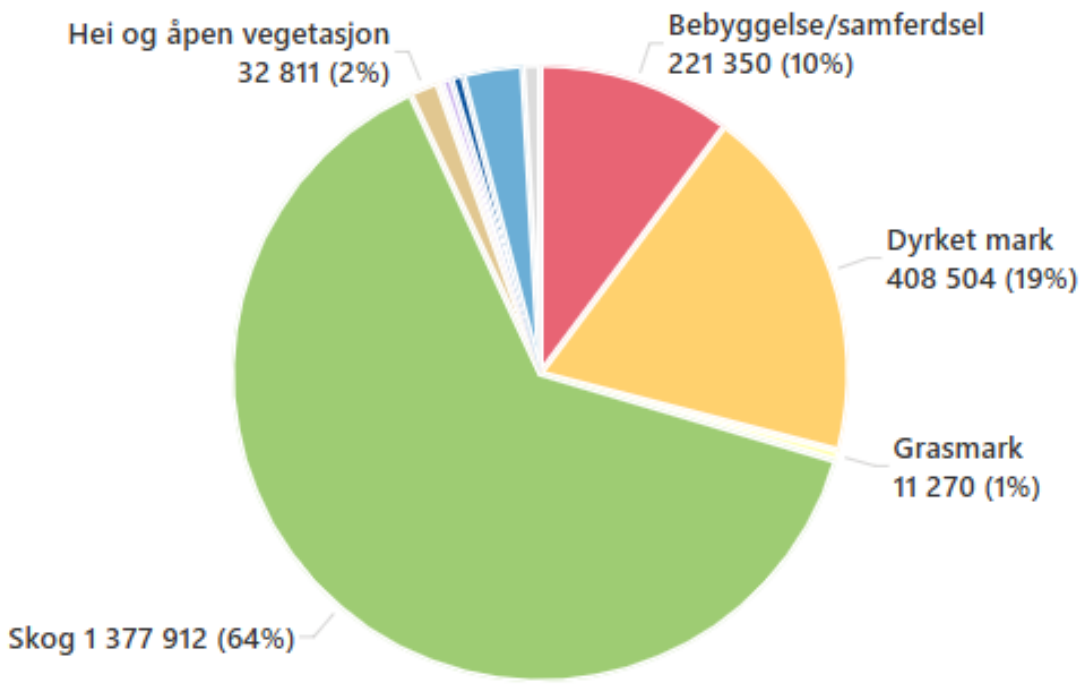

Figur 1: Fordeling av økosystemtyper på landarealet i Vestfold.

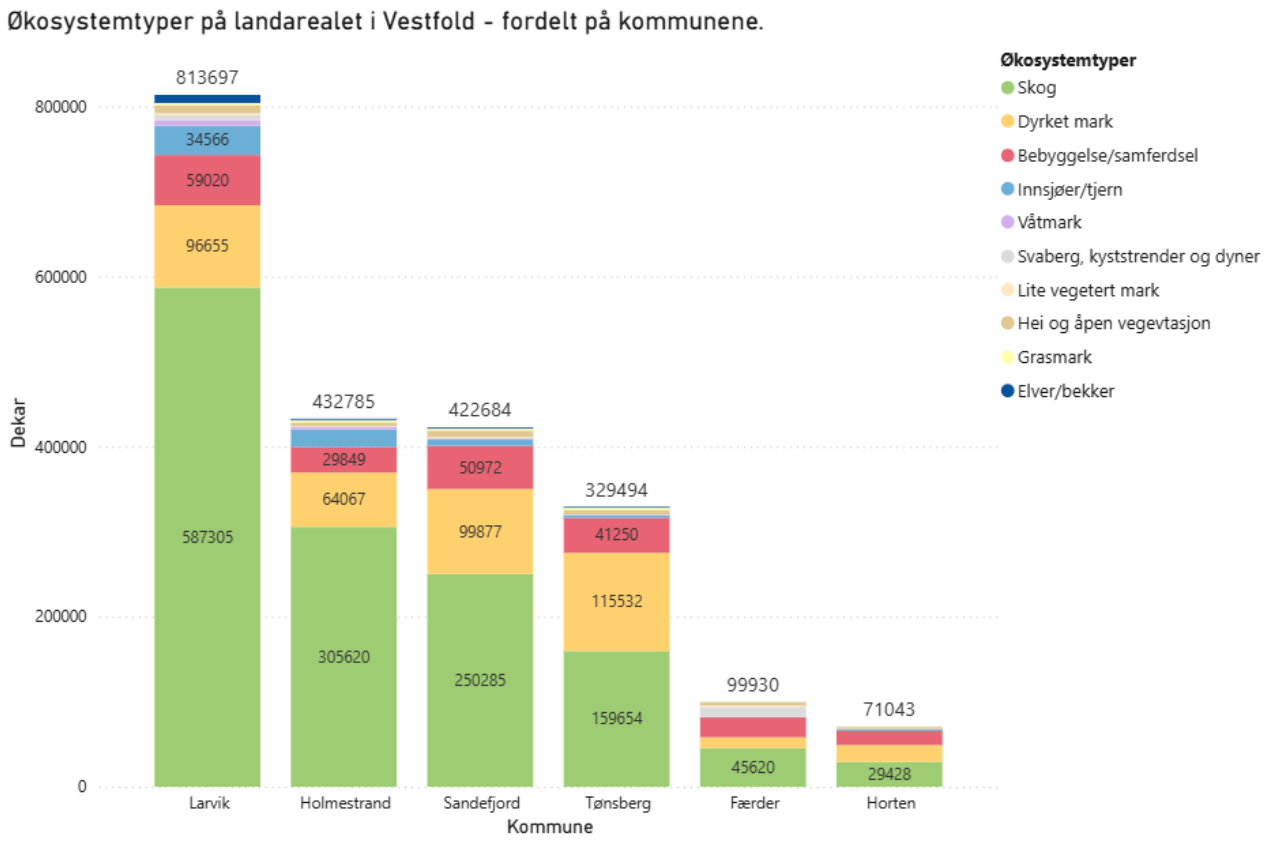

Figur 2: Fordeling av landarealet i Vestfold på kommunene i fylket og ulike økosystemtyper. Kilde: Nasjonalt grunnkart for arealanalyse (testversjon 2).

2.2. Planreserve per august 2025

Arealregnskapet beregner en antatt planreserve på ubrukt areal, ved å sammenligne arealformålene i kommunenes plandata med informasjon om hvordan arealene er registrert brukt i dag. Arealer som ikke er registrert som benyttet og er avsatt til et utbyggingsformål, blir regnet som planreserve. Det er viktig å merke seg at arealer med potensial for fortetting eller transformasjon allerede er registrert som i bruk, og at disse arealene derfor ikke blir medregnet i planreserven.

Arealregnskapet for august 2025 viser at det totalt i Vestfold er en planreserve på over 27 000 dekar. Figur 3 viser hvordan den beregnede planreserven fordeler seg på ulike grupper av utbyggingsformål. Figur 4 viser hvilke økosystemtyper den beregnede planreserven berører. Ca. 82% av den beregnede planreserven berører økosystemtypen skog, mens i underkant av 7% er jordbruksareal.

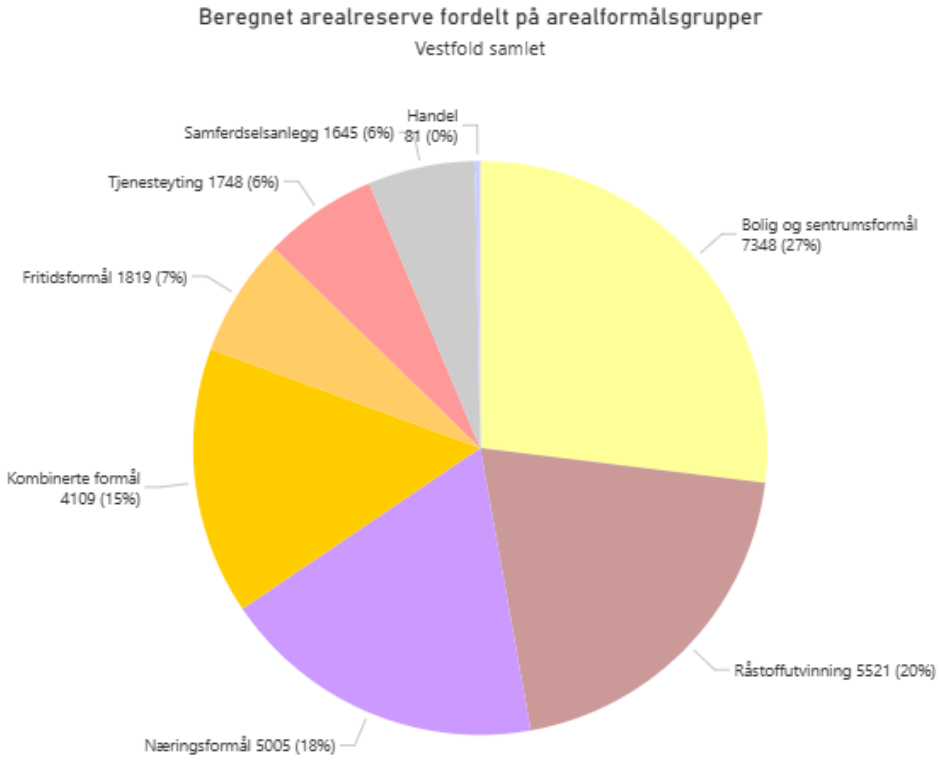

Figur 3: Beregnet planreserve fordelt på ulike arealformålsgrupper.

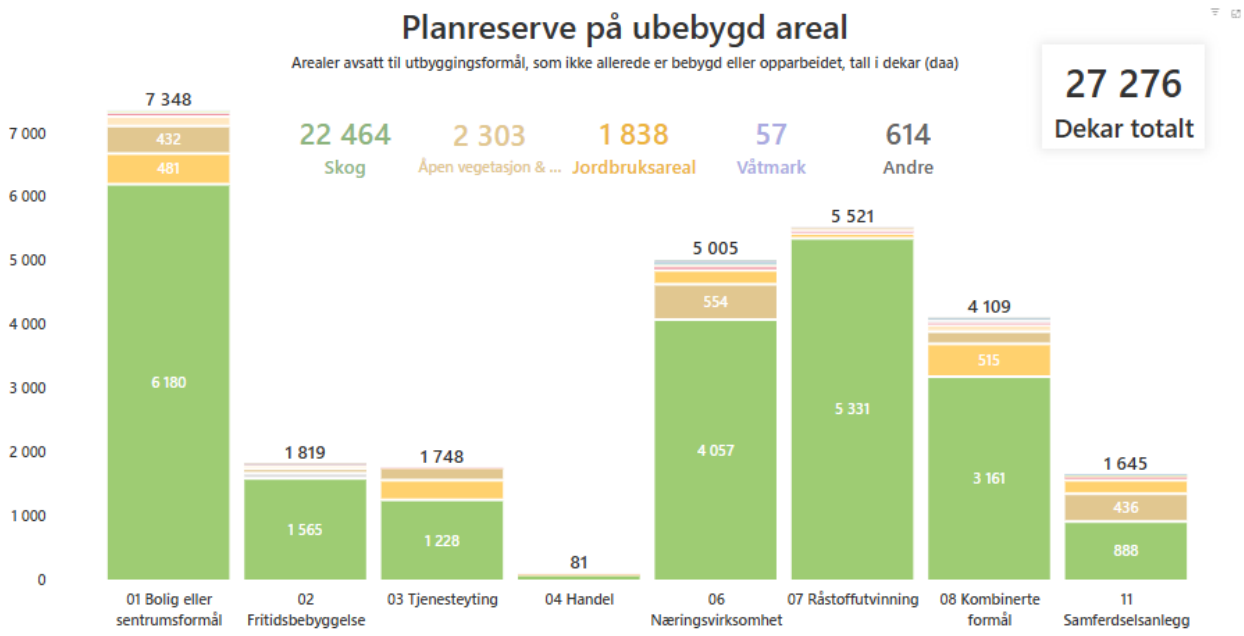

Figur 4: Økosystemtyper som er berørt av beregnet planreserve.

2.2.1 Lokalisering av planreserven

I dette avsnittet vurderes planreserve i følgende arealformålsgrupper; Bolig og sentrumsformål, fritidsbebyggelse, tjenesteyting, handel, næringsvirksomhet, og kombinerte formål. Totalt innenfor disse gruppene gir arealregnskapet en beregnet planreserve på 20 110 dekar. Beregnet planreserve i arealformålsgruppene råstoffutvinning og samferdsel er ikke med.

Tabell 1: Planreserve innenfor arealformålsgruppene bolig og sentrumsformål, fritidsbebyggelse, tjenesteyting, handel, næringsvirksomhet og kombinerte formål. Fordelt på kommunene. Kilde: Arealregnskapet.

Planreserve fordelt på arealformålsgrupper og kommuner.						
Kommune	Bolig og sentrums-formål	Fritids-bebyggelse	Tjenesteyting	Handel	Nærings-virksomhet	Kombinerte formål
Færder	1 012	266	108	5	226	145
Holmestrand	1 490	250	746	2	1 014	186
Horten	822	20	164	0	120	281
Larvik	763	1 127	235	35	1 197	1 663
Sandefjord	1 917	154	218	40	1 011	1 416
Tønsberg	1 343	2	276	0	1 436	417
TOTALT	**7 347**	**1 819**	**1 747**	**82**	**5 004**	**4 108**

Arealbruksintensitet

Arealbruksintensitet indikerer grad av menneskelig påvirkning, gjennom mengde og tetthet av bygninger, infrastruktur og andre utbygde områder. Arealbruksintensiteten deles inn i fire klasser:

- By
- Tettbebyggelse
- Bebygde områder
- Lav arealbruksintensitet

Klassene omfatter variasjon fra urbaniserte områder som tettsteder og byer til naturområder med liten menneskelig påvirkning. (Artsdatabanken, 2025a). Utstrekningen på de ulike klassene i Vestfold vises på figur 5.

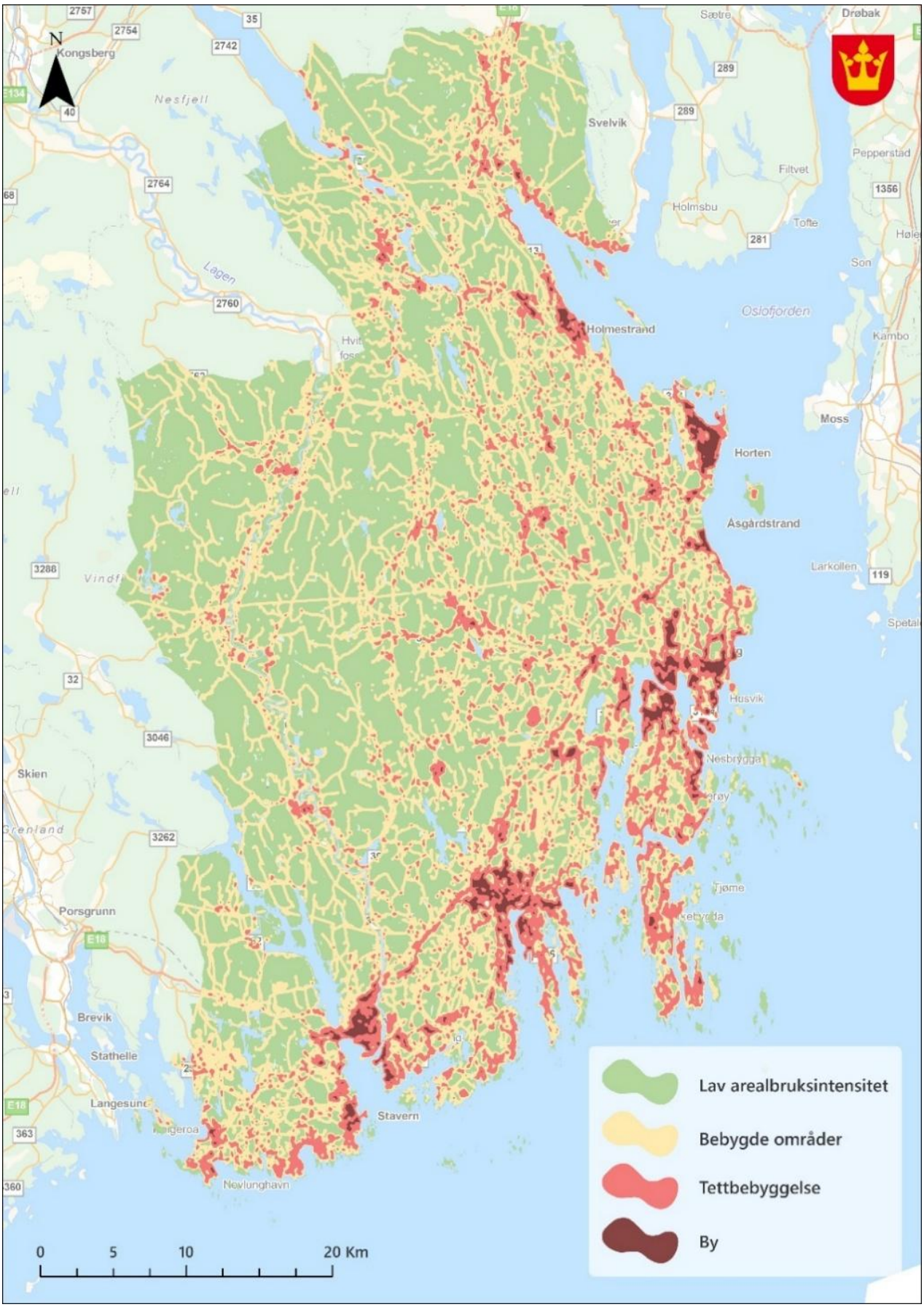

Figur 5: Arealbruksindeks for Vestfold, fordelt på fire klasser. Kilde: Artsdatabanken, 2025b

Tabell 2: Planreserve fordelt på arealbruksintensitetsklasse og kommunene.

Planreserve fordelt på arealbruksintensitetsklasse og kommune.							
Arealbruksintensitet - klasse	**Færder**	**Holmestrand**	**Horten**	**Larvik**	**Sandefjord**	**Tønsberg**	**Total**
By	24	10	7	12	48	18	**119**
Tettbebyggelse	1 041	1 271	514	1 505	1 717	878	**6 926**
Bebygde områder	618	1 581	605	1 721	1 864	1 624	**8 013**
Lav arealbruksintensitet	55	825	280	1 736	1 110	948	**4 954**
Total	**1 738**	**3 687**	**1 407**	**4 974**	**4 739**	**3 468**	**20 012**

Av de rundt 20 000 dekar planreserve innenfor de undersøkte formålene er rundt 5 000 dekar innenfor arealer som i dag har *lav arealbruksintensitet*. Det fordeler seg på formålene slik:

- ca. 1 800 dekar næringsformål.
- ca. 1 450 dekar kombinerte formål.
- ca. 1 200 dekar bolig og sentrumsformål.
- ca. 450 dekar tjenesteyting.
- ca. 40 dekar fritidsbebyggelse.
- ca. 20 dekar handel.

2.3. Langsiktige utviklingsgrenser

Under utarbeidelsen av RPBA 2013 ble det tegnet langsiktige utviklingsgrenser (LUG) mellom by- og tettstedsområder og omlandet i Vestfold. Dette gjaldt alle kommunene bortsett fra Nøtterøy og Tjøme, derfor er ikke Færder kommune omtalt i dette kapittelet. Grensene ble satt på bakgrunn av følgende forutsetninger: ønsket befolkningsvekst, arealreserve til boligformål og et potensial for fortetting. Behovet for nye boliger frem til 2040 ble basert på kommunenes ønskede befolkningsvekst og et gjennomsnitt på to personer per boenhet. Den forventede fortettingen samt kommunenes daværende arealreserve til boligformål ble trukket fra. Det gjenstående behovet for nye boenheter kunne bygges i nye boligområder.

Det ble videre «forhåndsavklart» arealer som kunne avsettes til utbyggingsformål frem mot 2040. Det anslåtte behovet for boenheter i nye byggeområder, samt anslagene for tettheten i områdene, var dimensjonerende for størrelsen på arealene som ble forhåndsavklart til boligformål i RPBA 2013. Det ble gjennomført en forenklet konsekvensutredning[1] for de forhåndsavklarte arealene, og RPBA tok forbehold om at utfyllende/grundigere konsekvensutredninger på lavere plannivå kunne vise verdier som måtte tas hensyn til.

[1] Forskrift om konsekvensutredning ble revidert i 2017 og stiller nå krav til at fylkeskommunen selv må gjennomføre konsekvensutredninger av områdene som forhåndsavklares, og legge til rette for tilstrekkelig medvirkning av berørte innbyggere og organisasjoner. Dette var ikke tilfellet i 2013.

De langsiktige utviklingsgrensene ble trukket rundt de forhåndsavklarte arealene. Grensene ble bare trukket der kommune, fylkeskommune og fylkesmannen var enige. Der noe var uavklart ble grensen stående åpen, og forutsatt lukket ved rullering av kommuneplanens arealdel.

De langsiktige utviklingsgrensene avgrenser arealene for vekst rundt byene og tettstedene og de regionale næringsområdene fastsatt i RPBA og kommuneplanens arealdel.
I RPBA 2019 presiseres det at ikke alle arealene innenfor LUG skal ses på som utbyggingsområder. Det forventes at kommunene sikrer verneinteressene og tilgang til rekreasjonsarealer innenfor LUG selv om prinsippet er at vekst går foran vern. Hensikten med grensene er å ivareta de store, sammenhengende og høyproduktive landbruks-, natur- og kulturlandskaps-områdene, slik at nasjonale og regionale verneinteresser ivaretas.

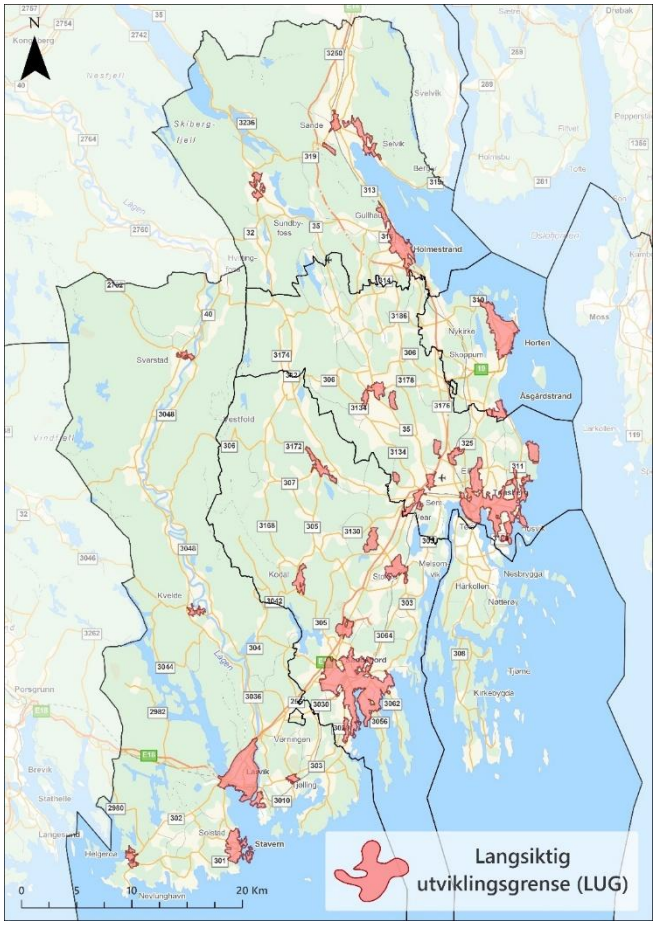

Figur 6: Langsiktige utviklingsgrenser.

2.3.1 Gjenværende forhåndsavklart areal

Tabellen under oppsummerer gjenværende forhåndsavklart areal, som er registrert som dyrket jord, skog eller hei og åpen fastmark. Rundt 480 dekar er igjen av de forhåndsavklart arealene, av dette er ca. 100 dekar dyrket jord og 380 dekar skog hvorav 176 dekar er registrert som dyrkbar jord. I tillegg er rundt 370 dekar angitt som utviklingsområder, der rundt 300 dekar er dyrket jord.

Tabell 3: Oppsummering av gjenværende forhåndsavklart areal fra RPBA 2019, fordelt på kommunene og økosystem typene dyrket jord og skog. Tall i parentes viser størrelse på gjenværende avklaringsområder.

Kommune	**Gjenværende forhåndsavklart areal – fordelt på økosystemtypene dyrket jord, skog og hei og åpen fastmark, samt registrert dyrkbar jord.**				
	Dyrket jord	Skog	Hei og åpenfastmark	**TOTAL**	Hvorav dyrkbart
Holmestrand		33		**33**	12
Horten		28	**3**	**31**	27
Larvik					
Sandefjord	33	184		**217**	137
Tønsberg	63 (+296)	138 (+75)	**4**	**205 (+371)**	
TOTALT	**96 (+296)**	**383 (+75)**	**7**	**486 (+371)**	**176**

2.3.2 Analyser av arealene innenfor langsiktige utviklingsgrenser

I RPBA 2019 gis følgende beskrivelse av de langsiktige utviklingsgrensene.

> *«De langsiktige utviklingsgrensene som forkortes LUG, er en avtale mellom regionale myndigheter og kommunene. Kommunene får gjennom de langsiktige utviklingsgrensene avklart et langsiktig handlingsrom til utvikling, og forplikter seg samtidig til at hovedvekten av utviklingen skal skje som fortetting og transformasjon i eksisterende byer og tettsteder. Det vises til R3[2]. De langsiktige utviklingsgrensene har to formål:*
>
> *1. avklare arealer for kommunens langsiktige utbyggingsmønster*
> *2. verne om store sammenhengende jordbruks-, natur- og kulturområder slik at kvaliteter av nasjonal og regional verdi ivaretas*
>
> *Ved å angi langsiktige utviklingsgrenser rundt eksisterende by- og tettstedsområder, markeres yttergrensene for hvor framtidig utbygging kan skje. En tydelig grense mellom utbygging og vern gir kommuner, næringsliv og andre samfunnsaktører større forutsigbarhet. Innenfor langsiktige utviklingsgrenser er de fleste nasjonale og regionale interesser forhåndsavklart slik at utbygging kan prioriteres.»*

Videre presiseres det at:

> *«Ikke alle arealer innenfor langsiktige utviklingsgrenser er utbyggingsområder. Innenfor de langsiktige utviklingsgrensene er det flere interesser som bør ivaretas. Selv om hensynet til vekst skal veie tungt, er ikke alle arealene innenfor de langsiktige utviklingsgrensene utbyggingsområder Kommunene bør sikre verneinteresser og tilgangen til viktige nærmiljøkvaliteter […].*

Det er viktig å merke seg at det finnes flere parametere som innvirker på om et areal kan benyttes til utbyggingsformål. Før et areal kan avsettes til utbyggingsformål må de prosess- og utredningskrav som følger av plan- og bygningsloven følges.

Analysene viser at det innenfor de langsiktige utviklingsgrensene som ligger i kommunenes arealdeler høsten 2025 er;

- Registrert i overkant av 17 200 dekar skog, og over 1 900 dekar med dyrket jord.
- Registrert i overkant 3 100 dekar dyrkbart areal.
- Avsatt 4 000 daa til landbruks-, natur og friluftslivsformål i kommunenes arealplaner.

[2] R3 bety Retningslinje 3 i gjeldende RPBA.

2.4. Temakart

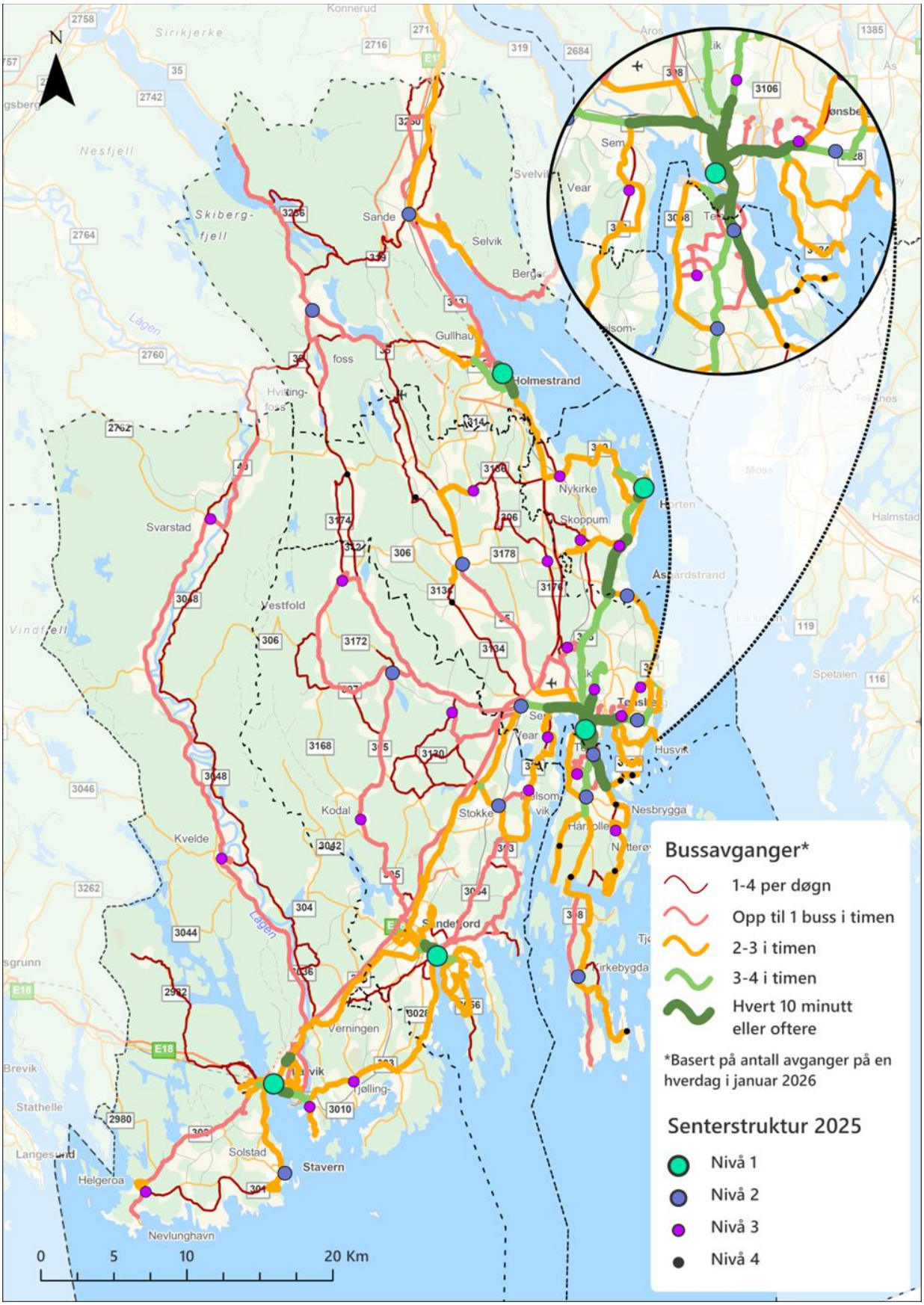

Figur 7: Busstilbudet i Vestfold, basert på ordinære bussholdeplasser og antall avganger på et hverdags døgn januar 2026, samt den senterstrukturen som var gjeldende i kommunene høst 2025.

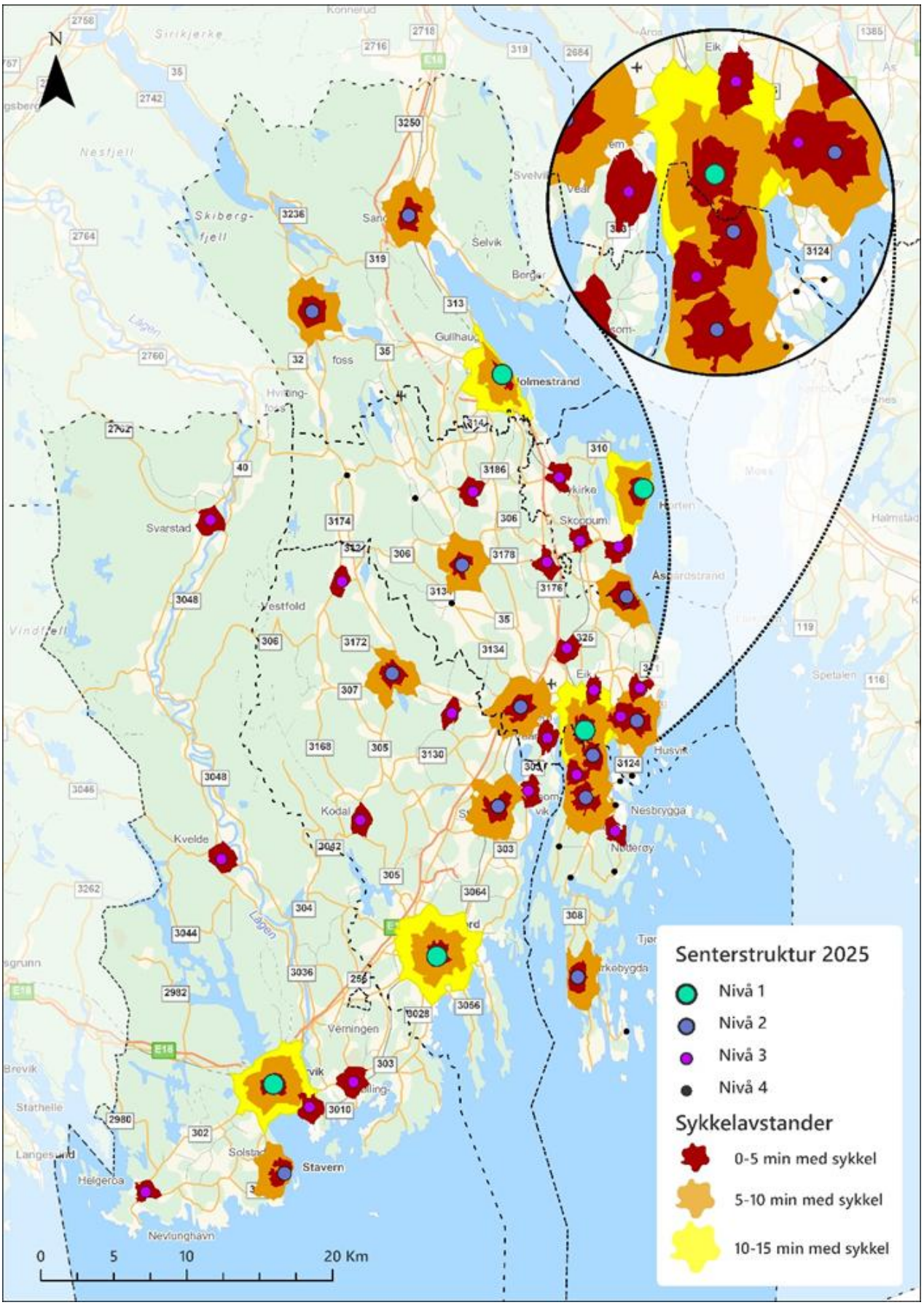

Figur 8: Utstrekning på de beregnede sykkelrosene og senterstruktur-punktene som ligger til grunn.

2.5. Scenarier for fremtidig nedbygging i Vestfold

Som del av kunnskapsgrunnlaget er det utviklet scenarier for fremtidig nedbygging i Vestfold. Dette er en teoretisk øvelse, med formål å illustrere potensielt omfang av nedbygd natur de neste 25 år og 50 år dersom de siste 7 årene legges til grunn. Scenariene er basert på data fra Norsk institutt for naturforskning (NINA[3]) om faktisk nedbygging av natur i perioden 2017-2024 (og henger ikke sammen med planreserven til kommunene).

Under vises de 3 ulike alternativene for Vestfold som helhet, med begge scenarier i samme figur. Scenarier per kommune, samt utfyllende metodebeskrivelse finnes i *Kunnskapsgrunnlag for arealforvaltning*.

Det er laget tre ulike alternativer for scenariene:

1. All nedbygging av natur, inkludert til InterCity og deponiområder. Dette er tallene NINA opererer med.
2. *Inkluderer* naturtap som følge av InterCity-utbyggingen, men *ekskluderer* naturtap fra deponiområdene i beregningen. Bakgrunnen er at InterCity er et permanent arealbeslag, mens deponiområdene etter planen skal tilbakeføres til skog eller dyrket mark.
3. *Ekskluderer* naturtap fra både InterCity og deponiområdene i beregningen. Bakgrunnen for å inkludere dette scenariet er å illustrere hvor mye natur som potensielt vil bygges ned i fremtiden, etter at man har trukket ifra viktig infrastrukturutvikling.

Områdene som vises som nedbygd i scenariene inkluderer landbruk, natur og friluftsområder (LNF, altså ikke kun natur), men ekskluderer allerede nedbygd areal (alt som vises som grått på kartet; veier, eksisterende tettsteder, mv.).

Figuren under viser at dersom man fortsetter med samme utvikling som de siste 7 årene, vil i Vestfold ha bygget ned LNF-områder som tilsvarer området mellom Larvik og Sandefjord, i beltet mellom E18 og eksisterende jernbanelinje. I 2075 har man i tillegg bygget ned nesten alle LNF-områder fra jernbanelinjen og ut mot kysten. Også i alternativet hvor man har trukket fra InterCity og tilhørende deponi, er det store områder som forventes nedbygd gitt samme utvikling.

[3] Rapport publiseres i løpet av våren. Mer informasjon om datasettet finnes her: https://www.nina.no/Om-NINA/Aktuelt/Nyheter/article/viser-nedbygging-av-naturen-ved-hjelp-av-fugleperspektiv-og-kunstig-intelligens

Forventet nedbygging for Vestfold som helhet, vist i ett felles område.

Alternativ 1:
Med InterCity og deponi.

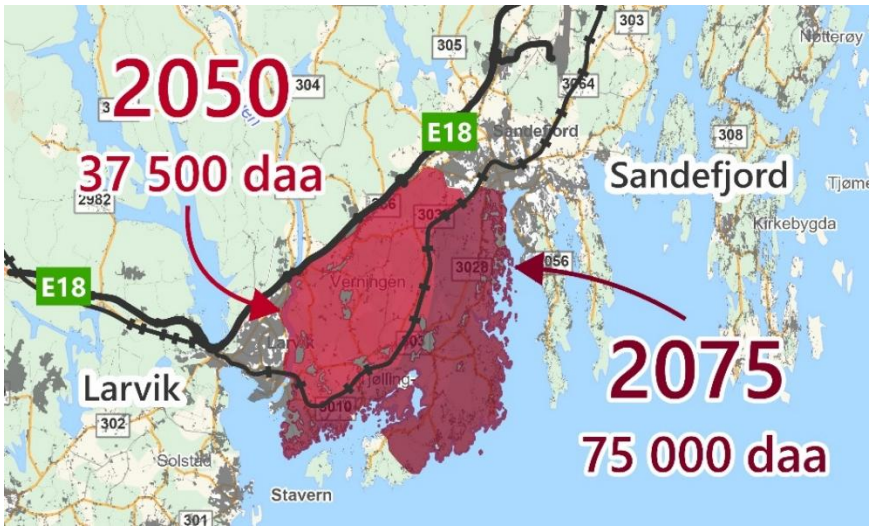

Forventet nedbygging for Vestfold som helhet, vist i ett felles område.

Alternativ 2:
Med InterCity, uten deponi.

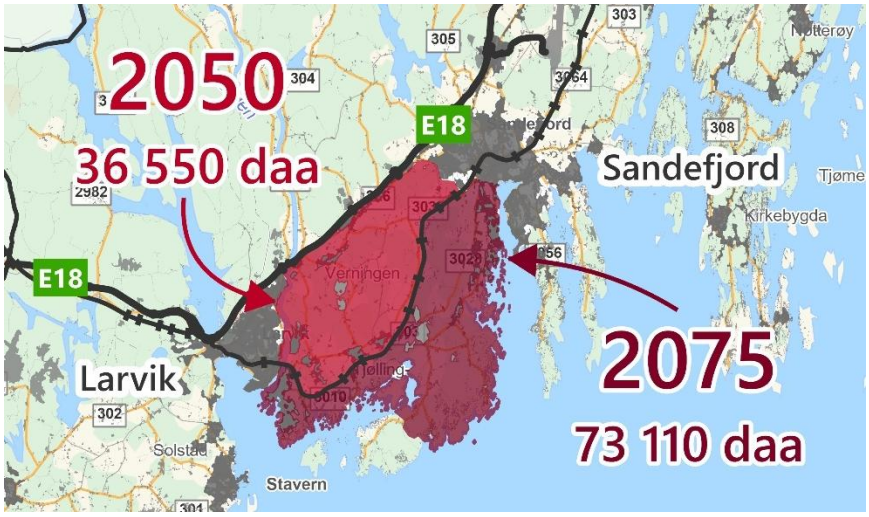

Forventet nedbygging for Vestfold som helhet, vist i ett felles område.

Alternativ 3:
Uten InterCity og deponi.

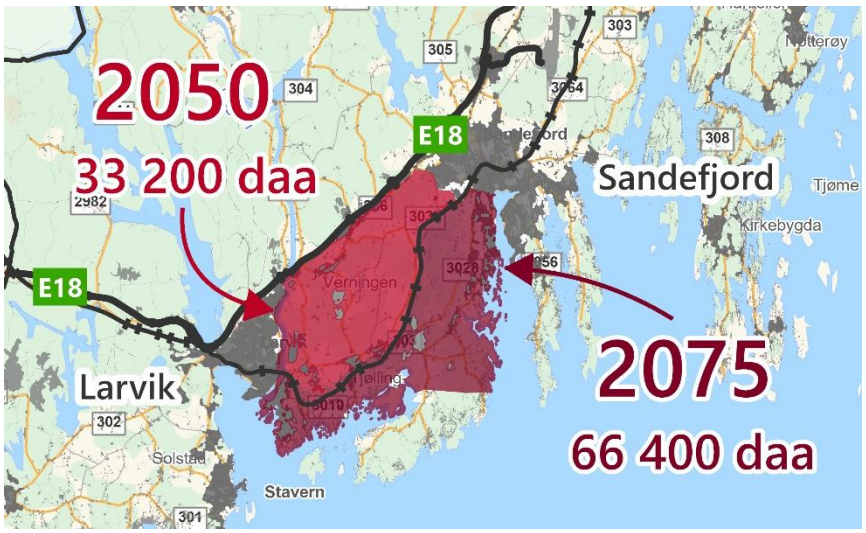

3. Stedsutvikling

Dette kapittelet gir en oppsummering av fagnotat 'Stedsutvikling'.
For utfyllende informasjon, se vedlegg 3-5 til politisk sak.

3.1. By- og tettstedsutvikling

Det er tre hovedgrunner til at kompakt by- og tettstedsutvikling er definert som hovedgrep i gjeldende RPBA. Dette kan kobles mot de tre bærekraftdimensjonene.

For det første bidrar kompakt by- og tettstedsutvikling til at flere bor og arbeider i byene og tettstedene. Dette kan bidra til *den sosiale bærekraften* ved at reisevei ikke blir et hinder for å delta i samfunnet for dem som står utenfor arbeid og utdanning, eller for dem som ikke har førerkort eller tilgang til bil. I byene og tettstedene kan flere sykle og gå på daglige reiser, og det er lettere å drifte et økonomisk bærekraftig kollektivtilbud – innenfor byene og på tvers av dem. En kompakt utvikling bidrar til at flere har tilgang til sosiale aktiviteter, møteplasser, tilbud og tjenester nær der de bor, noe som kan bidra til å motvirke ensomhet og utenforskap. I tillegg kan det sikre at områder for friluftsliv og naturopplevelser bevares og er enkelt tilgjengelig for flere. Ved å sikre ivaretagelse av universell utforming i planleggingen, bidrar man ytterligere til den sosiale bærekraften ved at alle kan leve likeverdige liv uavhengig av alder og funksjonsvariasjoner.

For det andre bidrar kompakt by- og tettstedsutvikling til å øke byenes og tettstedenes attraktivitet for nye og eksisterende innbyggere, bedrifter og besøkende, og dermed til *den økonomiske bærekraften*. Å lokalisere arbeidsplasser, boliger og offentlige, kommersielle, kulturelle og sosiale funksjoner i sentrum av byene og tettstedene fører til funksjonsblanding og liv, og det oppstår positive synergieffekter. Det kan også bidra positivt til kommunenes økonomiske situasjon; nye og større utbygginger utenfor eksisterende tettsteder kan føre både til økte direkte utgifter (eks. utvidelser av VA-anlegg og nye kommunale veier) og til indirekte og langsiktige kostnader (eks. brøyting, lenger reisevei for hjemmehjelp).

For det tredje bidrar kompakt by- og tettstedsutvikling og utvikling og transformasjon av grå arealer, til mer miljøvennlige reiser (nevnt over) og til at verdifulle og viktige landbruks-, natur- og friluftslivsarealene bevares. Dette bidrar bl.a. til å sikre lokal matproduksjon og næringsmiddel-industri, samt til økt matsikkerhet i Vestfold og i Norge. Videre er det en viktig bidragsyter for å opprettholde naturmangfoldet, redusere utslipp av karbon og ivareta økosystemtjenester. Alt dette bidrar positivt til *den miljømessige bærekraften*.

3.1.1 Boligbehovsanalyse for Vestfold

Det er utarbeidet en Regional boligbehovsanalyse for Vestfold (Vestfold fylkeskommune,2025d)[4]. Denne består av flere temarapporter oppsummert i en hovedrapport (se figur under). Til boligbehovsanalysen hører også et analysebrett, med statistikk og kartanalyser om Vestfolds demografi, boliger og lokalisering. Til sammen utgjør dette hoveddelen av kunnskapsgrunnlaget for tema bolig i RPBA.

[4] Boligbehovsanalysen ble lagt frem som politisk orienteringssak i fylkesutvalget 2.desember 2025 (sak 193/25).

Boligbehovsanalysen omhandler forventet befolkningsutvikling og boligbehov i Vestfold fram mot 2050. Analysen tar videre for seg temaene boligbehov i forhold til demografi og kommune-økonomi, privatøkonomi og boligmarkedet, eierskapsmodeller, boligpreferanser, lokalisering og nærmiljøkvalitet, arealstrategier og boligreserver i kommunene, virkemidler, samt en eksempel-samling med sosiale boformer og delingskonsepter.

Hensikten med den regionale boligbehovsanalysen har vært å samle kunnskap på et regionalt nivå om sammenhengen mellom boliger, økonomi og lokalisering, sett i forhold til den demografiske utviklingen i fylket. Boligbehovsanalysen skal følge opp nasjonale føringer og reformen «Bo trygt hjemme». Kunnskapsgrunnlaget kan bidra til å synliggjøre potensielle konsekvenser av ulike valg i areal- og boligplanleggingen, og på den måten bidra til at Vestfold står bedre rustet til å møte de demografiske endringene.

Utvalgte funn fra boligbehovsanalysen

Innbyggertallet i Vestfold er forventet å øke med omtrent 30 000 innen 2050. En stor andel av denne veksten er folk over 67 år. Samtidig er det nedgang i antall barn og unge, og prosentvis færre i arbeidsfør alder.

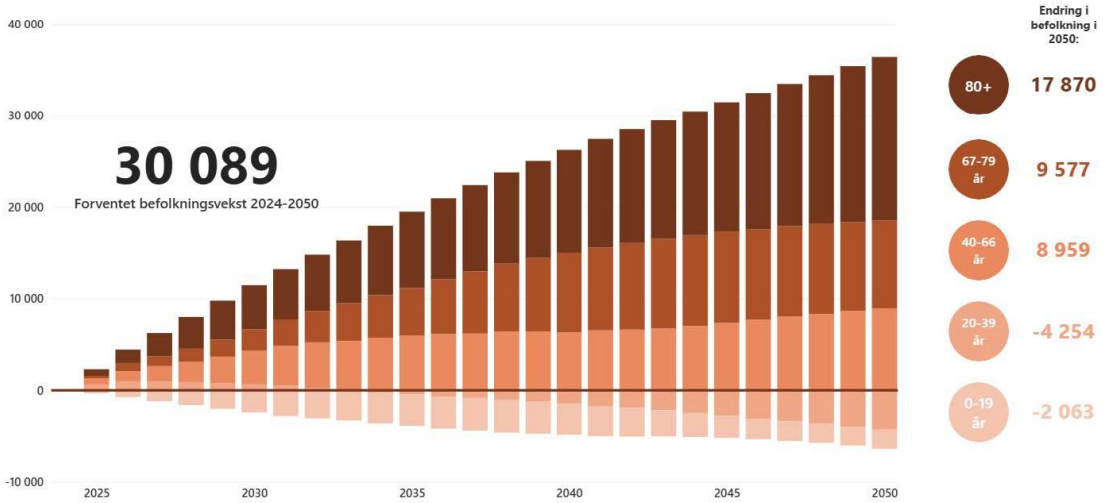

Illustrasjon fra fylkeskommunens analysebrett, som viser forventet befolkningsvekst i Vestfold i ulike aldersgrupper.

Mer enn halvparten av boligene i Vestfold er eneboliger, og 60% av befolkningen bor i eneboliger. 41% av alle over 80 år i Vestfold bor i dag i eneboliger, mens 32% bor i leiligheter. De fleste barnefamilier bor i eneboliger eller småhus.

Det er mange små husholdninger i Vestfold. Nesten 40% av alle husholdninger består av én person, og 33% av to personer. Framskrivninger viser at det vil være behov for ca. 22-23 000 nye boliger i Vestfold fram til 2050. Framskrivningene viser også at det er én- og toperson-husholdningene som er forventet å vokse mest i de neste tiårene. Mange av disse er eldre.

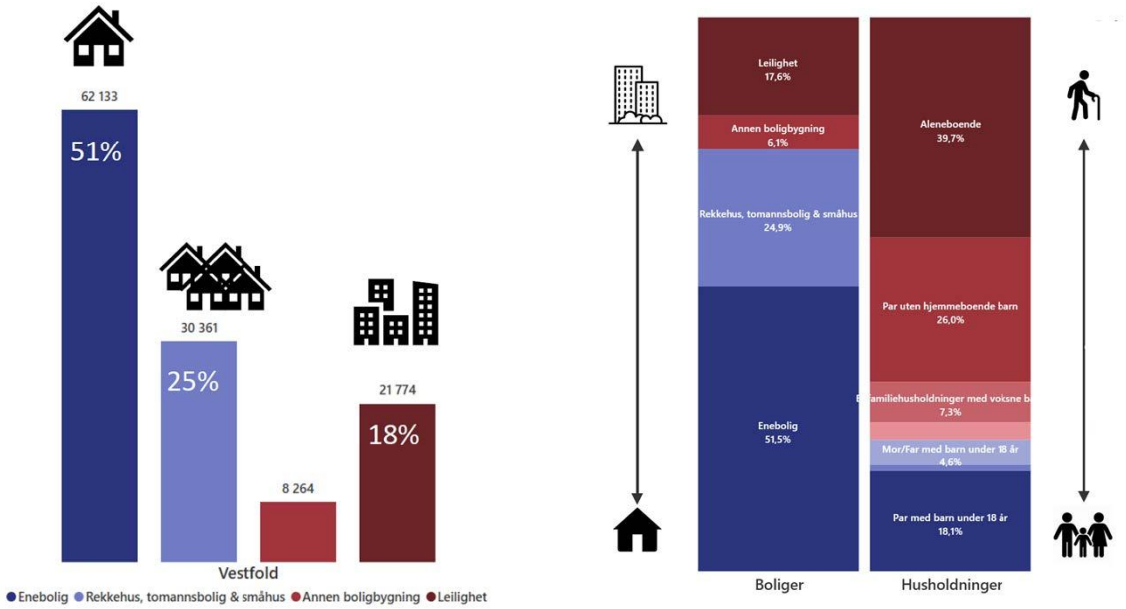

Illustrasjoner fra analysebrettet som viser eksisterende boligmasse i Vestfold fordelt på ulike boligtyper til venstre og forholdet mellom boligtyper og husholdningstyper til høyre.

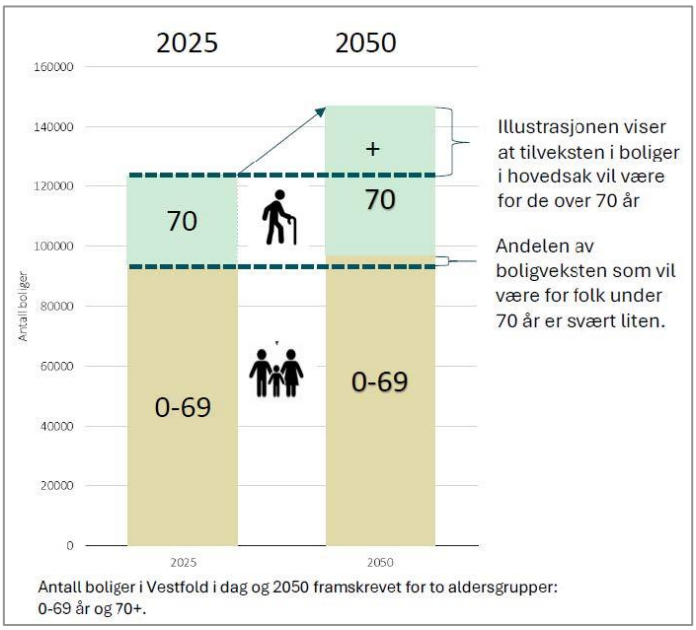

Kilde: Panda boligmodul, forenklet graf. Illustrasjonen viser at behovet for nye boliger i hovedsak vil være for 70+.

I den regionale boligbehovsanalysen har man sett nærmere på hvor folk i Vestfold bor i dag, og deres tilgang til nødvendige, daglige tilbud for eldre, som matbutikk og kollektivtransport. 25% av innbyggerne i Vestfold bor i dag i gangavstand (400m) til både matbutikk og bussholdeplass. Over

halvparten av de over 80 år mangler imidlertid slike primære hverdagstilbud i gangavstand. Kartet viser at befolkningen i Vestfold bor relativt spredt.

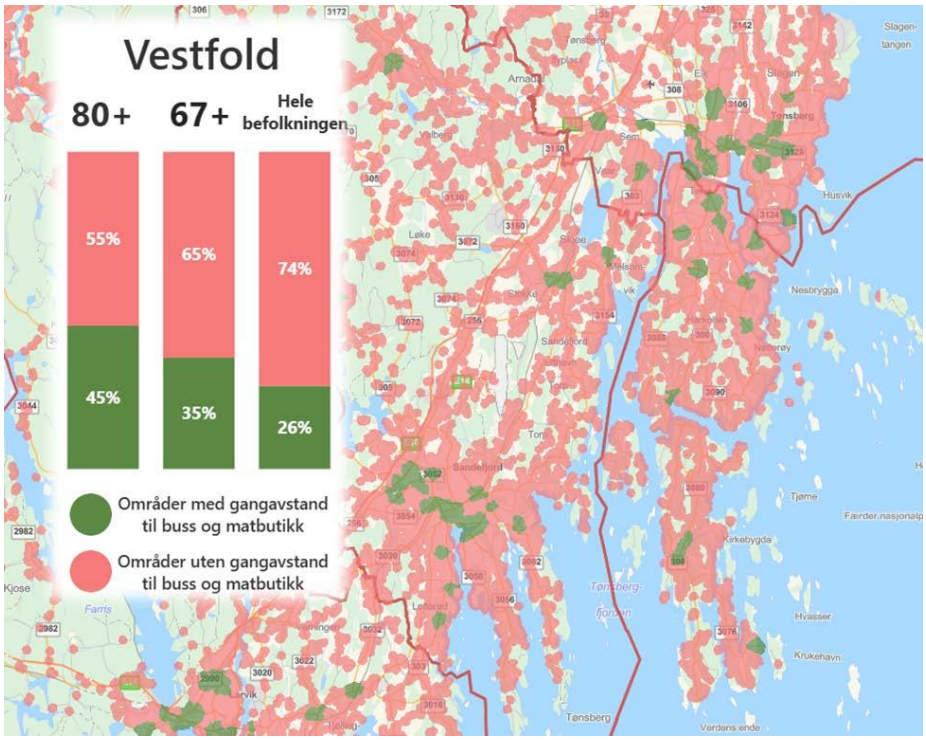

Kartutsnitt fra analysebrettet som viser hvor folk bor og om man har gangavstand til matbutikk og busstopp med en viss frekvens av avganger, illustrert som grønne områder. De rosa områdene har gangavstand til enten en av delene (hovedsakelig bussholdeplass) eller ingen slike tilbud i gangavstand.

Kommunene i Vestfold har vedtatt arealstrategier som definerer kommunens overordnete prinsipper for framtidig arealutvikling. En langsiktig arealstrategi er en viktig kobling mellom kommuneplanens samfunnsdel og arealdel, og bidrar til at arealdelen er godt tilpasset kommunens behov og utfordringer. For å sikre en utvikling i tråd med kommunens arealstrategi, arbeider kommunene også med fortettingsstrategier og andre planer for stedsutvikling og lokalisering. Tilrettelegging for en aldrende befolkning har høyt fokus i kommunene i Vestfold.

En aldrende befolkning vil medføre stor vekst i behov for pleie- og omsorgstjenester, og stor økning i kostnader i kommunene fram mot 2050. For kommunene medfører dette en rekke utfordringer:

- Økt behov for helse- og omsorgstjenester
- En stor del av hjemmetjenestens arbeidstid går til transport
- Større press på sykehjem, bemannede boliger og hjemmebaserte tjenester
- Mangel på kvalifisert helsepersonell og rekruttering
- Større behov for egnede private boliger der eldre kan «bo hele livet»

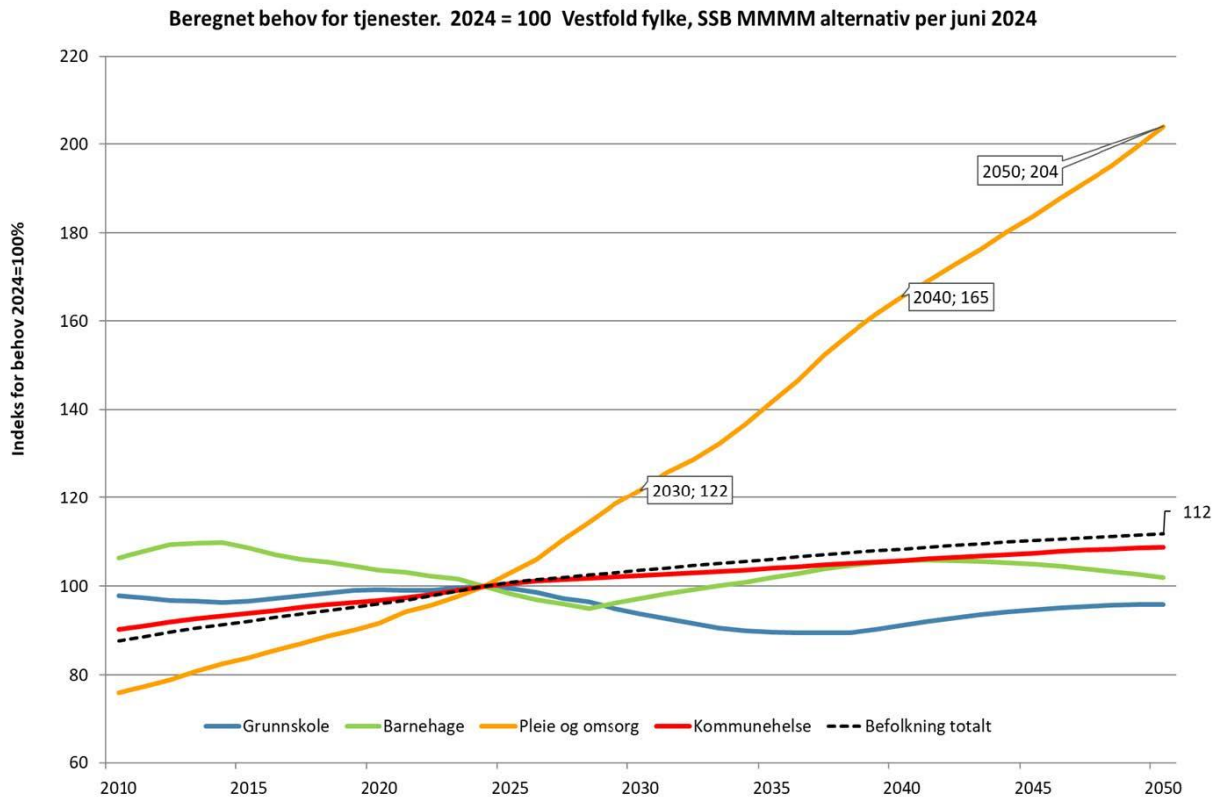

Figur 9: Beregnet behov for kommunale tjenester fram mot 2050, der pleie og omsorg har stor økning. Kilde: Agenda Kaupang.

Kommuneøkonomi

Hvor og hvordan eldre bor kan bidra til å redusere kostnadene til helse- og omsorgstjenester for kommunene (Agenda Kaupang). Selv om mange eldre kan bo hjemme med litt hjelp, vil det være dyrt å tilby helse- og omsorgstjenester i hjemmene når man bor spredt. Mye av tiden til hjemmesykepleien vil gå til kjøring, ikke til faktisk hjelp. Den forventede økningen av eldre vil føre til en sterk vekst i kommunenes utgifter til pleie- og omsorgstjenester. Agenda Kaupang har beregnet at med dagens bomønster, sammen med en videreføring av dagens tjenestepraksis i kommunene, vil det være behov for mer enn 2 000 nye årsverk innen pleie- og omsorgssektoren i Vestfold-kommunene allerede i 2040.

Et alternativt scenario, også fra Agenda Kaupang, er basert på at flere eldre bor i mer egnede og sentralt lokaliserte boliger, hvor man kan klare seg lenger uten pleie- og omsorgstjenester. I dette scenariet vil behovet for nye årsverk være omtrent 1300 i 2040, en besparelse på 700 årsverk i 2040. I tillegg kommer eventuelle sparte utgifter til bygninger og drift av pleie- og omsorgstjenester. Eldrereformen «Bo trygt hjemme» legger også til grunn at det bygges færre døgnbemannede plasser.

Besparelsen innebærer at det må være nok egnede boliger tilgjengelig, lokalisert i tettsteder, sentrumsområder og lokalsentra. I tillegg til at boligene har en egnet lokalisering og er universelt utformet, er også bomiljøet et viktig hensyn, for slik å sikre god folkehelse og livskvalitet for den enkelte.

Boligpreferanser, privatøkonomi og nye boformer

Den regionale boligbehovsanalysen oppsummerer boligpreferansene til ulike kjøpergrupper med særlig fokus på eldre. For å oppnå ønsket resultat med tanke på hvor og hvordan eldre i Vestfold bor, er det nødvendig at den tilgjengelige boligmassen er noe eldre ønsker å flytte til, og gjerne før behovet for en enklere boform inntrer. Eldre er generelt mindre flyttevillige enn yngre aldersgrupper. Dette kommer tydelig fram i en spørreundersøkelse om Buskerudbyen: Mer enn 80% av seniorer over 65 år har ikke flytteplaner.

Et ønske om stabilitet og å være en del av et variert fellesskap, er en gjennomgående tilbakemelding fra ulike spørreundersøkelser om boligpreferanser både nasjonalt og lokalt. Å bo i kjente omgivelser, i aldersblandede nabolag og i en lettstelt bolig er tydelige preferanser. Tilgang til daglige tilbud som matbutikk, apotek, helsetjenester, kulturtilbud og sosiale møteplasser er avgjørende. Det er også en tydelig etterspørsel etter arenaer tilpasset egen aldersgruppe som for eksempel møteplasser og serveringssteder for eldre. Eldre har behov for praktisk hjelp i hverdagen som måking, strøing, hagearbeid, renhold, vedlikehold, handling og transport. Digital hjelp i hverdagen er også et behov mange har.

Boligpolitikken i Norge har historisk støttet privat eie av egen bolig. For folk som ikke har økonomi til å kjøpe egen bolig kan det være vanskelig å få seg et stabilt sted å bo. Dette gjelder blant annet en del unge. Samtidig er det en økende utfordring at eldre som ønsker å flytte fra eneboligen sin til en mer egnet, nyere eller mer sentralt lokalisert bolig, opplever at bolig-prisene er for høye. I Vestfold kan nye boliger ha opptil dobbel pris pr kvm i forhold til brukte, og det er store prisforskjeller mellom by og land. Dette bidrar til at boligrotasjonen går tregere, og eldre blir boende i en bolig som kanskje ikke egner seg å bli gammel i. En effektiv boligrotasjon vil bidra til å frigjøre bruktboliger egnet for barnefamilier, og dette kan også gi flere innflyttere. Ulike leie- og eierskapsmodeller som kan gi stabilitet og forutsigbarhet diskuteres og prøves ut i mange prosjekter nå. Det er økende interesse for utleieboliger for alle aldersgrupper, og flere eksempler viser at det er et marked for dette også i Vestfold.

Endringer i demografi, familiestrukturer og at flere opplever ensomhet, har ført til en økende interesse for alternative boformer som i større grad legger til rette for fellesskap. Den økende andelen eldre, medfører et behov for å utforske nye boligmodeller som gjør det mulig å klare seg hjemme lenger i alderdommen, og ses nærmere på av Husbanken i deres oppfølging av reformen «Bo trygt hjemme». Fellesskapsorienterte boformer har fått større oppmerksomhet i ulike aldersgrupper, blant annet fordi unge kan ha utfordringer med å komme inn på boligmarkedet eller ved skilsmisser, og gjenspeiles i en rekke initiativer fra enkeltpersoner, grupper av privatpersoner, kommuner og utbyggere. Flere aktører ser et kommende marked i å utvikle sosiale boligkonsepter og delingsløsninger. Hvilke typer boliger som skal bygges, bør tilpasses både sted og innbyggernes preferanser, og vil omfatte et visst spekter av tilbud, ikke utelukkende leiligheter.

Demografisk utvikling og stedsutvikling

Å utvikle aldersvennlige boliger og bomiljøer, handler også om stedsutvikling og gode nærmiljøkvaliteter. Tettsteder og lokalsenter kan utvikles til aldersvennlige «5-minutters-steder» med gangavstand til funksjoner og hverdagstjenester. Ved å utvikle daglige service-tilbud og møteplasser der kommunen ønsker at flere eldre innbyggere skal bosette seg og planlegge boligutviklingen fra sentrum og utover, kan kommunen legge til rette for aldersvennlig stedsutvikling og at flere kan fortsette å bo i eget nærmiljø. Tilgjengelige og trygge offentlige rom og nærhet til grønnstruktur er nødvendig for daglig aktivitet, sosialisering og samhold.

Tilrettelegging av aldersvennlige steder kan bidra til at flere kan bo hjemme og leve selvstendig lenger, reduserte tjenestebehov og kostnadseffektive helse- og omsorgs-tjenester som følge av samlokalisering og redusert reisetid.

3.1.2 Byregnskapene for Vestfoldbyene

Byregnskapene[5] er en del av kunnskapsgrunnlaget til revisjonen av RPBA. Det er utarbeidet byregnskap for sentrumsområdene for Holmestrand, Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik. Byregnskapene ble sist oppdatert i 2023/24.

Data fra Byregnskapene viser at alle de fem Vestfoldbyene har hatt en befolkningsvekst i sentrum siden 2017, og for alle byene har denne veksten vært høyere enn for resten av kommunen.

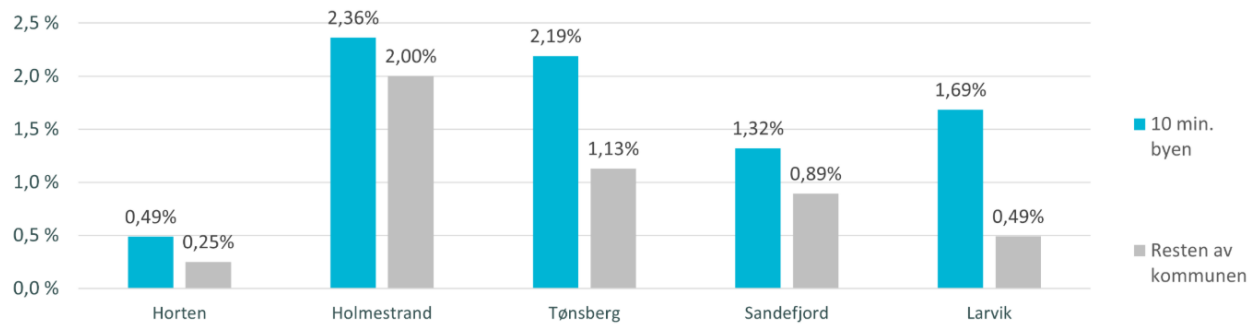

Figur 10: Prosentvis årlig befolkningsvekst fra 2017-2023. Kilde: Befolkningsdata fra kommunene.

Selv om sentrumsområdene har flere innbyggere over 60 år sammenlignet med i resten av kommunen, er flesteparten av beboerne i Vestfoldbyene fortsatt under 60 år (58-72 %). Av bosatte i sentrum varierer andelen barn og unge mellom 10-16 %.

Vestfoldbyene har en relativt lav befolkningstetthet, og er på nivå med andre norske byer av tilsvarende størrelse. Leiligheter dominerer i sentrum, men alle byene har også et betydelig innslag av rekkehus og eneboliger.

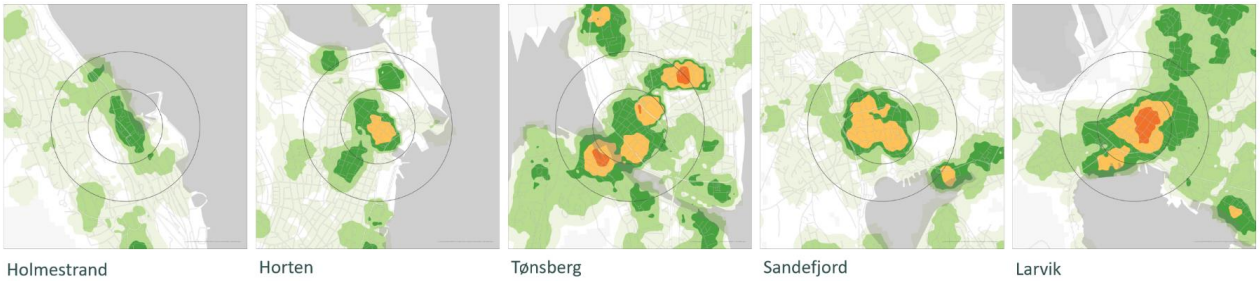

Figur 11: Områdeutnyttelse Vestfoldbyene, 2023. Kilde: Matrikkelen.

[5] https://www.vestfoldfylke.no/no/kunnskap-om-vestfold/rapporter/byregnskap-for-vestfoldbyene/

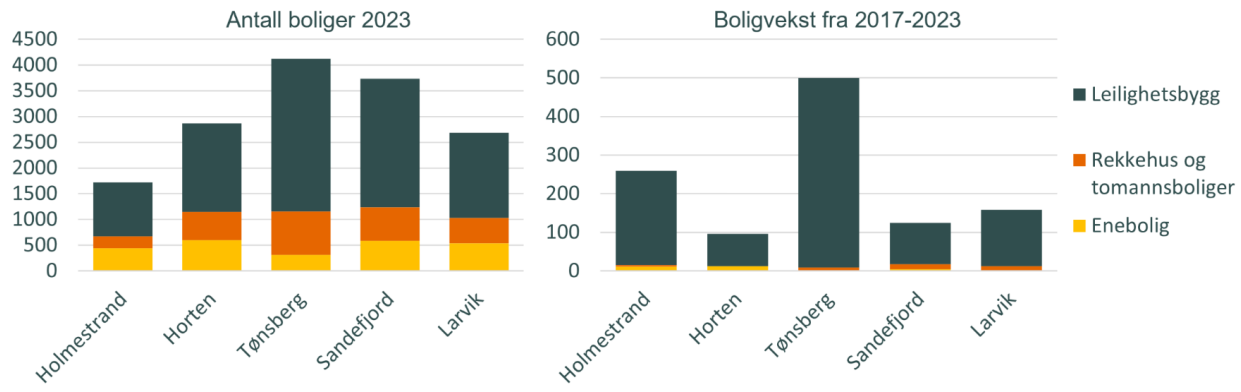

Figur 12: Boliger i 10-minuttersbyene. Antall mai 2023, og vekst januar 2017 til mai 2023. Kilde: Matrikkelen.

3.2. Barn og unge

Barn og unges rettigheter i arealplanleggingen er forankret i plan- og bygningsloven og folkehelseloven. Fylkeskommunens rolle er å veilede og støtte kommunene i arbeidet med å sikre barn og unges interesser i planarbeid, og å følge opp barn og unges interesser i plansaker.

Rikspolitiske retningslinjer (RPR) for barn og planlegging peker på regional planlegging som en viktig arena hvor gode planprinsipper kan bidra til gode oppvekstmiljø, tilrettelegging for fysisk aktivitet og sammenhengende grønnstruktur og naturområder. Ved fortetting av byer, tettsteder og mindre steder blir det stadig viktigere å sikre lekeområders lokalisering og utforming, både på grunn av interessekonflikter mellom ulik arealbruk, og for å sikre trygge lekeområder med tanke på trafikksikkerhet, luftforurensning og annen helsefare. Konsekvenser for barn og unge skal vurderes i plan og byggesaksbehandling i kommunene. Arealer og anlegg av betydning for barn og unge skal sikres i retningslinjer, bestemmelser eller vedtekter. Barn og unge skal gis mulighet til å delta i planprosesser, og synspunkter der de blir berørt skal komme fram.

RPR for barn og planlegging har krav til fysisk utforming av lekearealer, både med hensyn til helsefare, tilgjengelighet i nærmiljøet, størrelse, mulighet for variert lek for ulike aldersgrupper og årstider og for samhandling mellom barn, unge og voksne. Dersom arealer som er i bruk til lek eller egner seg til lek omdisponeres, skal det skaffes fullverdig erstatning.

3.3. Folkehelse

Folkehelseloven forutsetter at både stat, fylkeskommuner og kommuner skal bidra til å fremme befolkningens helse og utjevne sosiale helseforskjeller. Den regionale planen for folkehelse (2019-2030) har samfunnsmålet *«Nærmiljø og lokalsamfunn utvikles kontinuerlig som ressurser for helse og trivsel»*, og er særlig relevant for bolig- og stedsutvikling. Målet innebærer å arbeide for å utvikle nærmiljø og lokalsamfunn som helsefremmende rammer for både oppvekst, voksenliv og seniorliv, i tillegg til å forebygge skader, ulykker og utrygghet.

Det er utarbeidet oversiktsdokumenter om befolkningens helsetilstand i Vestfold og faktorer som påvirker helsa i 2016, 2020 og 2024, hvor en viktig del av kunnskapsgrunnlaget er befolknings-undersøkelser. I tillegg er det gjennomført Ungdata-undersøkelser blant elever på ungdoms- og videregående skole, samt Ungdata pluss rettet mot barn i alderen 10-13 år. Statistikk fra Folkehelseinstituttet og Helsedirektoratet er andre kunnskapskilder.

3.3.1 Sosiale forskjeller

Utdanning og inntekt påvirker befolkningsgruppers livssituasjon i form av boligforhold og nærmiljø, og gir utslag i ulikheter i helsetilstand og faktorer som påvirker helsa. Statistiske beregninger av forventet levealder viser at sosiale forskjeller øker i Vestfold, både målt ut fra utdanning, yrkesgrupper eller inntekt. Gjennomsnittlig forventet levealder øker, men befolkningsgrupper med kort utdanning har en mindre gunstig utvikling (Folkehelseoversikt Vestfold 2024).

Sosiale forskjeller kan påvirke nærmiljø og nabolag. Kunnskap om hvordan sosial ulikhet virker inn på helsa, gjennom nærmiljø og bosituasjon, er nødvendig i stedsutvikling og planlegging av gode bo- og oppvekstmiljøer.

Mestringstro – opplevelsen av å ha kontroll over ulike sider av livet – er en helsefremmende faktor som bidrar til opplevelse av livskvalitet, og som påvirkes av sosioøkonomisk bakgrunn. Ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn har 12 % høyere mestringstro enn ungdom i den laveste gruppen (Ung i Vestfold og Telemark 2021). Andelen barn og unge som lever i familier med vedvarende lavinntekt har økt gjennom flere år, både i landet og i Vestfold (Folkehelse-instituttet Kommunehelse statistikkbank).

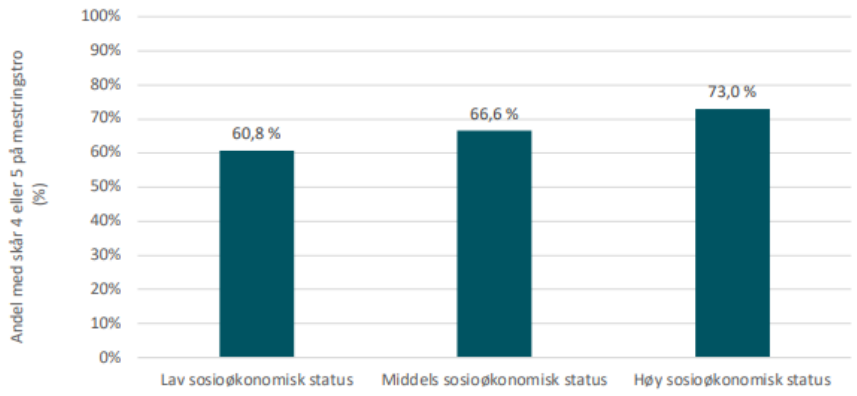

Figur 13: Andel som oppgir høy grad av mestringstro inndelt etter ulik sosioøkonomisk bakgrunn. Kilde: Folkehelseoversikt Vestfold 2024/Ung i Vestfold og Telemark 2021.

3.3.2 Trivsel, tilhørighet og trygghet i nærmiljøet

Trivsel og tilhørighet handler om tilhørighet til folk i nærmiljøet og egenskaper ved det fysiske miljøet, og anses som viktig for å oppnå sosialt bærekraftige lokalsamfunn. Barn og unge bruker omgivelsene i større grad og på andre måter enn voksne. Trygge nærområder med god tilgang til ulike aktiviteter og møteplasser er viktig for barns velferd og trivsel (Enstad & Bakken, 2022). Om vi føler oss hjemme der vi bor og livskvalitet henger sammen (Friesinger m.fl., 2022).

77 % av voksne i Vestfold trives i stor grad i sitt nærmiljø (Folkehelseundersøkelsen 2021). Andelen som oppgir høy trivsel, er størst i de eldste aldersgruppene og minst i de lavere. Det er noe ulikhet mellom kommunene i Vestfold og mellom utdanningsgrupper når det gjelder opplevelse av trivsel i nærmiljøet. Når det gjelder grad av stedstilhørighet scorer befolkningen i kommunene i Vestfold fra 7,2 til 7,5 på en skala fra 0 – 10. Ungdata-undersøkelsen 2024 viser at 63 % av ungdommene i Vestfold er litt eller svært fornøyd med lokalmiljøet der de bor, guttene er mer fornøyde enn jentene (69 % mot 58 %). Når det gjelder tilhørighet til stedet man bor, svarer 84 % av ungdommene 6 eller høyere (skala fra 0 til 10), noe som er likt med resten av landet. I

Ungdata pluss har 52 % av barn fra 10-13 år svart svært gjerne eller ja til om de vil bo der de bor nå når de blir voksne.

83 % av ungdommene i Vestfold opplever det som ganske eller svært trygt å ferdes i nærområdet om kvelden, flere gutter enn jenter opplever det som trygt (Ung i Vestfold 2024). Fra 2013 til 2024 er det en liten nedgang i andelen som føler seg trygge.

3.3.3 Tilgjengelighet til og bruk av nærmiljøet

Naturen er en ressurs for helse, trivsel og livskvalitet. Nærmiljøet blir brukt ulikt gjennom livet, og hva som oppleves som nært og tilgjengelig vil også endre seg. Et godt nærmiljø for barn kan stimulere til uteaktiviteter og sosial omgang med andre barn. Den lokale turveien kan beskrives som landets mest brukte «idrettsanlegg» (Thorén m.fl., 2018).

I Vestfold er andelen bosatt i tettsteder med trygg tilgang til rekreasjonsareal på 61 %, lands-gjennomsnittet er på 65 %. Tilgang til nærturterreng er på 48 % i Vestfold, 49 % for landet (SSB, tabell 09579).

I Folkehelseundersøkelsen (2021) kommer det fram at 92 % av voksne mener de har god eller svært god tilgang til natur- og friluftsområder. Tilgang kystlinje, strand eller sjø oppleves noe lavere. Opplevd tilgang til gang- og sykkelveier er på 64 %. Den sosiale forskjellen for disse faktorene er ikke veldig stor.

Når det kommer til fritidstilbud for ungdom, er de mest fornøyd med tilbud av idrettsanlegg der de bor og minst fornøyd med lokaler for å treffe andre unge (Ungdata). Sosioøkonomisk status har stor betydning for hvor aktive ungdommene er i organiserte fritidsaktiviteter (særlig idrett), med et spenn fra 47 % blant ungdom med lav sosioøkonomisk status til 65 % blant de med høy status.

I Ungdata pluss er barn spurt om hvor ofte de er ute og henger eller leker, alene eller sammen med søsken eller venner (tall for Vestfold og Telemark samlet). 69 % svarer at de gjør dette «uten å gjøre noe spesielt» en gang i uka, over halvparten svarer minst 2 -3 ganger i uka. For alternativet «spille fotball, sykle eller leke» svarer 80 % av barna at de gjør dette minst ukentlig, mens 66 % svarer 2-3 dager i uka eller oftere. Flere gutter enn jenter svarer minst 2-3 ganger i uka.

Barna i Ungdata pluss ble også spurt om hvor ofte de leker eller henger på ulike steder nær der de bor (tall for Vestfold og Telemark samlet). Å henge utenfor butikken/kjøpesenteret/torget øker tydeligst fra 5.-7.trinn (fra 19-29 %). Lekeplass/fotballbane/skatepark eller lignende har størst ulikhet mellom kjønnene, hvor 56 % av guttene og 33 % av jentene sier de henger minst 2-3 ganger i uka.

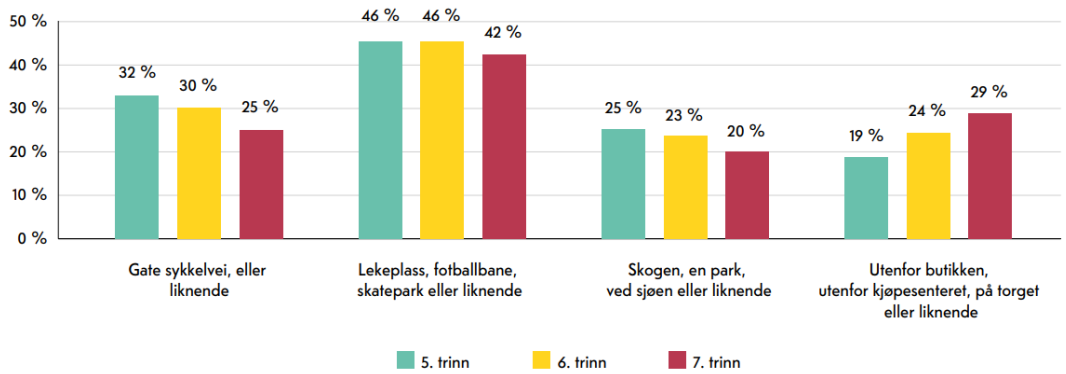

Figur 14: Figuren viser hvor i nærmiljøet barn tilbringer tid utendørs, fordelt på alder. Kilde: Ungdata pluss 2023.

78 % av barna i Ungdata pluss sier at de går, sykle eller sparkesykler til skolen. Det nasjonale målet er på 80 %. En større andel barn med høy sosioøkonomisk status gjør dette.

Voksnes tilgjengelighet til kulturtilbud, idrettstilbud og servicetilbud er tema i folkehelseundersøkelsen, hvor opplevelse av god eller svært god tilgjengelighet er 80 % for kulturtilbud og idrettstilbud og 86 % for servicetilbud (Folkehelseundersøkelsen 2021).

3.3.4 Støy og luftforurensning

Støy er et økende problem, både i Norge og Vestfold, særlig støy fra veitrafikk. Støyplager kan gi helseplager og redusert livskvalitet. Utfordringene er størst i tett befolkede områder, og fortetting pekes på som en faktor som påvirker omfanget av støyplager (Aasvang m.fl., 2014). I Vestfold har andelen som opplever å være middels, mye eller svært plaget av støy fra veitrafikk økt fra 7,4 % i 2015 til 11 % i 2021. Sosiale forskjeller og støyplager fra veitrafikk er tydelige (se figur under) (Folkehelseoversikt Vestfold 2024).

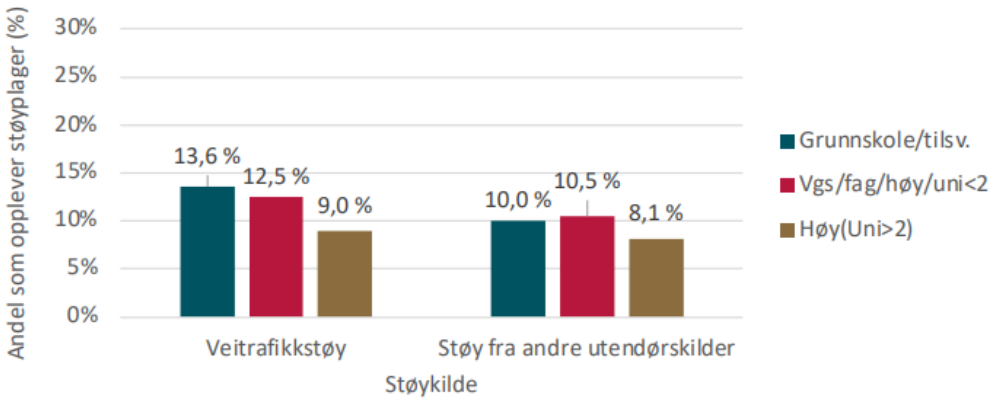

Figur 15: Andel som er plaget av støy og sosial ulikhet etter utdanningsgrupper. Ulike støykilder. Kilde: Folkehelseundersøkelsen – Helse og trivsel i Vestfold og Telemark 2021.

Vestfold er blant fylkene med høyest andel av befolkningen som er eksponert for finkornet svevestøv over det nasjonale luftkvalitetskriteriet. Nivået for Norge samlet var 50 % i 2023, Vestfolds nivå var 79 %. Fint svevestøv kan forårsake sykdom og for tidlig død, samt forverring av sykdommer som astma, KOLS, lungebetennelse, hjerteinfarkt og slag. Fint svevestøv er miljøfaktoren som i størst grad har vært knyttet til for tidlig død både i Norge og i verden (Folkehelsestatistikk publisert av Helsedirektoratet).

3.4. Kvalitet i stedsutvikling

De siste årene har det vært stor debatt rundt kvalitet i arkitektur og stedsutvikling i Norge. Myndighetene har også fokus på tematikken, og en nasjonal arkitekturstrategi ble lansert sommeren 2025. Kommunene følger opp dette med ulike virkemidler. Design og arkitektur Norge (DOGA) har gjennomført en spørreundersøkelse (DOGA, 2025) for å finne ut hva folk mener om arkitektur.

1 139 personer fra hele landet deltok. Funnene fra undersøkelsen skal bidra til å omsette den nasjonale arkitekturstrategien til lokal handling i norske kommuner.

I undersøkelsen kommer det fram at folk har tro på arkitekturens samfunnsverdi, men lavere tillit til systemet som skal sikre kvalitet i det som bygges. Folk forventer kvalitet, særpreg, sammenheng og bedre forvaltning av steder. Mange opplever at kommunene ikke er nok opptatt av kvalitet i det som bygges, og mange mener at utbyggerne har mest makt til å sikre kvalitet. De spurte er opptatt av varige bygg og steder, arkitektur som bygger videre på kulturarv og håndverk, og som gir lokalsamfunn identitet og stolthet. De svarer også at arkitektur påvirker en rekke samfunnsområder, som gode oppvekstmiljøer, folkehelse, arealbruk, naturhensyn og håndtering av ekstremvær.

Fylkeskommunen rolle med hensyn til arkitektur og kvalitet i bygde omgivelser beskrives på regjeringens nettsider (Regjeringen, 2025b):

> *«Regionale planer skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen. Regionale planer, strategier og veiledere kan bidra til å «oversette» nasjonal politikk og signaler til lokal forståelse om stedsutvikling og arkitektonisk kvalitet.*
>
> *Fylkeskommunes regionale planer bør gi føringer og forventninger til hvordan kommunene skal arbeide med stedsutvikling og arkitektur. Mange fylkeskommuner har utarbeidet regionale areal- og transportplaner som legger føringer for både struktur og innhold i arealbruk og by- og stedsutvikling i regionen. I disse planene er det viktig å balansere hensynet til effektiv arealutnyttelse og fortetting med hensyn til stedstilpasning og høy kvalitet i utforming av bebyggelse, byrom og utemiljø.*
>
> *Regionale planmyndigheter har også en viktig rolle overfor kommunene i å veilede og bistå kommunene i deres planleggingsoppgaver, dette inkluderer å bistå med kompetanse og støtte i saker som angår byggeskikk, arkitektur og estetikk.»*

3.4.1 Rom for kvalitet – nasjonal arkitekturstrategi

I den nasjonale arkitekturstrategien beskriver Regjeringen en ambisjon om forvaltning og utvikling av arkitektur med varierte nabolag, varsom ressursbruk, vakre omgivelser og varige kvaliteter. Dette er strategiens fire innsatsområder i forbindelse med overordnede planprosesser, lokale strategiarbeid, reguleringsplaner og byggesaker. All tekst under er hentet fra strategien (Regjeringen, 2025a).

Innsatsområde 1: Varierte nabolag

> *«Regjeringens ambisjon er at vi sammen planlegger og utvikler inkluderende byer og boligområder som møter mangfoldet i samfunnet. Bygde miljøer som ivaretar blå og grønne naturelementer, parker, torg og offentlige møteplasser fremmer helse og livskvalitet. Arkitekturen bør bidra til varig sosial bærekraft og fellesskap i varierte byområder og nabolag.»*

Strategien trekker fram behovet for mangfoldige boliger og bomiljø, med gode boforhold for barn og unge, førstegangsetablerere og tilflyttende, og egnede boliger for eldre og personer med funksjonsvariasjoner. Sosiale boformer kan bidra til sambruk av arealer, samhandling og fellesskap.

Strategien vektlegger gode rammer for livskvalitet og fellesskap. God arkitektur er forebyggende og helsefremmende for fysisk aktivitet, deltakelse, inkludering og fellesskap. Kompakt by- og stedsutvikling som bidrar til fellesskapsløsninger, korte avstander, boliger tilpasset demografien og en transformasjon tilpasset stedets skala vektlegges.

Øverst: Havegaten i Tønsberg. Foto: Jonas Adolfsen og Pilares. Nederst: Ensjø i Oslo. Foto: Nils Petter Dale. Kilde: Nasjonal arkitekturstrategi.

Byområder og nabolag må sikres nok og varierte offentlige rom og fellesarenaer: tilgang på sosial infrastruktur (barnehager, skoler, kultur- og fritidsanlegg), gode offentlige byrom og møteplasser, og blå og grønne områder. Det oppfordres til flerfunksjonsbygg med aktiviteter på dag- og kveldstid. Gode kvaliteter i det fysiske miljøet bidrar til god folkehelse. Gode nærmiljøer og uteområder er særlig viktig i områder med levekårsutfordringer. Kvaliteter som kan bidra til å forebygge kriminalitet og sikre trygge nærmiljøer, er et viktig hensyn.

Strategien peker på at byutvikling og arkitektur er virkemidler for grønnere byer, ved å bevare eller sette av plass til blå og grønne områder i bymiljøet og sikre tilgang til naturområder utenfor stedet. Grøntområder har positiv innvirkning på livskvalitet og helse, og bidrar til gode og levende omgivelser. Blågrønne strukturer som trær, regnbed, grønne tak, parkområder og vassdrag trengs for å tilpasse byen til klimaendringene, og begrense skader på bygninger. Grøntanleggene og grønnstrukturen i byer og tettsteder er ofte viktige deler av de historiske bygningsmiljøene.

Innsatsområde 2: Varsom ressursbruk

> *«Regjeringens ambisjon er at planlegging og arkitektur bidrar til mer varsom ressursbruk, med en utvikling som ivaretar kulturmiljø, klima, naturressurser og naturmangfold. Det bygde miljø påvirkes av, og påvirker, klima- og miljøutfordringene. Det er behov for løsninger i arkitekturen som bidrar til å spare natur og minimere miljøpåvirkningen fra byggevirksomhet, samtidig som byggekostnadene ikke øker.»*

Naturen bidrar med økosystemtjenester som rensing av luft og vann, temperaturregulering, overvannshåndtering og flomdemping. For å unngå nedbygging av natur sier arkitekturstrategien at vi i hovedsak skal fortette, transformere og ombruke eksisterende bygg og anlegg. Ved fortetting skal vi ta vare på natur i by og naturmangfold, og ved transformasjon av grå arealer er det viktig å utvikle nye natur- og grøntområder.

Arkitekturstrategien sier at lokalisering av nye utbyggingsområder skal bidra til å minimere transportbehovet, legge til rette for kollektiv, sykkel og gange, og utnytte eksisterende infrastruktur og bygninger. Stedenes særpreg, kulturhistoriske elementer og viktige landskapstrekk skal ivaretas. Effektiv arealbruk med fortetting rundt knutepunkter er et viktig virkemiddel for å nå nullvekstmålet.

Bygninger og nærmiljøers utforming kan også bidra til energieffektivisering og energiproduksjon. For å nå klimamålene og holde byggekostnadene nede, peker strategien på at byggenæringen må være innovativ. Transformasjon av eksisterende bebyggelse, ombruk av bygg og materialer, samt nye materialer med mindre klimafotavtrykk har stor betydning for klima og miljø. De fleste boligene vi skal bo i er allerede bygd, og bør ivaretas og tilpasses dagens behov. Omstilling til sirkulærøkonomi i bygg-, anlegg- og eiendomsnæringen prioriteres.

Innsatsområde 3: Vakre omgivelser

> *«Regjeringens ambisjon er at vi utvikler bygninger, nabolag og byer som er vakre og berikende for mennesker og miljø – for økt livskvalitet. Det bygde miljø utgjør en viktig del av kulturarven, og arkitekturen forteller om vår historie og samfunnsutvikling. Det som bygges i dag kan bli morgendagens kulturarv. Kunnskap om arkitekturens betydning og verdi bør synliggjøres og formidles gjennom en bred samfunnsdebatt.»*

Arkitekturen er synlige kultur- og samfunnsuttrykk og et bilde på samfunnets prioriteringer. Strategien sier at arkitekturen skal bidra til å fremheve kvaliteter i landskapet, og vurderes ut fra lokale stedskvaliteter. Volumer og materialer, skala, fargebruk, historiske spor, landskap og lokal byggeskikk er tema ved ny utvikling. Kvalitet blir ekstra viktig når vi bygger tettere.

Til venstre: Vålandstun seniorboliger, Stavanger. Foto: Sindre Ellingsen. Til høyre: Tukthuset, Trondheim. Foto: Stine Østby. Kilde: Nasjonal arkitekturstrategi.

Tydelige ambisjoner om forventet kvalitet og oppdaterte arealplaner er et viktig utgangspunkt i plan- og byggesaksprosesser. Det vi bygger i dag bør ha kvaliteter som vi liker og vil ta vare på i framtida. Ønsket stedskvalitet og uttrykk i transformasjonsområder bør diskuteres tidlig. Bruk av arkitektur og kunst i offentlige rom kan gi økt kvalitet og attraktivitet.

Kulturmiljøene kan ha høy kvalitet i arkitektonisk uttrykk og materialbruk, mens andre har stort potensial for ombruk. De bidrar med historisk dybde, variasjon og lokal tilhørighet. Eksisterende bygningsmasse er en ressurs for framtida. Tydelige rammer og forutsigbarhet er viktig ved utbygging og fortetting innenfor verdifulle kulturmiljøer.

Medvirkning bidrar til lokalkunnskap og synspunkter ved planlegging av stedene, og kan bidra til eierskap og redusere konflikter. God arkitektur handler også om å skape gode steder for brukerne.

Innsatsområde 4: Varige kvaliteter

> *«Regjeringens ambisjon er at byer og nabolag bygges med et hundreårsperspektiv, innenfor ansvarlige økonomiske rammer for både utbyggere og innbyggere. Som samfunn har vi ikke råd til å bygge med dårlig kvalitet. Holdbare materialer og byggemetoder, fleksible løsninger og god*

estetisk utforming bidrar til lang levetid. Arkitektonisk kvalitet bidrar til at områder og bygg forblir attraktive og funksjonelle for framtidige generasjoner.»

Mye av framtidens arkitektur finnes allerede i dag, og det har stor verdi å ta vare på eksisterende bygninger og anlegg. Den nasjonale arkitekturstrategien har fokus på å bygge med god kvalitet uten at byggekostnadene øker, og peker på at konseptvalg og lokalisering i tidlig fase kan ha stor betydning for arkitektonisk kvalitet. Oppdaterte planer og tydelige forventninger fra kommunenes side er nødvendig for effektive planprosesser. Økt kompleksitet, rask endringstakt og ny kunnskapsutvikling medfører behov for innovasjon i arkitektur, samarbeidsprosesser og løsninger.

3.4.2 Arkitektur og folkehelse

De bygde omgivelsene er rammer for fysisk hverdagsaktivitet, og utformingen av omgivelsene påvirker hvordan mennesker samhandler. Utformingen av det fysiske nærmiljøet og aktivitetsnivået i befolkningen henger også tett sammen. Den generelle fysiske hverdagsaktiviteten i befolkningen går ned og ensomhet er et økende problem, til tross for sterk fortetting i byer og tettsteder. Hvordan kan kommunenes arbeid med stedsutvikling forebygge ensomhet og stimulere til fysisk aktivitet gjennom de bygde omgivelsene?

DOGA har arbeidet med tematikken arkitektur og folkehelse siden 2019. Denne satsningen handler om å få mer kunnskap om effekten arkitektur og bygde omgivelser kan ha på viktige folkehelseutfordringer, og å finne ut hva som kreves i tidlig fase av planlegging og prosjektering for å oppnå effekt i det som blir bygd. Det er i det som faktisk bygges, at mulighetene for fysisk aktivitet og sosiale møter er. DOGA peker på medvirkning, samskaping og innovasjon som viktige nøkler for å lykkes med å utforme og bygge helsefremmende omgivelser.

Urbant landbruk

Urbant landbruk kan brukes aktivt som virkemiddel for å skape gode bomiljøer og sosiale møteplasser i nærmiljøene, og er ofte vellykket med nokså enkle midler. Urbant landbruk kan skape fellesskap som bidrar til inkludering og redusert utenforskap. I forhold til matsikkerhet og beredskap er befolkningens kunnskap om matproduksjon viktig, noe blant annet dyrkingsmuligheter i boligområder og nærmiljøene kan bidra til. Urbant landbruk bidrar også til grønnere og mer levende byer og tettsteder, og er et godt egnet som midlertidig aktivisering av for eksempel transformasjonsområder (Regjeringen, 2021).

Midlertidighet og samskaping, eksempel fra Herregårdshagen i Larvik. Foto: Ingerid Heggelund

3.4.3 Tetthet og kvalitet i arkitektur og stedsutvikling

Nasjonale føringer har lenge pekt på fortetting som en løsning for å sikre bærekraftig arealbruk, redusert transportbehov, bevaring av natur, mv. Økt tetthet og større grad av fortetting og transformasjon medfører et økt behov for å sikre gode bo- og stedskvaliteter for beboere og brukere av stedene.

I 2020 ble rapporten **Bokvalitet og høy tetthet** utarbeidet for Kommunal- og moderniserings-departementet (Gottlieb Paludan Architects m.fl., 2021). Denne undersøker hvordan høy tetthet og bokvalitet kan kombineres, og vurderer bokvalitet fra ulike perspektiver: et profesjonelt arkitektfaglig perspektiv, et utbyggerperspektiv, et samfunnsperspektiv (som omfatter kommunale myndigheter, lover og retningslinjer) og et beboerperspektiv med fokus på opplevd bokvalitet. Rapporten synliggjør også hvordan en utvikling påvirker dem som allerede bor eller jobber i et nabolag.

Rapporten påpeker at det er et potensial for å både bidra til reduserte klimautslipp og mer attraktive omgivelser for arbeidstakere og beboere ved å konsentrere vekst og utbygging til eksisterende byer og tettsteder, men at dette krever at vi klarer å forene økt tetthet med bo- og bykvaliteter.

Ni eksempelprosjekter med gode bokvaliteter trekkes frem; Hjørnebygget (Heggedal), Risørholmen (Risør), Havegaten (Tønsberg), Q42 (Kristiansand), Nygaardsplassen (Fredrikstad), Oppsalsenteret og Waldemars hage (begge i Oslo), Lilleby (Trondheim) og Vindmøllebakken (Stavanger). Alle prosjektene er i utgangspunktet vurdert til å ha høy kvalitet og høy tetthet i forhold til omgivelsene. Prosjektene er vurdert i forhold til temaene prosess, metode, utforming, kvaliteter, variasjon, byrom og fellesskap. Litt av drøftingen gjengis under.

Eksempelprosjektene fra analysen som presentert på rapportens forside. Øverste rekke fra venstre: Lilleby, Nygaardsplassen og Oppsal senter. Midtre rekke fra venstre: Vindmøllebakken, Havegaten og Risørholmen. Nederste

Analysen påpeker behov for regler for å unngå at kvaliteter reduseres av kostnadshensyn, men at det ikke er lover og regler som får fram god kvalitet, heller ambisjoner hos utbygger og arkitekt. Det er behov for fleksibilitet i prosessene slik at kreative løsninger ikke begrenses for eksempel av detaljstyrende reguleringsplaner. Utvikling av gode løsninger krever god dialog, samspill og tillit mellom aktørene i prosessen.

Fortetting og transformasjon av bydeler og nabolag krever gode prosesser med utstrakt involvering og dialog med de som bor der for å unngå konflikt og forsinkelser. Prosjektene bør ha kvaliteter som gagner hele nabolaget for å få en konstruktiv prosess. Nye plasser, parker og tilbud

kan løfte et helt nabolag. Medvirkningsprosesser bør om mulig også rettes mot framtidige beboere, for å styrke eierskap til prosjektet og mulighet til å påvirke.

Boligproduksjonen i Norge er i stor grad profesjonalisert, og gjentakelse og standardisering har blitt vanlig for å oppnå lønnsomhet og teknisk kvalitet. I eksemplene i studien har utbyggerne brukt ulik metodikk for å oppnå gode løsninger: Noen har utforsket nye bygningstypologier, andre har brukt parallelloppdrag for flere idéer og løsningsforslag, andre igjen har utviklet en designmal for å sikre helhetlig utvikling.

For å lykkes med høy utnyttelse og god bokvalitet kan det være nødvendig å kombinere ulike boligtypologier eller kombinere bolig med andre formål (for eksempel nærings- og publikums-arealer på bakkeplan, og boliger og gårdsrom over disse), for å få høy utnyttelse og likevel utearealer med gode solforhold. Andre har høy tetthet ved hjelp av tett og relativt lav bygningsstruktur. Høy tetthet krever en mer gjennomtenkt planlegging for å oppnå gode løsninger for dagslys, unngå innsyn, og for å skape en menneskelig skala. Dette gjelder også løsninger for uterom, hvor felles uteareal for flere boligbygg i større parker og aktivitetsområder kan bidra til at disse får bedre kvalitet.

Konsentrert arealbruk ved kollektivknutepunkt og bysentre er gitt i statlige og regionale føringer, og følges opp av utbyggere. Med høy tetthet følger et større behov for at urbane og arkitekton-iske kvaliteter vektlegges i by- og stedsutvikling, og bør forankres i offentlige retningslinjer og forskrifter. Hvordan enkeltprosjektene bidrar til bokvalitet, uterom og by- og stedsutvikling, bør tillegges større vekt.

Sosialt mangfold er en kvalitet i den bærekraftige byen, men alle beboergrupper har ikke råd til å bo i gode fortettingsprosjekter i byene. For å endre dette, trengs en utbyggingspolitikk med tydelige strategier for å etablere boligalternativer og kvaliteter sentralt i byer og tettsteder som er konkurransedyktig med familieboliger og småhus utenfor tettstedene. Boligprosjekter bidrar på ulike måter til tilhørighet og sosialt fellesskap gjennom felles park eller lekeplasser, bydelshus, takterrasser eller i mer omfattende delings- og fellesskapsløsninger.

Lovverk er nødvendig for å forhindre de dårligste prosjektene, mens minstestandarder gir arkitekter og øvrige konsulenter ryggdekning for å ivareta grunnleggende kvaliteter. Faglig innsikt hos arkitekter og rådgivere og ambisjoner hos utbyggere kan imidlertid ikke erstattes av et strengt lovverk ifølge rapporten.

3.4.4 Verktøy og metoder

Det er gjort **to endringer i plan- og bygningsloven** som trådte i kraft 1.juli 2025, som skal bidra til bedre og helhetlig planlegging og finansiering ved fortetting og transformasjon. Dette gjelder områdeutviklingsstrategi jf. pbl §11-8a og grunneierfinansiering av infrastruktur med hensynssoner etter §12 A i kommuneplanens arealdel.

- En **områdeutviklingsstrategi** erstatter bruk av veiledende plan for offentlige rom (VPOR), og skal ivareta innholdet i dagens VPOR ved å beskrive infrastrukturbehov, standard og kvalitet, rekkefølge på infrastrukturetableringer og lignende. Områdeutviklingsstrategien er ikke juridisk bindende, og bør være basert på enighet i utarbeidelsen for å sikre gjennomførbarhet.
- Lovendringene åpner for at kommunen kan innføre en **hensynssone for grunneier-finansiering av infrastruktur**. Kommunen kan forskuttere infrastrukturtiltak for deretter å

få kostnadene dekket av utbyggerne underveis i utbyggingen av et område. Ordningen kan omfatte både kommunal, fylkeskommunal og statlig infrastruktur og til dels også privat infrastruktur, for eksempel på fellesarealer.

Lovendringene kan gi kommunene gode verktøy for å sikre opparbeidelse av felles infrastruktur, uterom for lek og opphold og blågrønne strukturer, og mer økonomisk handlekraft i forhold til fellesløsninger innenfor områder med flere utviklere eller grunneiere.

Vestfold fylkeskommune utarbeidet i 2016 veilederen **«*Tettere byer med høyere kvalitet*»** (Vestfold fylkeskommune, 2016) som beskriver hvordan lekearealer og felles uteoppholdsarealer ved nye boligprosjekter i by kan løses, og hvordan praksis kan endres slik at fortetting i bysentrum kan gjennomføres mer effektivt og med god kvalitet. De juridiske rammene i lovverket og statlige retningslinjer drøftes i dokumentet, samt hvordan utbyggere og kommunen kan samarbeide om å utvikle attraktive byrom. Det bør undersøkes om endringer i plan- og bygningsloven knyttet til områdeutviklingsstrategi og grunneierfinansiering av infrastruktur (beskrevet over), erstatter metodikken i «Tettere byer med høyere kvalitet» eller om det er behov for å oppdatere eller videreutvikle dette verktøyet.

For å sikre gode resultater av planleggingen, må det tilrettelegges for helhetlige prosesser, faglige analyser og arbeidsmetodikk som sikrer ønsket resultat. Noe kan sikres med planer og juridiske bestemmelser, men mye av gjennomføringen krever også andre virkemidler og verktøy. Under presenteres ulike verktøy og metoder som kan bidra til gode resultater i by- og stedsutviklingen:

- **Byarkitekt, arkitekturstrategi og arkitekturhåndbok:** Flere kommuner i Norge har ansatt egne byarkitekter eller kommunearkitekter, som jobber for økt arkitektonisk kvalitet i de bygde omgivelsene. Ingen av Vestfoldkommunene har byarkitekt. Tønsberg kommune har utviklet en arkitekturhåndbok (Tønsberg kommune, 2026) som skal bidra til å konkretisere kommunens forventninger til bygningsarkitektur og utfylle kommuneplanens bestemmelser om arkitektur, estetikk og stedstilpasning. Håndboka legger opp til en fortetting som bygger videre på stedenes kvaliteter og videreutvikler Tønsbergs særpreg.

Illustrasjoner fra Tønsbergs arkitekturhåndbok – sjøboder til venstre og industribygg til høyre.

- **Stedsanalyse (fysisk-estetisk analyse):** En metodikk som ved innhenting og systematisering av kunnskap om landskap, bebyggelse og andre fysiske elementer skal bidra til forståelse for et steds historie, nå-situasjon og utviklingsmuligheter. Stedsanalysen beskriver stedets estetiske og funksjonelle kvaliteter og muligheter for å bedre eller ivareta disse kvalitetene i utvikling av stedet.
- **Sosiokulturell stedsanalyse:** En metode som fokuserer på at ulike aktører (innbyggere i ulike aldersgrupper eller med ulik bakgrunn, besøkende planleggere, utviklere og politikere) har ulik oppfatning av et sted, bruker stedet ulikt og kan ha enten lik eller ulik oppfatning av hva som bør prioriteres ved utvikling av stedet. En sosiokulturell stedsanalyse vil utfylle en fysisk-estetisk stedsanalyse (Akershus fylkeskommune m.fl., 2007).

- **DIVE-analyse:** En metode for kulturhistorisk stedsanalyse for landskap, byer og steder, utviklet i regi av Riksantikvaren. Analysen samler, systematiserer og formidler kunnskap om kulturarv som grunnlag for utvikling av gode og bærekraftige lokalsamfunn. DIVE-analysen kan bidra til å synliggjøre viktige kulturhistoriske verdier og kvaliteter, og skape forutsigbare rammer for vern og utvikling i analyseområdet (Riksantikvaren, 2018).
- I planlegging, prosjektering og bygging, kan ulike prosesser og samarbeidsformer bidra til gode resultater: **Mulighetsstudier** brukes for å få fram ideer og potensial til en eiendom, et område, tettsted eller by. **Arkitektkonkurranser** innebærer at flere arkitektteam utarbeider forslag til løsninger for bygningsutforming eller plangrep. En jury kårer en vinner av konkurransen. **Parallelloppdrag** er konkurranseform der flere team parallelt utarbeider forslag til løsninger for bygnings- eller planoppgaver. En **samspillsmodell** eller samspillsentreprise er en gjennomføringsmodell som vektlegger samarbeid, kommunikasjon og samhandling mellom alle involverte parter i et prosjekt. **Offentlig-privat samarbeid (OPS)** i bygge- og anleggsprosjekter er et samarbeid mellom offentlige og private aktører. Et privat OPS-selskap har byggherrerollen, utfører prosjektering og tar ansvar for bygging, finansiering, drift og vedlikehold i en avtalt periode.
- **FutureBuilt:** Et innovasjonsprogram for byggenæringen, hvor visjonen er å vise at det er mulig å utvikle en bærekraftig og attraktiv nullutslippsby. FutureBuilt har et sett kvalitetskriterier i sine prosjekter, hvor følgende er obligatoriske: Bymiljø og arkitektur, sosial bærekraft, klimagassutslipp, innovasjon og miljø. Noen kriterier er valgfrie: Naturmangfold, sirkulære bygg og sirkulære nabolag (Future Built, 2024a, 2024b).
- **Sosial innovasjon i bygde miljø:** Å planlegge for sosial inkludering, miljømessig bærekraft og bedret folkehelse krever høy bevissthet i planleggingen og klare intensjoner. Ofte er det imidlertid kunnskap og samhandling mer enn økte investeringer, som skal til for å drive fram innovasjon og nye løsninger. DOGA peker på at byggenæringen i Norge de senere årene har fått god erfaring med å levere miljømessig bærekraft. Jevnlig oppdatering av tekniske forskrifter og en bransje med gode prosesser for å innlemme nye tekniske løsninger har bidratt til dette. Det samme gjelder ikke sosial bærekraft. Selv om de fleste norske kommuner stiller høye krav til sosial bærekraft, finnes det ingen forskrifter eller system for å måle og dokumentere resultater. For å lykkes med mål innen sosial bærekraft, må mulighetene i alle enkeltprosjekter utnyttes, noe som krever nytenkning, gode oppdrag, klare mandater og bevisst innsats (DOGA, 2022).
- **Strategisk byledelse:** For å lykkes med strategiske planer for byutvikling, må arbeidet ledes. Forskere ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO) har identifisert fem grep som kjennetegner vellykket strategisk byledelse (Harboe m.fl., 2024):
    - *Visjon for byen:* Byutvikling styres gjennom en visjon eller et høyere samfunnsmål, og må inneholde konkrete, fysiske realiteter. Visjonen styrer alle andre virkemidler.
    - *Samarbeid og kommunikasjon:* Strategisk byledelse krever aktivt samarbeid og omfattende kommunikasjon med mange aktører.
    - *Strategisk og målrettet:* Byutviklingsprosessene må være strategisk organisert og rettet mot målene man vil oppnå. Prosessene må tilpasses til oppgaven som skal løses, i forhold til partnerskap og samarbeid, nettverk og intern organisering.
    - *Investeringer og strategiske planer er virkemidler som støtter opp under visjonen:* Offentlige investeringer og strategiske planer (og noen andre plantyper) er virkemidler i en strategisk byledelse.
    - *Utfordrer tradisjonene:* Det politiske eierskapet til byutviklingens visjon, virkemidlene og det fysiske fremtidsbildet ligger til grunn.

4. Handel

Dette kapittelet gir en oppsummering av kunnskapsgrunnlag for handel, bestående av en kartfortelling i StoryMap og en dokumentasjonsrapport (Asplan Viak 2026). For utfyllende informasjon, se vedlegg 6-7 til politisk sak.

Handelsanalysen gir en gjennomgang av utviklingen innenfor omsetning av ulike kategorier av detaljvarer fra 2008 – 2024, og inneholder også ulike geografiske kartlegginger som gir kontekst til vurderinger av handelslokalisering og anbefalinger for utforming av regionale føringer for lokalisering av handel.

Handelsanalysen baserer seg på flere kilder sett i sammenheng. Viktigst blant disse kildene er omsetningsdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og fra Enhetsregisteret, Brønnøysundregistrene. Det er gjennomført omsetningsanalyser og lokaliseringsanalyser. Metodene er utfyllende beskrevet i dokumentasjonsrapporten.

4.1. Omsetningsanalyse for Vestfold

Omsetningen i 2024 har økt med rundt 2 milliarder kroner fra 2008, målt i 2024-kroner. Det har vært en jevn svak vekst i mye av perioden, og en betydelig vekst fra pandemiåret 2020 fram til 2023. For 2024 ser omsetningen ut til å ha stabilisert seg mot nivået man så før pandemien (se figur til høyre).

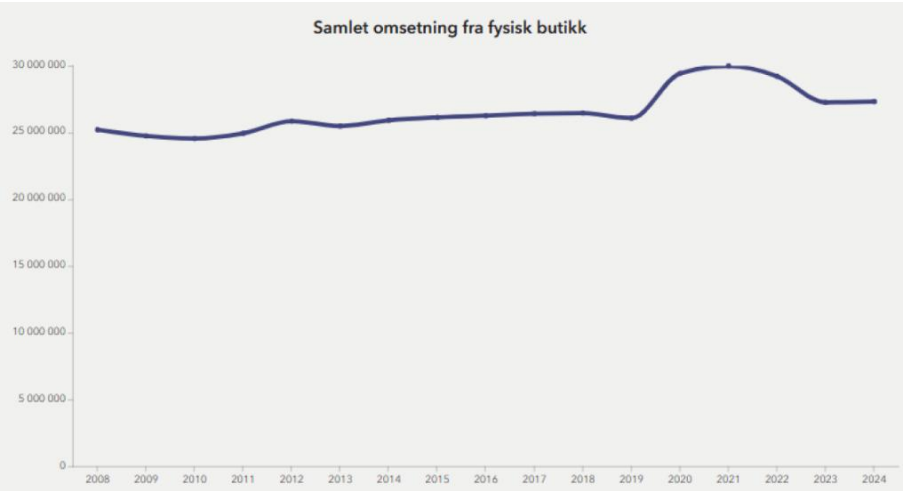

Figur 16: Samlet omsetning fra detaljhandel i fysiske butikker, i 1000-kr. Konsumprisjustert til 2024-kr.

I figuren på neste side, ser man omsetning i detaljhandel brutt ned på **fem underkategorier**[6].

Dagligvarehandel (rød) og annen handel (oransje) har høyest omsetning. Dagligvare har økt svakt mens annen handel har holdt seg relativt stabil gjennom perioden, utenom en midlertidig økning under pandemien. Handelen ved bensinstasjoner (lys blå) har ligget stabilt gjennom perioden.

Omsetning fra netthandel har hatt den kraftigste økningen gjennom perioden (grønn). Utfordringen er at statistikken fra SSB viser omsetning ut ifra hvor bedriftene er lokalisert, og ikke basert på hvor kjøper er bosatt. Denne kategorien sier derfor ikke noe om forbruket til netthandel for bosatte i Vestfold. Av detaljhandel i Norge, har omsetningsandelen som kommer fra

[6] 1) Dagligvare; 2) Annen handel (*inkluderer klær, bøker, sportsutstyr osv.*); 3) Netthandel; 4) Bensinstasjon (*detaljhandel med drivstoff til motorvogn*); 5) Uavklart (*andelen av omsetning fra all detaljhandel som ikke tilskrives en av de øvrige kategoriene*).

postordre- og internetthandel fra butikker registrert i Norge, økt fra 3 til 7 % i løpet av de siste 10 årene.

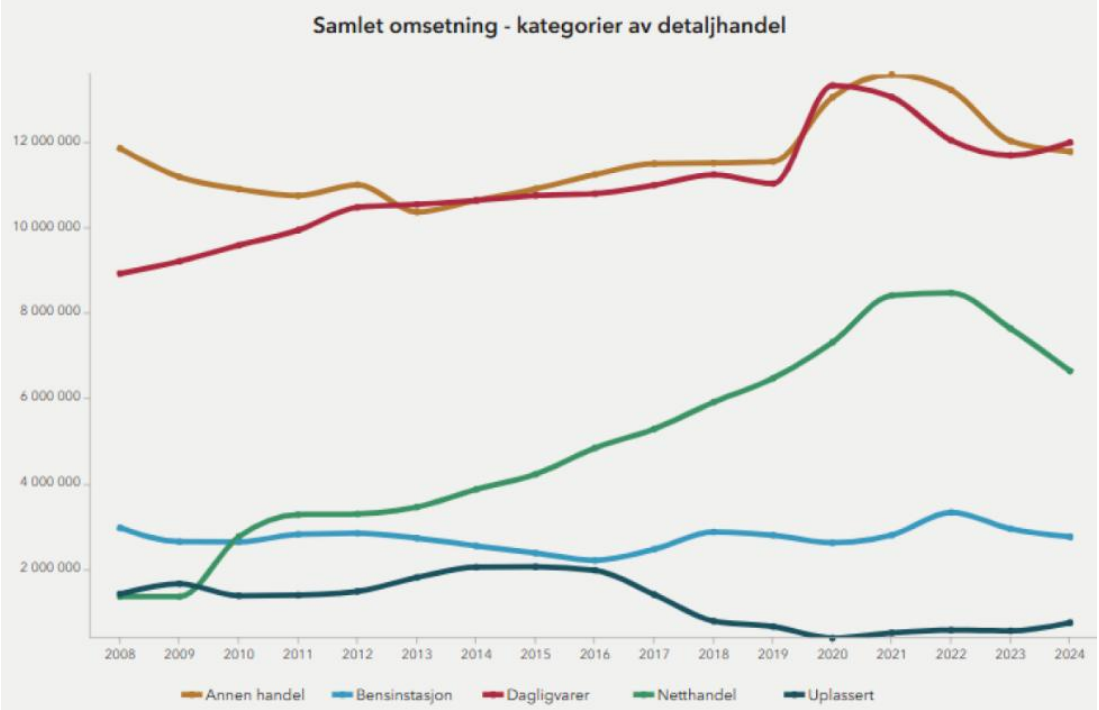

Figur 17: Samlet omsetning fra ulike kategorier av detaljhandel.

Som vist i figuren under har **omsetningen per person** til fysisk handel vært svakt nedadgående både i Vestfold (rød) og i Norge (lilla) i perioden 2008 til 2024, utenom en midlertidig topp under pandemien. Overordnet betyr dette mønsteret at det ikke er tegn til at den fysiske handelen øker per person, noe som igjen betyr at økning i handel primært er drevet av befolkningsvekst, eller på lokalt nivå, ved å tiltrekke nye handlende fra andre deler av fylket.

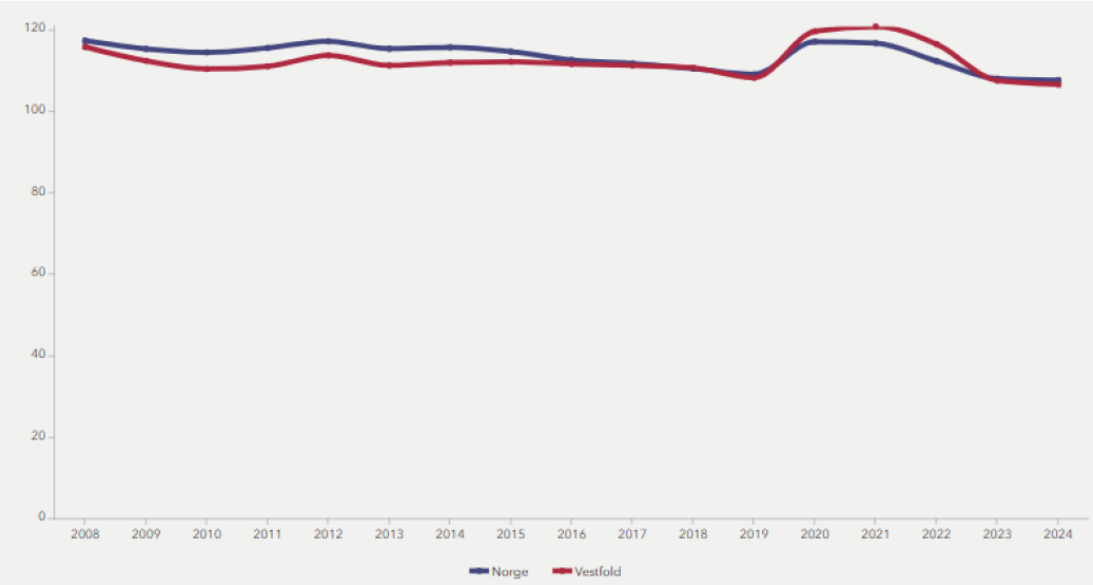

Figur 18:Gjennomsnittlig omsetning per bosatt i 1000-kr.

Økning i forbruk per person (at vi handler for mer) er dermed ikke en faktor vi med utgangspunkt i siste års utvikling kan anta at vil gi behov for økt handelsareal. På et overordnet nivå, er det dermed befolkningsendringer som i hovedsak gir grunnlag for et økt behov for areal til handel.

4.2. Omsetnings- og lokaliseringsanalyser av kommunene

Dekningsgrad er definert som forholdet mellom omsetning i et område og samlet forbruk for bosatte i samme område, uttrykt i prosent. Forbruk per person beregnes med utgangspunkt i totalomsetningen og totalbefolkning i en større region. Dersom dekningsgraden ligger på 100 % betyr dette at det er samsvar mellom bosattes forbruk og omsetningen i kommunen.

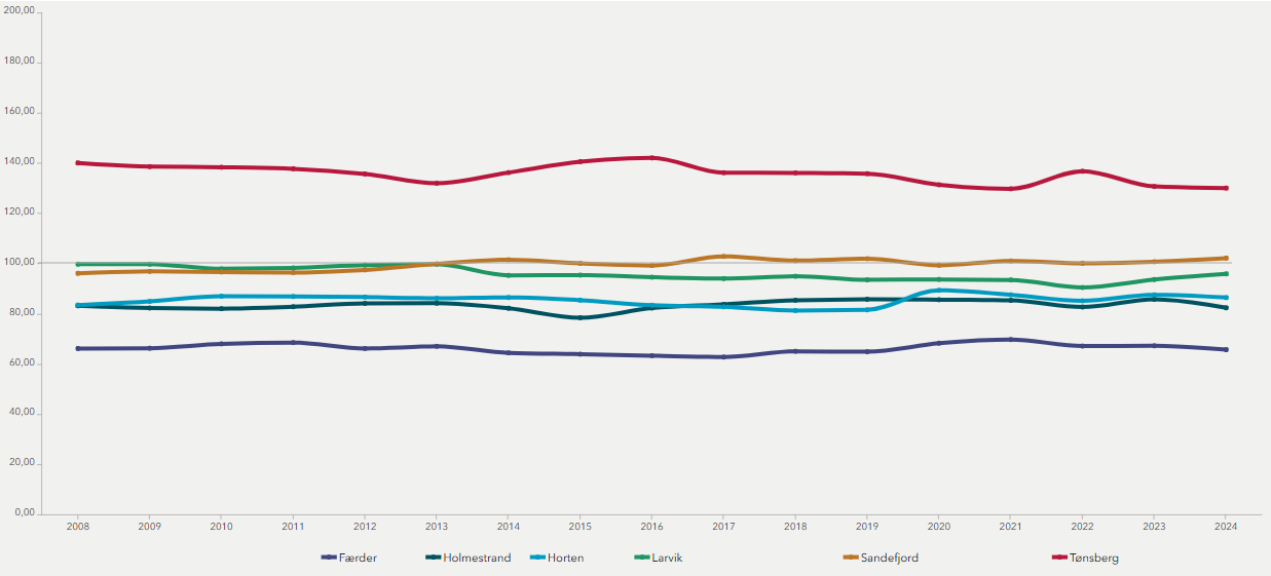

Figur 19: Dekningsgrad for hver kommune.

Tønsberg ligger betydelig over 100 %, på 140 % i 2008, og 130 % i 2024. Til tross for at dekningsgraden har sunket noe gjennom perioden, peker kommunen seg ut som et tydelig handelssenter i regionen. Sandefjord og Larvik ligger tett på 100 %. Samtidig har dekningsgraden for Larvik sunket noe i perioden. Horten, Holmestrand og Færder har dekningsgrader betydelig under 100 %.

I figurene på de påfølgende siden, ser vi **omsetning i definerte delområder** i de ulike kommunene og **tetthet av antall ansatte** innenfor detaljhandelen, servering og overnatting i en omkrets på 250 meter. Det er høyest tetthet av aktører innen detaljhandel, servering og overnatting i og rundt kommunesentrene og andre tettsteder. I tillegg viser kartfortellingen i StoryMap at en del aktører ligger langs strekningen E18, eksempelvis peker Fokserød seg ut med tilnærmet 400 ansatte innen handel mot 700 ansatte innen handel i grunnkretsen Sandefjord sentrum.

Larvik

Under vises omsetning i utvalgte delområder og tetthet av ansatte innen handel. Omsetningen i området *Sentrum og Langestrand* faller kraftig gjennom perioden, særlig fra 2008 til 2017. I samme periode øker omsetningen i området *Nordbyen og Faret*. Også i området *Øya og Torstrand* ser man noe økning i løpet av perioden.

Når det gjelder tettheten av antall ansatte (figuren til høyre) er handelsområder utenfor sentrum langt på vei jevnstore med sentrumsområdene.

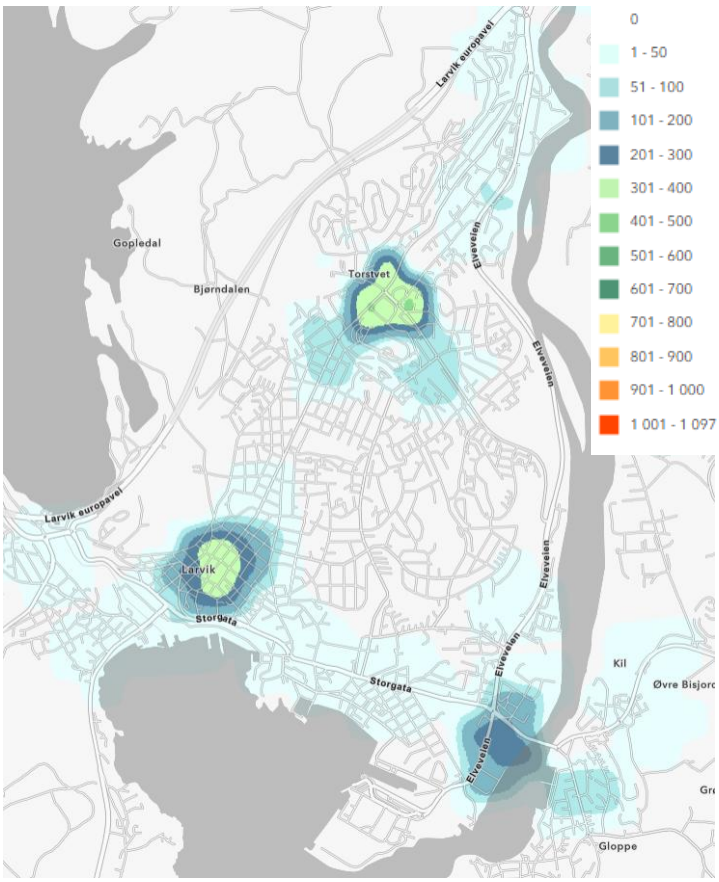

Figur 20: Ansatte i handel og servering i sentrale områder..

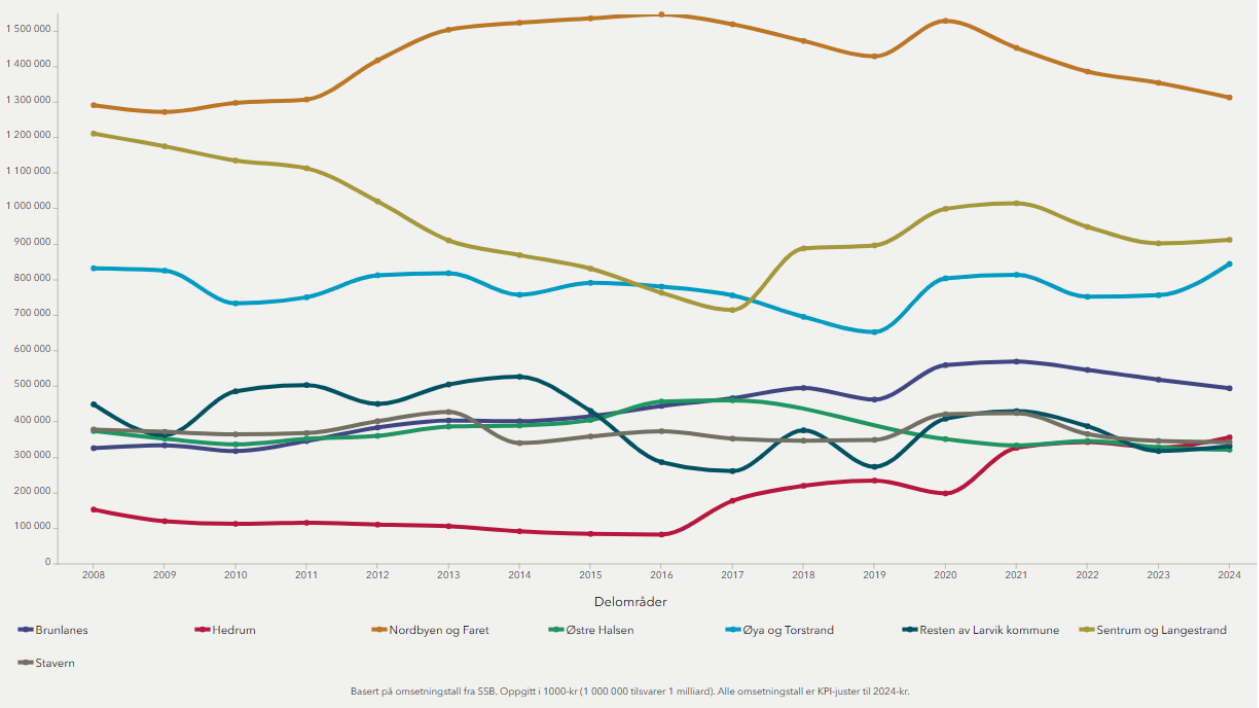

Figur 21: Omsetning fra handel i definerte delområder i Larvik kommune.

Sandefjord

Under vises omsetning i utvalgte delområder og tetthet av ansatte innen handel. Det har vært en kraftig økning i området *Fokserød*, som har flere store netthandelsaktører. Omsetningen fra dette området er den viktigste driveren for økningen i omsetning fra all handel, både for Sandefjord kommune og for fylket som helhet. Blant de øvrige områdene har *Pindsle* en økende omsetning, mens *Sentrum og Kilen* er relativt stabil, men taper seg noe.

Som vist i figuren til høyre har Sentrum høyest arbeidsplasstetthet, fulgt av Pindsle, Kilen og Fokserød.

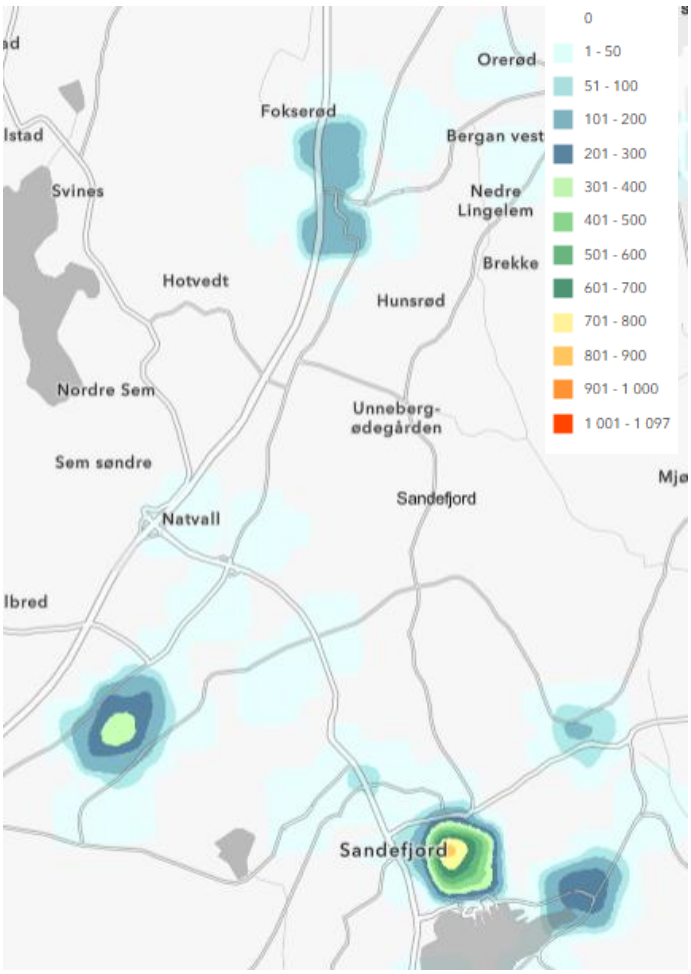

Figur 22: Ansatte i handel og servering i sentrale områder.

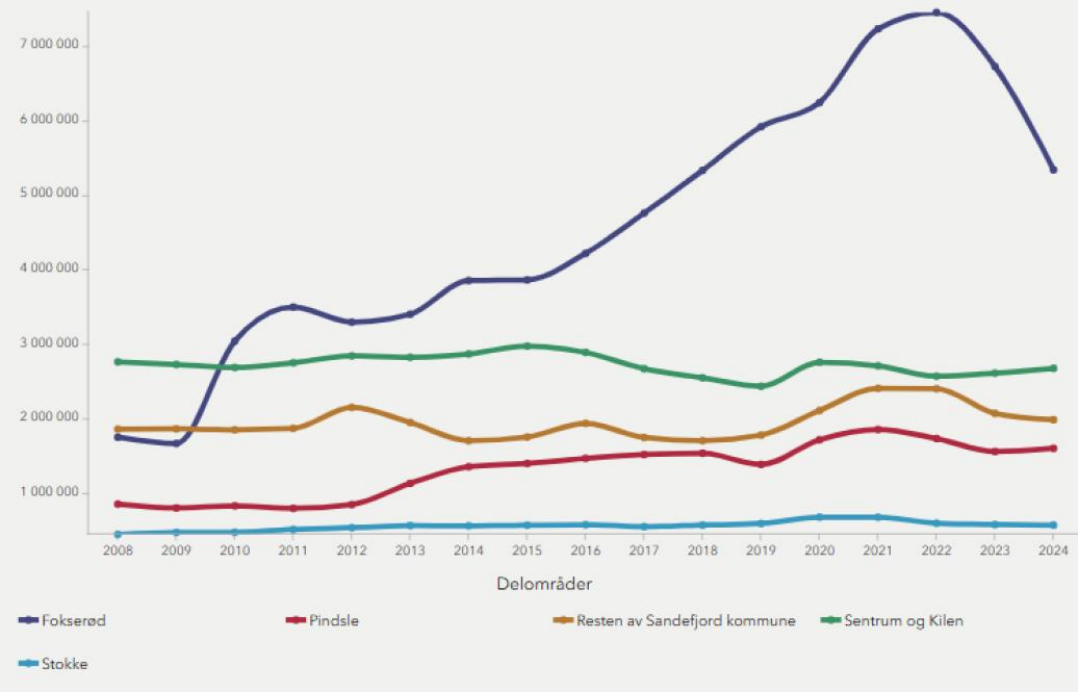

Figur 23: Omsetning fra handel i definerte delområder i Sandefjord kommune.

Tønsberg

Under vises omsetning i utvalgte delområder og tetthet av ansatte innen handel. Som man ser av figurene har Tønsberg sentrum den høyeste samlokaliseringen av ansatte innfor handel i Vestfold, med Kilenområdet som en mindre, men tydelig handelslokalisering i samme område.

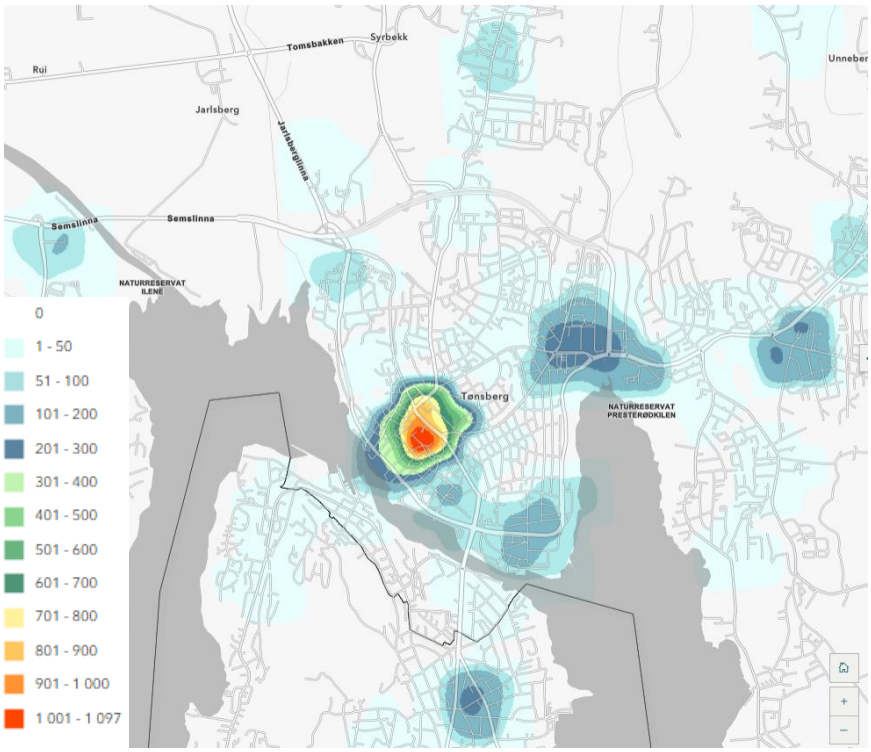

Figur 24: Ansatte i handel og servering i sentrale områder.

Tønsberg sentrum har den klart høyeste omsetningen gjennom hele perioden, men den er også svakt synkende, særlig fra 2016 til 2024. Samtidig ser vi at området rundt Sykehuset i Vestfold (Delområdet Banesløyfen og Solvang, Kilen, Byskogen) og området Presterød videre langs Valløveien øker gjennom perioden.

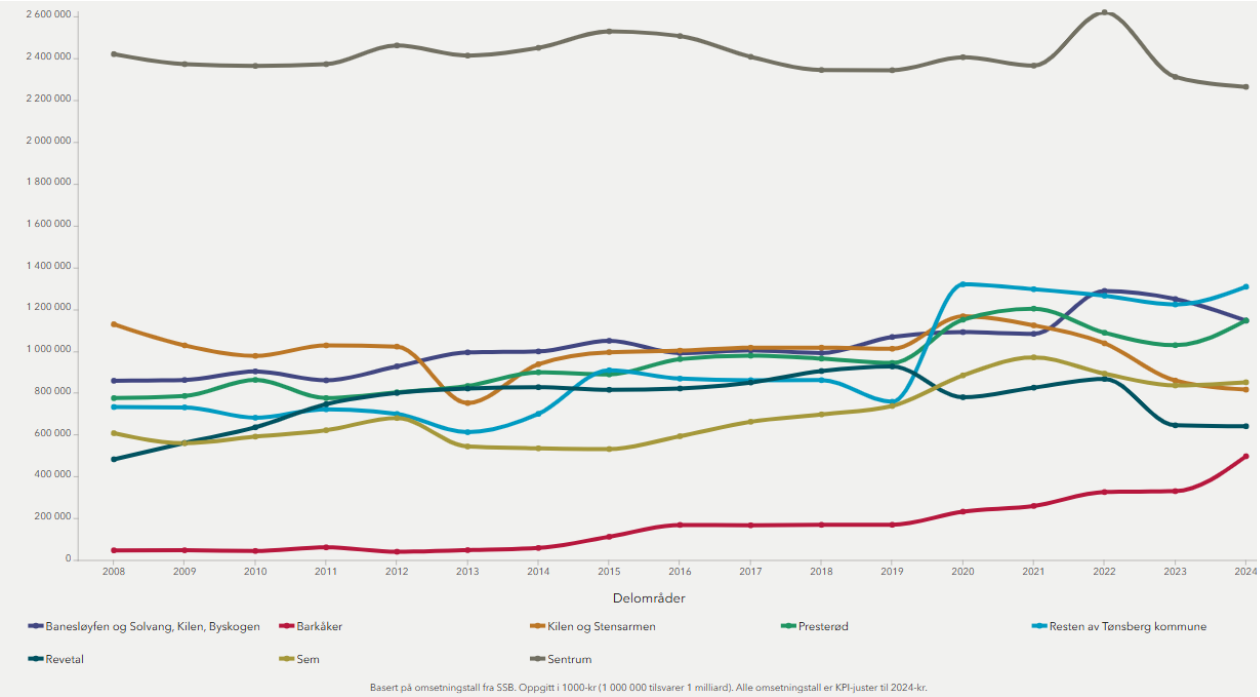

Figur 25: Omsetning fra handel i definerte delområder i Tønsberg kommune.

Færder

Under vises omsetning i utvalgte delområder og tetthet av ansatte innen handel. Som man ser av figurene, er Teie det området med både høyest tetthet av ansatte og høyest omsetning.

Det er ingen andre områder med spesielt høy tetthet av ansatte i kommunen, og omsetningen i de to øvrige definerte områdene og resten av kommunene er forholdsvis lav. Dette kan ha sammenheng med Færder sin beliggenhet med en stor andel bosatte tett opp mot Tønsberg sentrum.

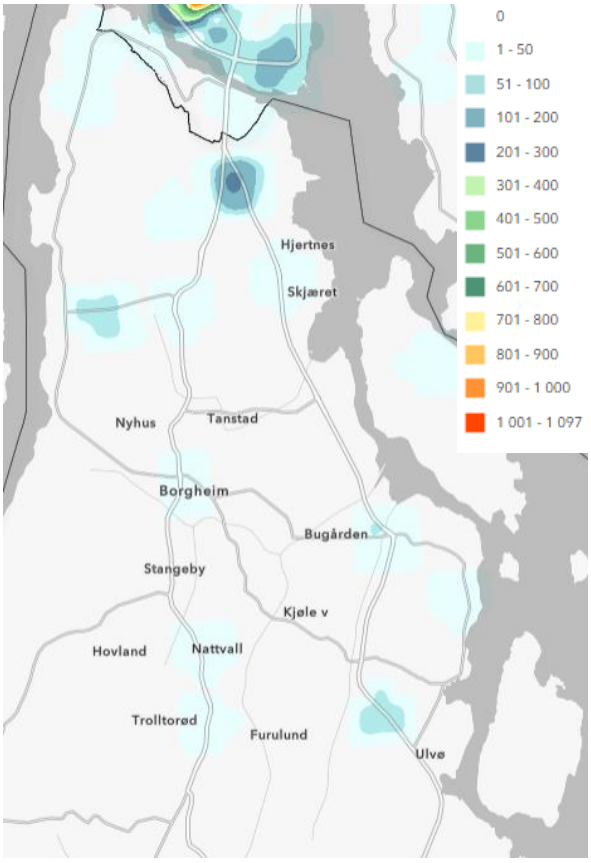

Figur 26: Ansatte i handel og servering i sentrale områder.

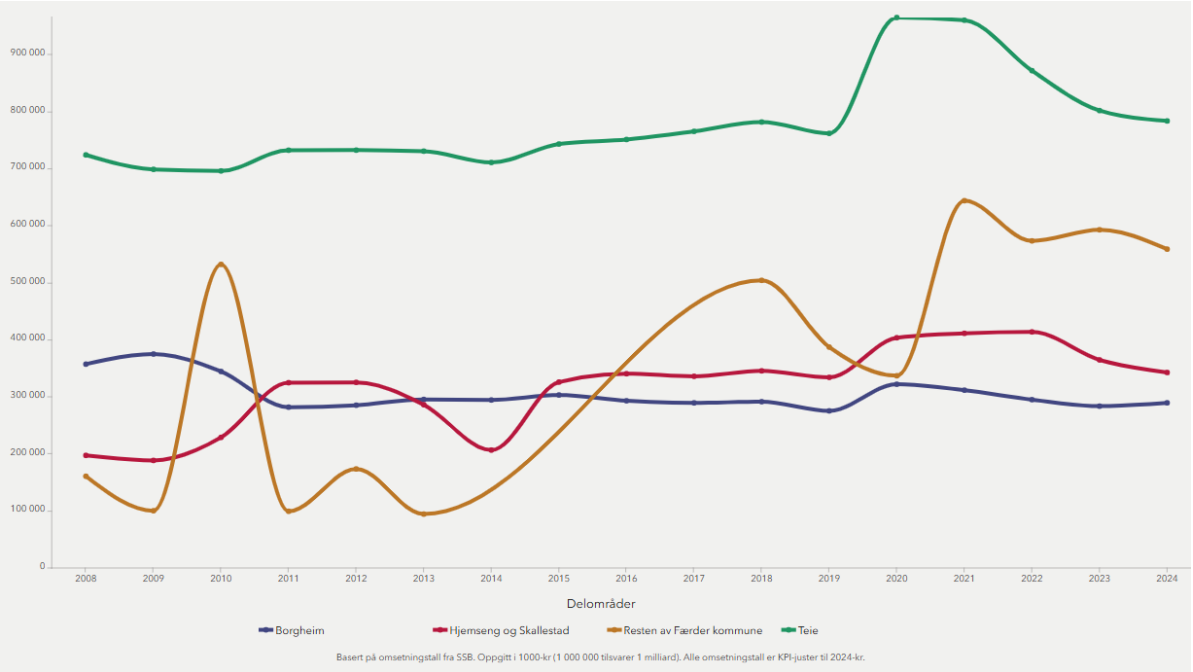

Figur 27: Omsetning fra handel i definerte delområder i Færder kommune.

Horten

Under vises omsetning i utvalgte delområder og tetthet av ansatte innen handel. Sentrum har høyest tetthet av ansatte, mens Horten handelspark og Linden park er ganske like. Sentrum og Linden Park ligger i samme delområde, og har den høyeste omsetningen fra handel. Horten handelspark har ligget jevnt på omsetning, mens Borre har hatt den høyeste økningen fra 2008 til 2024.

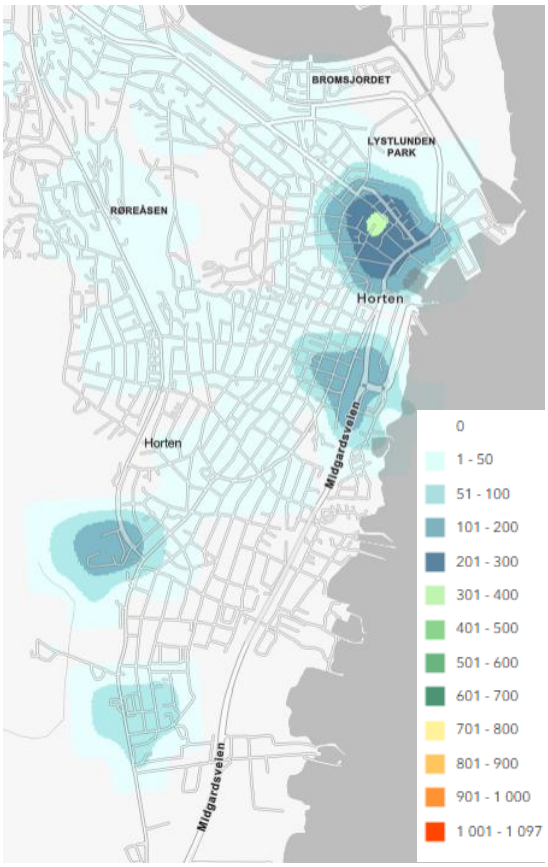

Figur 28: Ansatte i handel og servering i sentrale områder.

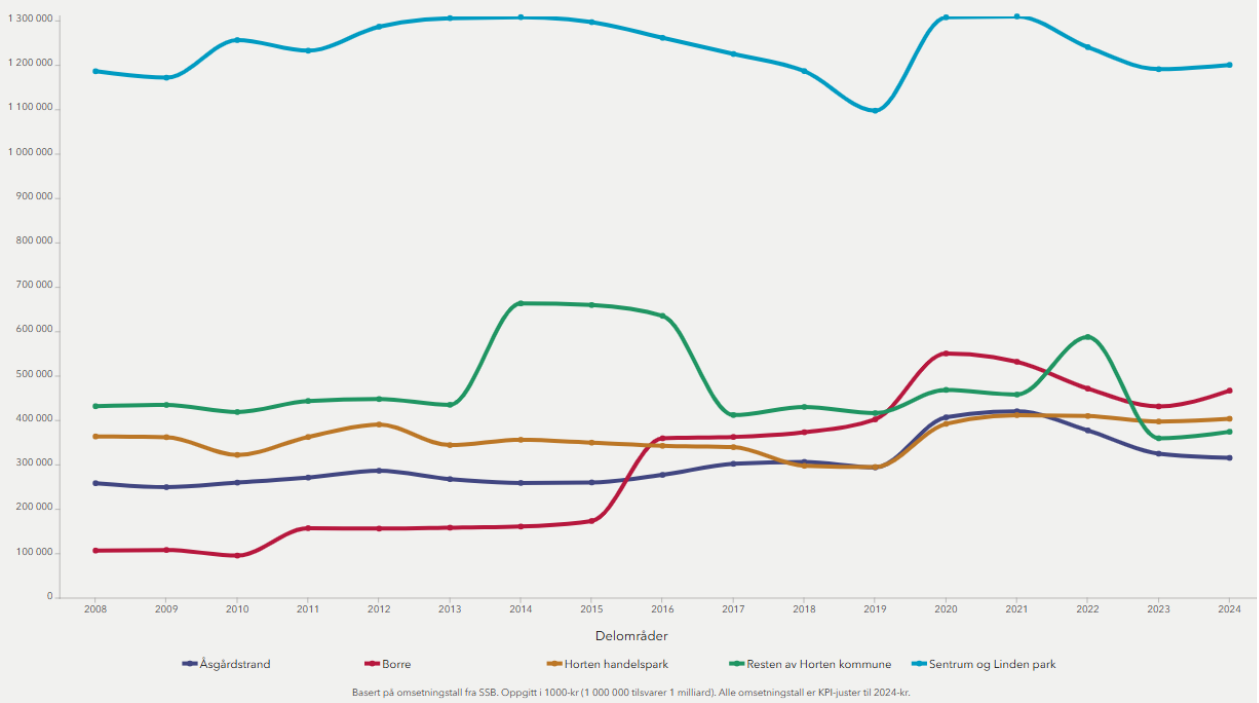

Figur 29: Omsetning fra handel i definerte delområder i Horten kommune.

Holmestrand:

Under vises omsetning i utvalgte delområder og tetthet av ansatte innen handel.

Som man ser av figurene er tettheten av ansatte høyest nær Holmestrand og Ekeberg/Borgen. Det er også en viss tetthet i Sande. Omsetningsmessig ligger Ekeberg/Borgen klart høyest, etterfulgt av Sande. Holmestrand sentrum har tapt seg noe, mens resten av kommunen har hatt store svingninger men en klar økning fra 2008 til 2024.

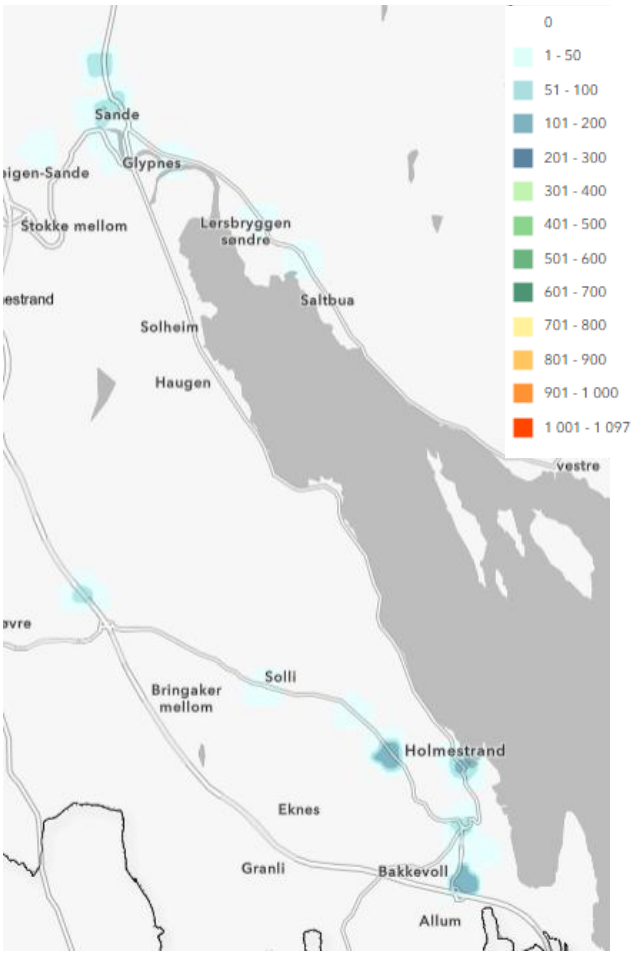

Figur 30: Ansatte i handel og servering i sentrale områder.

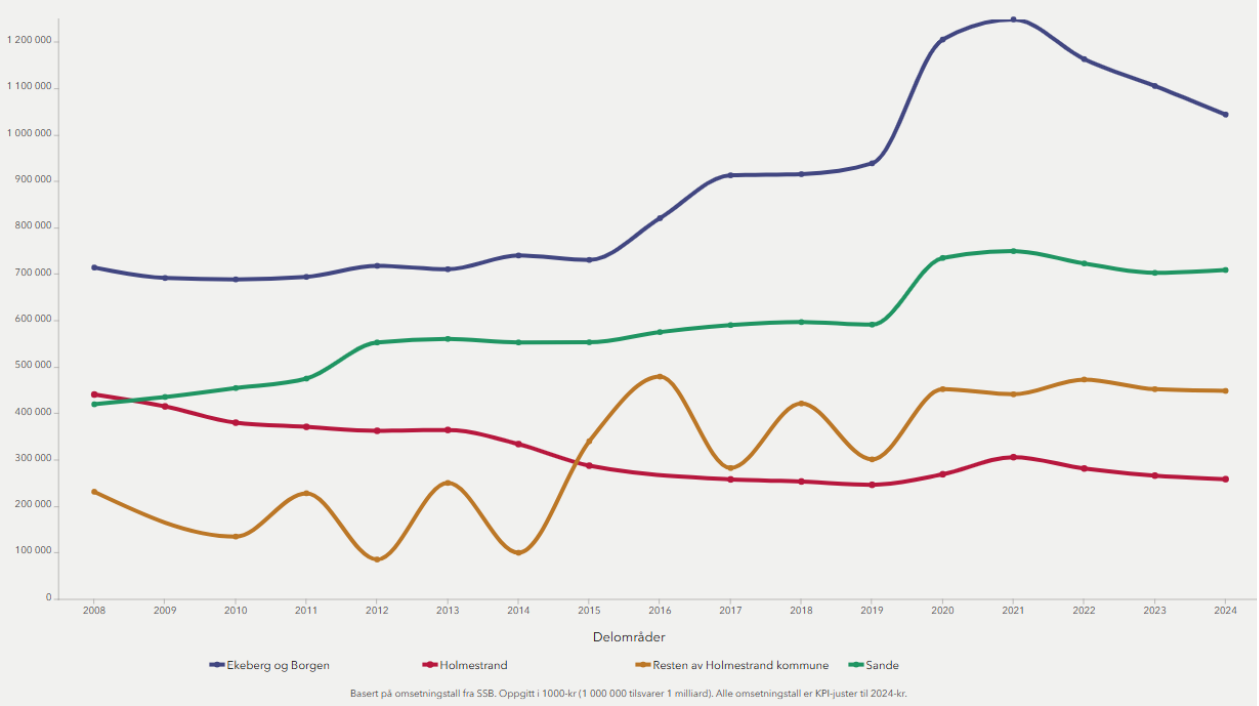

Figur 31: Omsetning fra handel i definerte delområder i Holmestrand kommune.

4.3. Anbefalinger til arbeid med revisjon

Asplan Viak har følgende anbefalinger til videre arbeid med temaet handel i revisjon av RPBA:

- **Definer en tydelig senterstruktur:** En klar senterstruktur gir fylkeskommunen mulighet til å fastsette hva som er innenfor og utenfor definerte områder. Dette skaper forutsigbarhet og gjør det enklere å styre etableringer i tråd med regionale mål. Gjeldende føringer i RPBA inneholder en slik senterstruktur i to nivåer. Vi anbefaler at senterstruktur blir et sentralt grep også i en revidert versjon av den regionale planen.
- **Avgrens områdene som tilhører senterstrukturen**: En tydelig avgrensning av hva som er innenfor og utenfor senterstrukturen styrker forutsigbarheten og styringsmulighetene. Avgrensningen kan gjøres med sirkler (f.eks. angitt avstand fra et sentralpunkt), polygon (f.eks. gangavstander fra et sentralpunkt), eller tekst. Dagens RPBA inneholder en anbefaling om at områder innenfor 500 meter fra et kollektivknutepunkt brukes som avgrensning. Denne anbefalingen kan være et utgangspunkt for videre diskusjon og ev. differensiering knyttet til nivåene i senterstrukturen. Vi anbefaler at en slik føring tydeliggjøres og knyttes tettere til beskrivelsen av senterstrukturen.
- **Tillat etableringer innenfor senterstruktur:** Innenfor senterstruktur bør handelsetableringer kunne gjøre uten spesifikke regionale krav til lokalisering eller dimensjonering. Dette samsvarer med gjeldene føringer i RPBA.
- **Etableringer utenfor senterstrukturen bør dekke et dokumentert lokalt kundegrunnlag:** Selv om hovedtyngden av handel bør være lokalisert i et mindre antall sentre (senterstrukturen), bør det være rom for lokal handel der det er et marked for det. Dette bør primært være handel som dekker daglige behov, slik som dagligvare og tilgrensende tjenester som apotek og lignende. Tilgang til slike tilbud innenfor gangavstand fra boligen, kan bidra til mindre transportbehov og mindre bilavhengighet. Når arealer avsettes til handel utenfor senterstrukturen, bør det derfor dokumenteres at lokalisering og dimensjonering er i henhold til et lokalt markedsgrunnlag, slik at en etablering ikke krever et regionalt marked. Dette kan gjøres gjennom krav om en handelsanalyse.
- **Still krav om enkle, transparente handelsanalyser:** Dersom de regionale føringene er tydelige i sine mål og definisjoner er det mulig å sette opp enkle, forståelige og etterprøvbare handelsanalyser. Dersom føringene i hovedsak tillater handel i senterstrukturen, og kun unntaksvis utenfor, kan en slik handelsanalyse gjennomføres på en enkel måte, hvor poenget blir å dokumentere at en spesifikk handelslokalisering utenfor senterstrukturen bygger på et lokalt kundegrunnlag, og dermed ikke vil påvirke handelen i senterstrukturen vesentlig, eller føre til økt transportbehov.
- **Oppdater kunnskapsgrunnlaget jevnlig:** For å sikre at beslutninger bygger på oppdatert informasjon, bør kunnskapsgrunnlaget revideres regelmessig. Særlig gjelder dette faktorer som forutsettes i en handelsanalyse. Dette reduserer avhengigheten av forslagsstillere og gir fylkeskommunen bedre styringsverktøy.
- **Om plasskrevende varer:** Uklare definisjoner av plasskrevende varer, sammen med utvikling av handelskonsepter som storhandel, bigboxer og en glidende overgang mellom fysisk handel og netthandel, kan bidra uklarheter. Så lenge det omsettes varer, og forbrukere reiser til en lokalisering for å hente varen, er det rimelig å definere det som detaljvareomsetning. Og hvis vi flytter den virksomheten til usentrale områder, går det på bekostning av handelen eller besøk i sentrumsområdene, slik som de statlige føringene legger opp til.

5. Næring

De påfølgende delkapitlene gjengir data og funn fra kunnskapsgrunnlagene for temaet næring, mens 5.1.6 og 5.1.7 består av faglige betraktninger om fremtidens næringsliv.
For utfyllende informasjon om kunnskapsgrunnlaget, se vedlegg 8-14 til politisk sak.

5.1. Status, utviklingstrekk og framtid for næringslivet i Vestfold

Det kan forutsettes at tall for status og utvikling fram til i dag er korrekte. Men synspunkter på framtiden er basert på vurderinger, forståelse og oppfatning av videre forløp. Vanligvis skjer endringer gradvis, og i stor grad gjennom det næringslivet som allerede finnes her. Oftest ved at disse selskapene fornyer seg og kanskje vokser, nye springer ut av dem, eller ved at de bidrar til å trekke nye selskaper til området. Men noen ganger skjer større og kanskje plutselige brudd, ting som endrer spillereglene. Slike er i sin natur vanskeligere å forutse og beskrive, selv om noen tyngre trender nok er ganske åpenbare. Mer om disse litt senere.

Det er en tradisjon å vurdere styrker, svakheter, muligheter og trusler. Det er ikke alltid en mulighet realiseres, heller ikke at en trussel inntreffer. Styrker kan tape seg eller bli viktigere, svakheter kan hemme og kan legge demper på et engasjement. Vi kan ikke lenger stole på bakspeilet når verden endres raskt. Det holder heller ikke å bare se inn i glasskula, for der finnes det ikke så mye mer å lese enn det vi selv evner å se. Det faglige bidraget består i å tilrettelegge for en diskusjon og en beslutningsprosess som i siste instans er politisk. Som kjent gir arealpolitikken adgang til å motvirke uønskede utviklingstrekk, men man kan kun legge til rette for at den ønskede utviklingen *kanskje* vil kunne skje.

5.1.1 Status og utviklingstrekk – noen hovedpunkter

Punktene under er hentet fra fagnotatene for temaet næring, og kildehenvisninger finnes der.

- Vestfold har lenge hatt sterk vekst i folketallet, nesten alt ved netto innflytting. Selv de siste årene har innenlands tilflytting vært 2 til 3 ganger større enn innvandringen.
- Vestfold har hatt lavere vekst i antall ansatte både i privat og i offentlig sektor siste tiårsperioden. Med litt lavere arbeidsplassvekst enn resten av landet, framstår Vestfold som ett av de mest attraktive *bostedsfylkene*.
- Kombinasjonen høy bostedsattraktivitet og svak vekst i næringslivet gjør at Vestfold har lavere andel i arbeidsstyrken, og har ligget lavere enn landsgjennomsnittet siden 2000.
- I 2024 var 65 % av befolkningen 15 - 74 år sysselsatt. Tilsvarende for hele landet 68 %. Motsatsen til lav arbeidsdeltakelse er høyt utenforskap, ikke høy andel pensjonister.
- Det er, og har lenge vært, noe høyere ledighet i Vestfold enn i hele landet.
- Arbeidsledigheten er lavere blant de som har fullført utdanning. Andelen helt ledige er høyest blant de som ikke har fullført videregående.
- Vestfold er blant fylkene med lavest gjennomføring av videregående opplæring, selv om andelen har økt over tid.
- Siden begynnelsen av 2000-tallet har andelen med universitetsutdanning økt fra 20 % til 34 % i Vestfold. Dette er på nivå med resten av landet, utenom Oslo.

- Antall som pendler ut fra Vestfold økte fra 14.800 i 2020 til 23.300 i 2024. Antall som pendler inn økte fra 5.600 til 11.600. I 2024 var netto utpendling 11.700 personer.
- I 2024 er det rundt 87.500 sysselsatte i Vestfolds næringsliv, som samlet bidrar med i underkant av 81 mrd. kr i verdiskaping. Dette gir en gjennomsnittlig arbeidsproduktivitet på ca. 0,9 mill. kr, om lag 26 % lavere enn i Fastlands-Norge.
- Verdiskaping er viktig som grunnlag for finansiering av kommuner og fylkeskommune. Lav verdiskaping gir moderat lønnsnivå og beskatningsgrunnlag, med konsekvenser for offentlige budsjettrammer.
- Vestfold har lav og relativt fallende verdiskaping, også når olje og gass holdes utenfor.
- Fra 2018 til 2024 økte verdiskaping i næringslivet i Vestfold med 15 %, mot 21 % i hele landet. Vestfold sakker altså betydelig akterut i denne perioden.
- Relativt lav verdiskaping antas å være knyttet til bransjesammensetning. I Vestfold er det mange arbeidsplasser i virksomheter med forholdsvis lav verdiskaping. Det gir begrenset lønnsevne, og tilsvarende lav lønn. Telemarksforsking bruker begrepet bransjeulemper, altså at vi har en sammensetning av bransjer som gjør at vi ikke har stor verdiskaping.
- Næringsstrukturen i Vestfold har vært ugunstig for veksten i næringslivet i de fleste årene. Bransjeeffekten har vært ganske negativ de fire siste årene; vi har lite av de bransjene som vokser mest, og desto mer av andre bransjer.

5.1.2 Fire viktige knapphetsfaktorer

Det er stor oppmerksomhet på knapphetsfaktorene areal, kraft, kompetanse og kapital. I første RPBA-runde ble arealutfordringene spissformulert som «alt vokser, unntatt arealene». Nå har utfordringene med tilgang på kraft fått stor oppmerksomhet. Og «konkurransen om kompetansen» er kanskje den aller største utfordringen for en positiv næringsutvikling. I stor grad forutsetter en positiv utvikling i næringslivet at mennesker ønsker å bosette seg i fylket, enten de er gründere, bedriftsledere eller ansatte. Dermed har mange fag- og politikk-områder betydning som elementer i en regional næringsutviklingsinnsats. Som for andre fylker og regioner, vil samarbeid og graden av konsensus være en viktig suksessfaktor.

5.1.3 Om å falle mellom to stoler

Vestfold ligger til noen formål utenfor Osloregionen, men ikke så langt ut at vi treffes av distriktspolitiske virkemidler. Vi har ikke tilgang på areal og kraft slik mange distrikter har. Høyt utdannede med viktig kompetanse søker i stadig økende grad til de større byene, mens vareproduserende bedrifter trekker i motsatt retning. Vestfoldbyene er ikke nødvendigvis blant de store byene kompetansen i stadig større grad synes å trekkes mot.

Hva gjør Vestfold attraktivt for kompetent arbeidskraft? Tidligere studier indikerer at befolkningen som pendler ut av fylket har høyere utdanning enn den som blir igjen og arbeider i fylket[7]. Befolkningsveksten konsentreres i stor grad om de aller mest sentrale kommuner og fylker. Fram til nå henger Vestfold godt med, samtidig som utpendlingen også øker sterkt.

Vil Vestfold ønske å henge med i den konkurransen? Det er tegn på at det er mulig, det synes å være vekst i forretningsmessig tjenesteyting og tilsvarende som trekker ut av sentrale Oslo. Men

[7] Om dette fortsatt stemmer er ikke undersøkt i dette kunnskapsgrunnlaget.

det er også tegn til at arealkrevende virksomheter trekker, eller presses ut av Oslo og finner rimeligere tomter i noe avstand, bl.a. i Vestfold.

5.1.4 Konkurransefortrinn, internasjonale trender og omstillingsutfordringer

EY har bidratt med noen overordnede analyser om status på dagens næringsliv i Vestfold, de viktigste næringene, konkurransefortrinn og globale utviklingstrekk som vil påvirke næringslivet i fylket. I dette arbeidet viser EY til fem konkurransefortrinn som Vestfold har:

- Solide miljøer innen maritim teknologi og forsvarsrelaterte næringer med global posisjon.
- Gode forhold for matproduksjon og foredling av matvarer, samt kopling til reiselivet.
- Strategisk beliggenhet med nærhet og god logistikk til nasjonale og internasjonale markeder.
- Industriell styrke innenfor prosessindustri og kjemisk industri.
- Attraktivt bosted med tilgang på kompetent og stabil arbeidskraft.

EY viser videre til fire globale utviklingstrekk som vil påvirke næringslivet, og hvor vi kan prøve å møte eller dra nytte av disse. I et offensivt arbeid er det viktig å fange viktige, tyngre internasjonale trender vi særlig kan satse på å utnytte.

- **Geopolitiske spenninger og handelsutfordringer:** Eksportintensiv næringsstruktur i regionen gjør leverandør- og markedseksponering relevant; samtidig gir plasseringen i Oslofjord-korridoren nærhet til havner og nasjonale knutepunkt. Landbruk/matindustri og tilhørende næringsmiddelkjeder er sårbare for handelsbarrierer og innsatsvarer, men har også potensial for å styrke selvforsyning og beredskap.
- **Kunstig intelligens og store teknologiske nyvinninger:** For Vestfold kan AI muliggjøre smartere ressursforvaltning innen eksempelvis matproduksjon og næringsmiddelindustrien. Bedrifter må investere i digital kompetanse for å henge med i utviklingen.
- **Urbanisering og demografiske endringer:** Vestfold har i dag god tilgang på kompetanse. Mange pendler fra Vestfold til eksempelvis Oslo-regionen for å jobbe. Utfordringer knyttet til mobilitet kan føre til at flere ønsker flytte mer sentralt, noe som kan føre til færre innbyggere og en dårligere tilgang på kompetanse lokalt. Rekruttering til eksempelvis helse- og omsorgstjenester kan bli en utfordring i regionen.
- **Kampen mot klimaendringer og tap av natur:** Det er behov for tiltak som ivaretar forpliktelsene for utslippsreduksjon i henhold til parisavatalen og naturbevarelse i henhold til montrealavtalen. Vestfold har i dag ikke særlig store utslipp sammenlignet med andre fylker, men eksisterende næringsliv er i gang med en omstilling. Vestfold har også begrenset tilgang på nytt areal, og må ha en høy utnyttelsesgrad av eksisterende arealer.

5.1.5 6 dominerende bransjer og noen få viktige bedrifter, avhengighet

Vestfold har en ganske bred næringsstruktur uten svært dominerende bransjer. Bredden er en styrke, men også en svakhet. Ingen bransje eller bedrift dominerer fullstendig, selv om noen har ganske stor betydning. Det gjør Vestfold mindre sårbart, det er sjelden alle disse bransjene får en nedtur samtidig. Samtidig er fylket kanskje tilsvarende «forskånet mot oppturer». Selv om vi de siste årene kan se en svært sterk vekst innen elektronikkindustri og annen teknologisk industri.

EY viser at 6 bransjer innen privat næringsliv dominerer fullstendig i Vestfold, både for verdiskaping og sysselsetting. Tabellen under viser disse bransjenes andel av verdiskaping i 2024, endring i verdiskapingen for hver bransje i perioden 2018-24 og andel av sysselsetting i 2024. På de to nederste linjene vises endring i verdiskaping i perioden 2018-24 for *alle* bransjer i Vestfold, og for landet som helhet.

Tabell: egen sammenstilling av tall hentet fra EY.

Bransje	Verdiskaping	Endring 2018 – 24	Sysselsetting
Bygg, anlegg og eiendom	20 %	+ 14 %	17 %
Tjenesteyting	17 %	+ 18 %	17 %
Varehandel	17 %	+ 17 %	22 %
Industri	17 %	+ 22 %	13 %
Helse, omsorg og utdanning	11 %	+ 16 %	16 %
Reiseliv og kultur	4 %	+ 15 %	9 %
Sum 6 bransjer i Vestfold	**86 %**		**94 %**
Endring alle bransjer Vestfold		+15 %	
Endring hele landet		+21 %	

Det er interessant at 6 bransjer dominerer i en slik grad at vi nesten kan si at det er kun disse som betyr noe. Så enkelt er det selvsagt ikke. Ett eksempel: størst innen Industri er nærings-middel. Den er i svært stor grad koplet til den lokale landbruksnæringen. Den har i denne sammenheng begrenset verdiskaping og sysselsetting, men har svært viktige ringvirknings-effekter, aller mest til næringsmiddelindustrien. Vi ser at det stort sett kun er industri som har en økning i verdiskaping som er vesentlig større enn fylkets næringsliv totalt, med tjenesteyting på en god andreplass. Det er også viktig å merke seg hvor mye sterkere økningen i verdiskaping har vært for landet totalt disse 6 årene. Tallene er beregnet utenom olje og gass.

Helse, omsorg og utdanning er med pga. at Sykehuset i Vestfold HF, med over 6.000 ansatte, gjennom næringskoden klassifiseres som næringsliv. Universitetet i Sørøst-Norge inkluderes ikke, da de ikke har eget regnskap i datagrunnlaget. Varehandel består av vanlig varehandel og agentur- og engroshandel. Den siste dominerer klart, med selskaper som ASKO Oslofjord AS, ASKO Vestfold Telemark AS, Komplett Services AS og Esso Norge AS.

De store selskapene har sine viktige markeder utover Vestfold. Flere av dem kan vise til eksportandeler på over 90 %. I tillegg bidrar mange andre bedrifter som underleverandører til disse. Så gjennom verdikjeder er effekten på sysselsetting og verdiskaping av eksporten enda mer betydelig.

Potensialet for vanlig varehandel, bygg, anlegg og eiendom, og helse og omsorg er i hovedsak knyttet til fylkets egen kjøpekraft og behov. Og den er en funksjon av antall innbyggere og deres inntektsnivå. Et hovedpoeng er at økt verdiskaping og sysselsetting i stor grad vil være knyttet til virksomheter med kundepotensial utenfor fylket.

5.1.6 Perspektiver på mulige utviklingstrekk

Når vi gjennom regional arealpolitikk skal legge til rette for ønsket framtidig næringsliv med høy verdiskaping og mange arbeidsplasser, er det ikke uvesentlig hva slags næringsliv vi ser for oss. Ulike virksomheter kan ha ulike arealbehov, i størrelse, lokalisering og transport-behov. Og i ulik grad innebære utfordringer i forhold til andre samfunnsmål. Vi kan basere vår oppfatning på det vi ser av utviklingstrekk, og hvor vi vurderer potensialet å være godt. Det gir et bilde av **mulighetsrommet**, som kan utvides eller reduseres gjennom både bevisste og ubevisste valg. Noen virksomheter har behov som neppe kan innfris i Vestfold.

Utviklingen i de mer sentrale strøk i Norge, og i Vestfold, går mot mer kompetansekrevende virksomheter, mer kontorpreget, flere arbeidsplasser per kvadratmeter, mer konsentrasjon om de større byene. De mellomstore byene vil i en slik utvikling ha utfordringer med å henge med. I Vestfold, der flere byer konkurrerer seg imellom om de samme arbeidsplassene, kan det være en fare for at ingen av dem oppnår den tyngden som gjør at de «henger med» i den større konkurransen om viktige virksomheter med mange og godt betalte arbeidsplasser.

Det handler om tilgang til kompetanse, kapital, personer med vilje og evne til å etablere, ekspandere og/eller flytte virksomhet. Det handler om mobilitet. Fra næringslivet hører vi at persontransport til og fra arbeid er viktigere enn godstransport. For næringslivets transport-behov er Sandefjord Lufthavn, Larvik Havn, Horten Havn, E18, sentrale fylkesveier og Vestfoldbanen viktig. Antakelig også Kopstad godsterminal. Vi ser tydelige tendenser til at lager og logistikk søker seg vestover fra Oslo og sørover fra Drammen. Det er ikke gjort kartlegginger, men det synes å være en oppfatning at potensialet for vekst innen lager og logistikk er betydelig. Erfaring viser at slike virksomheter har ganske mange, og ganske ulike arbeidsplasser. Dette er selvsagt avhengig av at relevante arealer tilbys.

I tillegg til mulighetsrommet, er det et spørsmål **hva Vestfold ønsker seg**. Hva er det ønskelig å prøve å opprettholde, hva er det ønskelig å prøve å tiltrekke seg? Hva er politisk ønskelig å oppnå, hva er det ønskelig å unngå? Så er spørsmålet i hvilken grad arealpolitikken har reell betydning for en god og ønsket næringsutvikling. Arealpolitikk som grunnlag for god nærings-utvikling har fått to spor. Både attraktive næringstomter og attraktive lokalsamfunn å bo i for den kompetansen som trengs. For kompetanse, kreativitet og kapital.

De geopolitiske spenningene gir gode forutsetninger for vekst innen flere typer virksomheter. Den sterke veksten i Kongsberg Gruppen i Horten, er åpenbart koplet til dette. Hjemtaking av produksjon fra lavkostland gir gode utsikter om forutsetningene ligger tilstrekkelig til grunn.

Overgangen mot en mer sirkulær økonomi, grønn verdiskaping og digitalisering kan i mindre grad avleses i bransjemessige endringer. Dette skjer i stor grad innenfor mange bransjer, som viktige forutsetninger for overlevelse og positiv utvikling. Vi må forvente at den positive utviklingen i størst grad skjer der menneskene tar initiativ og viser handlekraft og gjennom-føringsevne. Da må Vestfold, i konkurranse mot andre regioner, legge til rette for at flest mulig av disse menneskene vil bo og virke her.

Et viktig element i samfunnssikkerhet er forsyningssikkerhet for matvarer. Her har Vestfold gode forutsetninger, som ett av landets største landbruksfylker. Og tett kopling mellom landbruket og en betydelig næringsmiddelindustri. I tillegg er det etter hvert betydelige koplinger mellom landbruk, næringsmiddelindustri og elektronikkindustrien, med potensial for mer. Landbruk er derfor en viktig faktor bak flere av de 6 viktigste bransjene.

Ikke minst i Vestfold ser vi et økende antall eksempler på virksomhet basert på sirkulære forretnings-modeller. I tillegg til gode tomtemuligheter og den rette gründerevne, kompetanse og kapital, må vi forvente at god transportmessig infrastruktur vil være avgjørende. På mange måter er situasjonen lik den for lager og logistikk.

Det er også mulig å se for seg at kompetansetunge virksomheter, som forretningsmessig tjenesteyting, i større grad vil trekke ut av det sentrale Osloområdet som følge av forskjeller i kostnadsnivå. De store konsulenthusene har hovedkontorer med høy kompetanse i Oslo. Samtidig

ser vi tendenser til vekst i områder som Vestfold. Det som i RPBA tidligere er kalt «rene kontorvirksomheter» må antas å ha et klart potensial for videre utvikling i et attraktivt bofylke.

Vestfold framstår som en **attraktiv region å bosette seg i**, ofte viktig for bedriftene som «ser til Vestfold». Virksomheter legger til grunn at en lokalisering her kan gi bedre forutsetninger for rekruttering over tid. Dette er både fordi man får tilgang til arbeidskraft som allerede bor her, men i dag pendler ut av fylket, og fordi Vestfold oppleves som et attraktivt bostedsvalg for ansatte som må/vurderer å flytte i forbindelse med et evt. jobbskifte. For mange handler etableringsvalget i stor grad om å sikre framtidig rekruttering, for å være rigget for videre vekst.

Mange etableringer er i mindre grad drevet av behov for store, kraft- eller arealkrevende lokalisering, og i større grad av tilgang på kompetanse, bostedsattraktivitet, nærhet til markedet, og kobling til eksisterende nærings-/kompetansemiljøer. Dette peker også på betydningen av samspillet mellom attraktive næringsarealer og attraktive lokalsamfunn i regional næringsutvikling.

Vestfold har et særlig potensial for å styrke eksportandelen innen kultur og reiseliv på grunn av en strategisk beliggenhet med direkte tilgang til etablerte reisestrømmer fra naboland. Koblingene mellom landbruk, mat, kyst, natur- og kulturmiljøer er sentrale, og et potensial for helårige reiselivsprodukter med internasjonal appell. Vikinghistorien og Munch utgjør allerede etterspurte opplevelser i eksportmarkedet.

Det er vist at de aller fleste arbeidsplassene i Vestfold ligger i byene og de større tettstedene, en tendens som er forsterket over lang tid. Slike områder er i all hovedsak allerede regulert, som regel til sentrumsformål eller kombinerte formål. Her konkurrerer næringsformål med andre formål, ikke minst bolig.

Faggruppen vil være **tilbakeholden med å trekke konklusjoner**. Delvis fordi vi ikke vet fullt ut hva som «venter oss» av muligheter og utfordringer, mest fordi mange av premissene ligger til det politiske skjønnet. Med mindre det er markedsmessig grunnlag og politisk vilje til en betydelig satsing på tyngre areal- og kraftkrevende virksomhet i Vestfold, vurderes det ikke at en sannsynlig framtidig næringsutvikling vil være vesentlig hemmet av manglende tilgjengelige næringsarealer. Selv om det er ut over en strengt faglig vurdering, er det grunn til å anta at fylkesmålet om høy verdiskaping ikke nås uten at ulike politikkområder legger aktivt til rette for det. Det kommer ikke av seg selv.

5.1.7 Mulige arealkonsekvenser av framtidig næringsutvikling

Mulige arealkonsekvenser er et mangfoldig og komplekst tema. Med konsekvenser menes hvilken arealutvikling som *forutsettes* for å realisere de mål for næringsutviklingen man måtte komme til å sette. Et hovedskille er mellom ønsket om å trekke til seg *bedrifter* og ønsket om å trekke til seg *kompetanse*, altså arbeidskraft/innbyggere. Kampen om kompetansen har seilt opp som særlig viktig. Selv om virkeligheten ikke er riktig så enkel, sies det at i dag flytter bedriften dit kompetansen finnes, mens det tidligere var motsatt.

Areal- og besøksintensive virksomheter og arealkrevende virksomheter vil ofte ha ulike behov. Vestfold sies å være ett felles bo- og arbeidsmarked, og det er stor pendling mellom kommunene i fylket. Med en bevisst lokalisering av førstnevnte, kan man gjøre det lettere for flere å gå, sykle og reise kollektivt – både innenfor byene og mellom byene – noe som kan øke tilgjengeligheten til arbeidsmarkedet og potensielt bidra til økt inkludering i arbeidslivet ved å redusere behovet for

egen bil for å komme seg på jobb. Samtidig har også Vestfold arealkrevende virksomheter innenfor industri, engros og transport som har andre behov, eksempelvis store arealer og nærhet til E18. Disse kan ha behov for å bygge nytt for å få bedre logistikk og forenkle og effektivisere produksjonsprosesser.

Det er ikke nødvendigvis en motsetning mellom attraktivitet for bedrifter og innbyggere. Attraktivitet for næringslivet er også knyttet til de bosatte, som representerer dagens og framtidige arbeidstakere. Arbeidet med å øke Vestfolds attraktivitet for besøkende antas å øke attraktiviteten også som bosted.

Med et faglig utgangspunkt synes det ikke å ligge godt til rette for svært kraft- og areal-krevende virksomhet. I motsatt ende ser vi at store hovedkontorer samles i de største byene, med sterk overvekt i Oslo. Regionkontorer og lokale filialer har det blitt mindre av, enten det gjelder bank eller forsikring. Men forretningsmessig tjenesteyting trekker i begge retninger.

Det vil være ulike oppfatninger om det bør legges opp til en generell eller mer målrettet arealpolitikk. Bør det gjøres forsøk på å legge arealmessig til rette for spesielle, utvalgte typer virksomhet? Eller bør det anlegges en mer generell og overordnet arealutvikling og overlate til markedet? Noen typer virksomhet vil i større grad ha tydelige arealbehov, slik som store sammenhengende arealer, nærhet til større mengder kraft, nærhet til overordnet transportinfrastruktur.

Noen vil etterspørre nærhet til kollektivknutepunkter, noen til et større lokalt kundegrunnlag. En del har fordeler av å ligge i nærheten av noen de samarbeider med, enten det er andre bedrifter eller et FoU-miljø. I forrige revidering av RPBA var det stor oppmerksomhet til hvor kontorbedriftene ønsket å ligge, i sentrum eller langs E18. Selv om det har kommet flere nye kontorlokaler i bysentrum som fylles opp, ligger en del av de kjente «konsulenthusene» langs E18, med tydelige begrunnelser for begge deler.

Landbruksnæringens arealbehov vil i første omgang være knyttet til jordvern og eventuelt nydyrking. Dyrket jord er landbruksnæringens aktive næringsarealer. Skal disse utvides, er svaret nydyrking. En nyere tendens er at grøntproduksjonen finner nye produksjonsmåter i form av nye typer drivhus eller dyrking i mange «etasjer» i industrielle lokaler. Konvertering av nedlagte drivhus knyttet til eksisterende gårdsbruk til nye former for innomhus produksjon synes å ha betydelig potensial. En tydelig utfordring er behovet for kostnadseffektive arealer i en gråsone mellom næringsformål og LNF.

Reiseliv og opplevelse har i stor grad sin attraktivitet knyttet til områder som bevares. Som skjærgården og andre områder for friluftsliv, by- og bygningsmiljøer og andre elementer av historisk interesse. Men også pulserende bymiljøer og konferansefasiliteter. Altså i stor grad tilgjengelige LNF-områder og attraktive bymiljøer. Arealpolitikkens rolle blir da å sikre tilgjengelighet, sammenheng og langsiktig forvaltning av disse ressursene, slik at de kan danne grunnlaget for helårs verdiskaping, økt eksport og en styrket regional attraktivitet.

Som for andre vestlige land, har økonomisk aktivitet i Norge gjennom flere tiår endret karakter fra vareproduksjon til produksjon av informasjon og tjenester. Med unntak av en betydelig positiv utvikling i deler av industrien, har de store nasjonale vekstsektorene vært kunnskapsintensive tjenester, offentlig sektor og private tjenester som bygg og anlegg, handel og transport. Så kan det legges til at industrien i bla. Vestfold også har utviklet seg til å bli svært kunnskapsintensiv. Samtidig er ikke industrien i Vestfold preget av store fabrikk-anlegg, slik som den svært areal- og

kraftkrevende industrien i Grenland. Elektronikk-industrien ligger i stor grad i Horten by og på Skoppum, med enkeltbedrifter i Tønsberg sentrum, på Ringdalskogen og på Borgeskogen.

En rask gjennomgang av selskaper innen elektronikk og annen høyteknologisk industri i Vestfold viser i hovedsak begrensede arealbehov. I den senere tid har i Vestfoldmålestokk store selskaper som Kongsberg Gruppen, Norautron, Rheinmetall, H. Henriksen og Matbørsen flyttet eller er i ferd med å flytte til andre, eksisterende næringsområder i fylket. Jotun har funnet ny lokalisering til et stort lager.

Det vises senere i denne teksten at det er en betydelig arealreserve utenfor byene, både på de regionale næringsområdene og på andre områder avsatt til næringsformål i kommunenes arealplaner. Ut fra en pragmatisk vurdering vil det aller meste av denne planreserven har en lokalisering som gjør den aktuell for utbygging. Så må det legges til at planreserven, arealer som er avsatt, men ikke regulert og bebygd, ligger på arealer som skog, dyrket jord og andre arealtyper med ulike natur- og klimahensyn.

5.2. Status næringsarealer i Vestfold

Avgrensningen av næringsarealer er hentet fra fylkeskommunens arealregnskap. Planreserve er områder avsatt til utbyggingsformål i kommuneplan eller reguleringsplan, men som ikke er bygget ut. Arealer med potensial for fortetting eller transformasjon er allerede registrert som i bruk, og blir derfor ikke medregnet i planreserven. For detaljer om kildegrunnlag og metoder vises til Fagnotat status næringsarealer i Vestfold.

Avsatt i kommuneplan	**Færder**	**Holmestrand**	**Horten**	**Larvik**	**Sandefjord**	**Tønsberg**	**Vestfold**	**Andel**
05 Turistformål	287	197	117	1 590	37	37	2 265	7,6
06 Næringsvirksomhet	731	2 849	915	3 834	4 344	4 208	16 881	56,4
08 Kombinerte formål	588	811	964	3 225	3 152	2 030	10 770	36,0
Sum	**1 606**	**3 857**	**1 996**	**8 649**	**7 533**	**6 275**	**29 916**	**100,0**
Registrert som bebygd								
05 Turistformål	287	197	117	1 590	37	37	2 265	10,9
06 Næringsvirksomhet	505	1 835	795	2 637	3 333	2 772	11 877	57,2
08 Kombinerte formål	442	625	683	1 531	1 736	1 613	6 630	31,9
Sum	**1 234**	**2 657**	**1 595**	**5 758**	**5 106**	**4 422**	**20 772**	**100,0**
Planreserve	**Færder**	**Holmestrand**	**Horten**	**Larvik**	**Sandefjord**	**Tønsberg**	**Vestfold**	**Andel**
05 Turistformål	0	0	0	0	0	0	0	0,0
06 Næringsvirksomhet	226	1 014	120	1 197	1 011	1 436	5 004	54,9
08 Kombinerte formål	145	186	281	1 663	1 416	417	4 108	45,1
Sum	**371**	**1 200**	**401**	**2 860**	**2 427**	**1 853**	**9 112**	**100,0**
Prosent per kommune	4	13	4	31	27	20	100	
Planreserve - arealtype								
Skog	261	861	340	2 494	1 814	1 428	7 198	79,0
Åpen fastmark	38	185	48	145	385	237	1 038	11,4
Fulldyrket jord	58	137	12	158	188	180	733	8,0
Hav	10	1	0	36	16	0	63	0,7
Myr	0	8	0	23	8	0	39	0,4
Ferskvann	5	2	1	2	15	5	30	0,3

Overflatedyrket jord	0	6	0	2	2	3	13	0,1
Innmarksbeite	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum	**372**	**1 200**	**401**	**2 860**	**2 428**	**1 853**	**9 114**	**100,0**
Andel per kommune	4	13	4	31	27	20	100	

Det er ikke gjort vurderinger av markedsmessige forhold, om det er områder som ikke anses aktuelle for næringslivet. Det er de arealer som er avsatt etter vedtak i kommunene som er lagt til grunn. Dessuten vil ulike aktører i næringsliv i dag og framover kunne gjøre andre vurderinger.

Det er kjent at det i planreserven inngår områder som av ulike grunner med liten sannsynlighet vil bli tatt i bruk. Det finnes områder av en slik størrelse at de reelt påvirker tallene, men materialet er kun basert på det som er avsatt og ikke registrert tatt i bruk. Ut fra disse tallene er det en planreserve på 9.100 dekar. Det er 7 ganger dagens regulerte områder på Borgeskogen. 79 % av arealreserven ligger på skog. Selv om kun 8 % ligger på fulldyrket jord, utgjør det likevel over 700 dekar. Endringer i nasjonal og regional politikk gjør områder på dyrket, dyrkbart og myr vanskeligere tilgjengelig for utbygging.

Status regionale næringsområder

I gjeldende RPBA, vedtatt av fylkestinget 26.09.2019, er det presentert 11 regionale næringsområder. Det legges ikke opp til å gjøre endringer gjennom revisjonen av RPBA. Bakgrunnen for dette er forklart i planprogrammet for revisjonen, men går kort ut på at dette ville medført behov for å gjennomføre konsekvensutredning for nye områder med metodikk tilsvarende som på kommuneplannivå.

De 11 regionale næringsområdene – tall i dekar (1 dekar = 1 000 kvm)

Næringsområde	avsatt	planreserve	regulert	%- regulert	uregulert	Bebygd (kvm)
Hanekleiva	787	298	573	73	214	81 960
Bentsrud	655	252	598	91	57	51 060
Kopstad	407	0	407	100	0	0
Barkåker	398	127	390	98	8	60 440
Åskollen	293	55	293	100	0	38 060
Rygg	456	61	456	100	0	19 510
Borgeskogen	1 573	360	1 297	82	276	250 990
Torp Øst	1 524	1116	0	0	1 524	5 300
Fokserød-Kullerød	996	150	653	66	343	144 330
Ringdalskogen	1 426	881	720	50	706	86 950
Klova	0	0	0	-	0	0
Totalt	**8 515**	**3 302**	**5 387**	**63**	**3 128**	**738 590**

I dette arbeidet er ikke fortettingspotensialet på de regionale næringsområdene vurdert, ettersom disse i stor grad består av privateide tomter hvor eier selv må initiere dette. Potensialet vil også være påvirket av reguleringsplanene som foreligger. For presentasjon av hver av de regionale næringsområdene vises det til fagnotat Status næringsarealer i Vestfold.

Potensialet for næringsutvikling i byene

Måten vi planlegger framtidig arealbruk forventes å ha stor betydning for nærings- og arbeidsplassutviklingen. Den næringsutvikling en ønsker og ser som realistisk å tiltrekke seg, må det legges til rette for i arealplanene. Hovedgrepet i dagens RPBA er kompakt by- og

tettstedsutvikling. Vestfoldplanen har mål om å fremme bærekraftig verdiskaping, styrke byene og tettstedene, sikre bærekraftig arealforvaltning, samt å fremme bosteds-, bedrifts- og besøksattraktivitet. Da bør framtidig næringsutvikling i hovedsak utnytte grå arealer framfor å ta i bruk nye.

Areal- og besøksintensive arbeidsplasser bør i størst mulig grad konsentreres i byene og tettstedene, og bidra til å bygge opp om og styrke disse. Når det er ønskelig at kontor-arbeidsplasser lokaliseres i byene og tettstedene, er det viktig å avklare om dagens situasjon sikrer rom for slik utvikling, eller om det er behov for nye grep. Det kan være aktuelt å følge opp dette i et kommende handlingsprogram for å se på mekanismer som gir private eiendomsbesittere insentiver til fortetting og transformasjon.

Byregnskap for Vestfoldbyene

Byregnskapene for Holmestrand, Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik ble sist oppdatert i 2023/24, og godkjent av den enkelte kommune. Utgangspunktet er potensialet for transformasjon, fra eksisterende bruk, bygningsmasse, og/eller planformål. Noe kan forventes å skje innen få år, noe på lengre sikt og noe kanskje aldri. Det er ikke faglig grunnlag for å anslå potensialet for økt næringsvirksomhet i byene, og anslagene må derfor leses med forsiktighet. På områder avsatt til sentrumsformål og kombinerte formål forutsettes gjerne tydelig styring fra lokal planmyndighet for å sikre at potensialet for næringsutvikling blir realisert.

I tillegg til transformasjonsområder er det også et potensial i områder der det allerede er regulert til formål som inkluderer næring og der det foregår næringsaktivitet i dag. Dette vil komme i tillegg til tallene som vises her.

Kartleggingene gjort ifm. byregnskapene viser totalt nesten 1 200 dekar utviklingsareal innenfor 10-minuttersbyen i de 5 største byene. Dette er et utviklingspotensial som kan, med visse forbehold og ulikt tidsperspektiv, benyttes til både bolig og næring. Til sammenligning er det regulerte arealet på Borgeskogen 1 300 daa.

	5 min.	5 - 10 min.	10 min.	Område-utnyttelse
Holmestrand	60 daa	198 daa	259 daa	21 %
Horten	90 daa	212 daa	302 daa	24 %
Tønsberg	30 daa	202 daa	232 daa	50 %
Sandefjord	47 daa	78 daa	125 daa	44 %
Larvik	107 daa	158 daa	265 daa	56 %
Sum	**334 daa**	**848 daa**	**1 183 daa**	

Fra Byregnskapene kan vi også se utvikling i arbeidsplasser i 10-minuttersbyen mot resten av kommunen 2017 – 22. Horten, Sandefjord og Larvik har hatt nedgang i arbeidsplasser i 10-minuttersbyen, men økning i resten av kommunen. Tønsberg har hatt økning i 10-minnuttersbyen, men veksten er lavere enn i resten av kommunen. Kun Holmestrand har høyere årlig vekst i 10-minuttersbyen enn resten av kommunen.

	Arbeidsplasser		
	2017	2022	Årlig vekst
Holmestrand: 10-min. byen	2 160	2 680	2,5 %
Resten av kommunen	7 310	7 590	2,1 %
Horten: 10-min. byen	4 530	4 150	- 4,3 %
Resten av kommunen	9 160	10 950	3,5 %
Tønsberg: 10-min. byen	14 180	14 870	2,7 %
Resten av kommunen	25 610	27 380	3,5 %
Sandefjord: 10-min. byen	7 630	6 820	- 4,8 %
Resten av kommunen	28 800	32 960	4,3 %
Larvik: 10-min. byen	5 980	5 400	- 4,6 %
Resten av kommunen	18 810	20 630	3,5 %

6. Geologiske forekomster, mineralressurser og massehåndtering

Teksten under er sammendrag hentet fra fagnotatet 'Mineralske byggeråstoffer og håndtering av overskuddsmasser i Vestfold'. For utfyllende informasjon, se vedlegg 15 til politisk sak.

Byggeråstoffer er fellesbetegnelsen på mineralske råstoffer som benyttes i bygge- og anleggsformål. Dette omfatter naturlige avsetninger av sand og grus, og utvinning av pukk fra fast fjell. Store mengder mineralske byggeråstoffer går årlig til bygging av veg, jernbane og andre anlegg. Ressursene er stedbundne, ikke-fornybare og vanskelige å erstatte med alternative materialer i stort volum, noe som gjør dem strategisk viktige i areal- og samfunnsplanlegging. I tillegg er mellomlagring og gjenvinning av masser svært arealkrevende. Dette er også bakgrunnen for at nasjonale myndigheter både har forventninger til at dette håndteres i regionale planer og i økende grad omtaler mineralske byggeråstoffer som en kritisk innsatsfaktor for bærekraftig utvikling, verdiskaping, beredskap og klimatilpasning.

Bygg- og anleggsnæringen er den sektoren innenfor offentlige anskaffelser i Norge det er knyttet høyest klimagassutslipp til (Menon economics, 2023). Dette er i stor grad påvirket av indirekte utslipp knyttet til produksjon og transport av byggematerialer, samtidig som store mengder overskuddsmasser fra anlegg i Norge i liten grad ombrukes. Dette fører til at overskuddsmassene transporteres ut av anleggene for å deponeres. Med dette fortegner dagens livssyklus for byggeråstoffer seg som en lineær kjede: Mineralsk byggeråstoffer produseres på et grustak/ pukkverk, fraktes til anlegg der det inngår til formål som veg, asfalt, fundament og betong. Overskuddsmasser av god kvalitet som graves eller sprenges ut i forbindelse med byggefasen behandles derimot i stor grad som et avfall fremfor å utnyttes som en ressurs. Det finnes altså et stort uutnyttet potensialt i norsk bygg- og anleggsnæring for betydelig reduksjon av klimagassutslipp.

Rammer og føringer

I 2015 beskrev United Nations General Assembly at mineraler og mineralske byggeråstoffer spiller en nøkkelrolle for å oppnå FNs bærekraftsmål. Gjennom EØS-avtalen er Norge forpliktet til å følge sentrale deler av EUs regelverk innen miljø- og ressursforvaltning. EUs rammedirektiv for avfall (2008/98/EF) fastsetter prinsippene for forebygging, ombruk, materialgjenvinning, energigjenvinning og deponering av avfall, og direktivet fastsetter at minst 70 prosent av ikke-farlig bygg-, rive- og graveavfall skal forberedes for ombruk eller materialgjenvinning.

På tross av at vi allerede har forpliktet oss til mål og lover som skal lede mot økt sirkulærøkonomi over en periode på 10 – 15 år, ser vi få faktiske endringer i praksis i Norge. Vi er det landet i Europa med høyest uttak av byggeråstoffer per innbygger, samtidig som vi er et av de dårligste landene på ombruk av overskuddsmasser (UEPG Annual report 2020 – 2021).

Fylkeskommunen står i en sentral posisjon for å sikre en bærekraftig forvaltning av regionens mineralske byggeråstoff, og å legge opp til sirkulær massehåndtering, som beskrives godt i Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023- 2027 (Utdrag fra kapittel 4.5):

> *«Gjenbruk av overskuddsmasser og andre mineralske ressurser av god kvalitet er et viktig steg mot en sirkulærøkonomisk bygg- og anleggsbransje. Gjenbruk kan redusere arealbehovet og kostnader og utslipp knyttet til transport, begrense deponering av masser på land og i sjø, og bidra til at grus-*

og pukkressursene varer lenger. Det er viktig at uttak av nytt byggeråstoff og arealer til mellomlagring og deponering av overskuddsmasser ses i sammenheng og avklares i regionale og kommunale planer. I alle planer for større utbygginger er det viktig at massebalanse tilstrebes for å unngå overskuddsmasser.»

6.1. Mineralsk byggeråstoff fra primæruttak i Vestfold

Uttak av mineralsk byggeråstoff i Vestfold domineres av pukkindustrien, som solgte 2 647 558 tonn pukk i 2024. Dette er reduksjon fra foregående år, men uttak reflekterer i høy grad lokale forsyningsbehov til store prosjekter i bygg- og anleggssektoren. Litt over halvparten (51 %) av all pukk ble benyttet til vegformål. Vestfold har få naturlige forekomster av sand og grus, dette reflekteres i et begrenset uttak på 37 484 solgte tonn i 2024. Dette utgjør kun 1,4 % av uttaket av byggeråstoff i fylket.

6.2. Overskuddsmasser fra bygg- og anleggsnæringen

Det finnes i dag ingen samlet oversikt over genererte overskuddsmasser fra bygg- og anleggsnæringen i Norge. Erfaringer fra kartleggingsprosjekter tilknyttet flere av storbyregionene i Norge viser at rene masser som kunne vært gjenbrukt, i stedet havner på deponi eller i utfyllinger (Miljødirektoratet 2021, Sæther et.al. 2025). Samtidig peker både kommuner og næringen på et økende behov for arealer til mellomlagring av ikke-forurensede masser og økt deponikapasitet etter hvert som eksisterende deponier fylles. Stor-Oslo har et betydelig behov for byggeråstoffer og deponiløsninger som ikke kan dekkes innenfor egne grenser, noe som fører til økt import av jomfruelige masser og transport av overskuddsmasser stadig lengre ut av regionen (Oslo kommune PBE 2024). Vestfold er allerede mottaker av deponimasser fra Oslo, og denne utviklingen ventes å forsterkes dersom regionen ikke lykkes med en omstilling til mer sirkulære løsninger.

6.3. Miljøfotavtrykk fra mineralske byggeråstoffer og overskuddsmasser

Det etablerte, lineære systemet for byggeråstoffer og overskuddsmasser fører til et overforbruk av begrensede ressurser og store mengder tungtrafikk, samtidig som at store arealer i fylket påvirkes av råstoffuttak eller deponering. Ettersom det ikke føres statistikk over genererte overskuddsmasser, er det vanskelig å konkretisere klimagassutslipp knyttet til dette. For konsesjonerte råstoffuttak er det rapporteringsplikt, som gjør at vi har årlig rapportering for kommunene og fylket. Med et samlet uttak på 2,7 millioner tonn utgjør dette et forbruk på 10,5 tonn pukk, sand og grus per innbygger i Vestfold. Gjennomsnittlig transportavstand var 15 km fra uttak til bruksted. Med utgangspunkt i at dette kun transporteres i fulle vogntog (lastebil med henger) kan man regne seg frem til at:

- Transport av byggeråstoffer utgjør i snitt 245 turer per dag, som igjen summerer opp til 89 500 turer årlig.
- Total kjørt distanse er 1 389 795 km, tilsvarende 34,7 runder rundt jorden.

6.4. Sirkulær massehåndtering

Bærekraftig, sirkulær massehåndtering kan defineres som planlegging og gjennomføring av uttak, transport, gjenbruk og disponering av jord- og steinmasser i et prosjekt, med mål om å utnytte ressursene best mulig og minimere behovet for deponering og unødvendig transport.

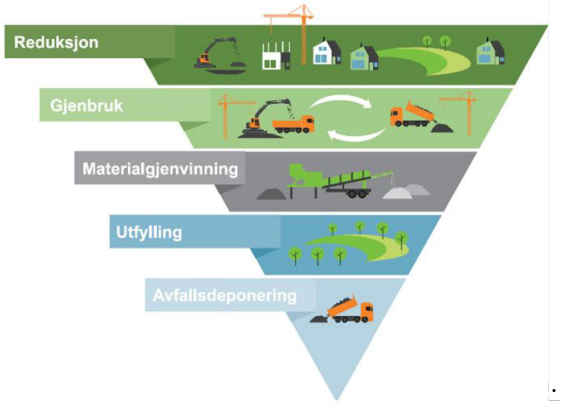

Kilde: Rogaland fylkeskommune 2017.

Ressurspyramiden er en illustrasjon av prioriteringene som kommer frem av EUs rammedirektiv for avfall for å sikre god ressursutnyttelse (Sirk Norge, 2016). En bærekraftig masseforvaltning innebærer at minst mulig masser skal lagres i varig deponi, og at mest mulig ombrukes. Dette inkluderer produksjon av kvalitetsmasser, gjenbruk og gjenvinning av overskuddsmasser, og deponering av masser som ikke egnes for gjenvinning.

Til tross for rettslige rammer og nasjonale føringer, samt en økende bevissthet rundt behovet for omstilling til sirkulære systemer, har det vist seg å være utfordrende å endre praksis. Krevende regelverk og manglende økonomisk bærekraftige rammer for å etablere sirkulær massehåndtering gjør at det lineære systemet fortsatt dominerer.

Mellomlagring av masser og prosesser for gjenvinning av forskjellige ikke-forurensede fraksjoner er svært arealkrevende. I kunnskapsgrunnlaget er det en overordnet beskrivelse av behovet for arealer til massehåndtering i fylket, og det er gjennomført en forenklet arealanalyse med mål om å kartlegge potensielt egnede arealer for gjenbruk og gjenvinning. Det er tatt utgangspunkt i eksisterende mineraluttak (inkludert larvikittbrudd) med areal over 200 dekar. Videre er det gjennomført en analyse med hensyn til avstand til hovedtransportåre (E18), deponier og befolkning innenfor 30 km fra uttakene. Resultatene viser at Vestfold har 9 mineraluttak som møter kravene, som ligger spredt gjennom hele fylket. Dette gjør at 99,2 % av Vestfolds befolkning bor innenfor grensen på 30 km fra et uttak.

Basert på denne analysen er det grunnlag for å hevde at fylket har et godt arealmessig utgangspunkt for omstillingen mot sirkulær massehåndtering. I tiden fremover blir det viktig å beskrive bærekraftig råstoffutvinning og sirkulær massehåndtering i kommuneplanene, og forvalte eksisterende uttak på en langsiktig og bærekraftig måte, slik at vi ikke forringer utgangspunktet fylket har.

Omstillingen mot en sirkulærøkonomi avhenger i stor grad av nasjonale rettslige rammer og insentiver fra offentlig byggherrer. Inntil dette endres vil det etablerte lineære systemet utgjøre minste motstands vei for byggherrer og entreprenører. Uavhengig av dette, bør fylket og kommunene planlegge for omstilling, slik at egnede areal ligger til rette.

Offentlige byggherrer og utførende entreprenører etterlyser flere arealer for mellomlagring av masser i og nær anleggsområdene, dette er spesielt utfordrende i by og tettbebygde områder. Dette har vært utenfor fokusområdet for denne rapporten, men det anbefales å bruke Kommunal- og distriktsdepartementets veileder for massehåndtering for å kartlegge mulige arealmessige tiltak på fylkes- og kommunenivå.

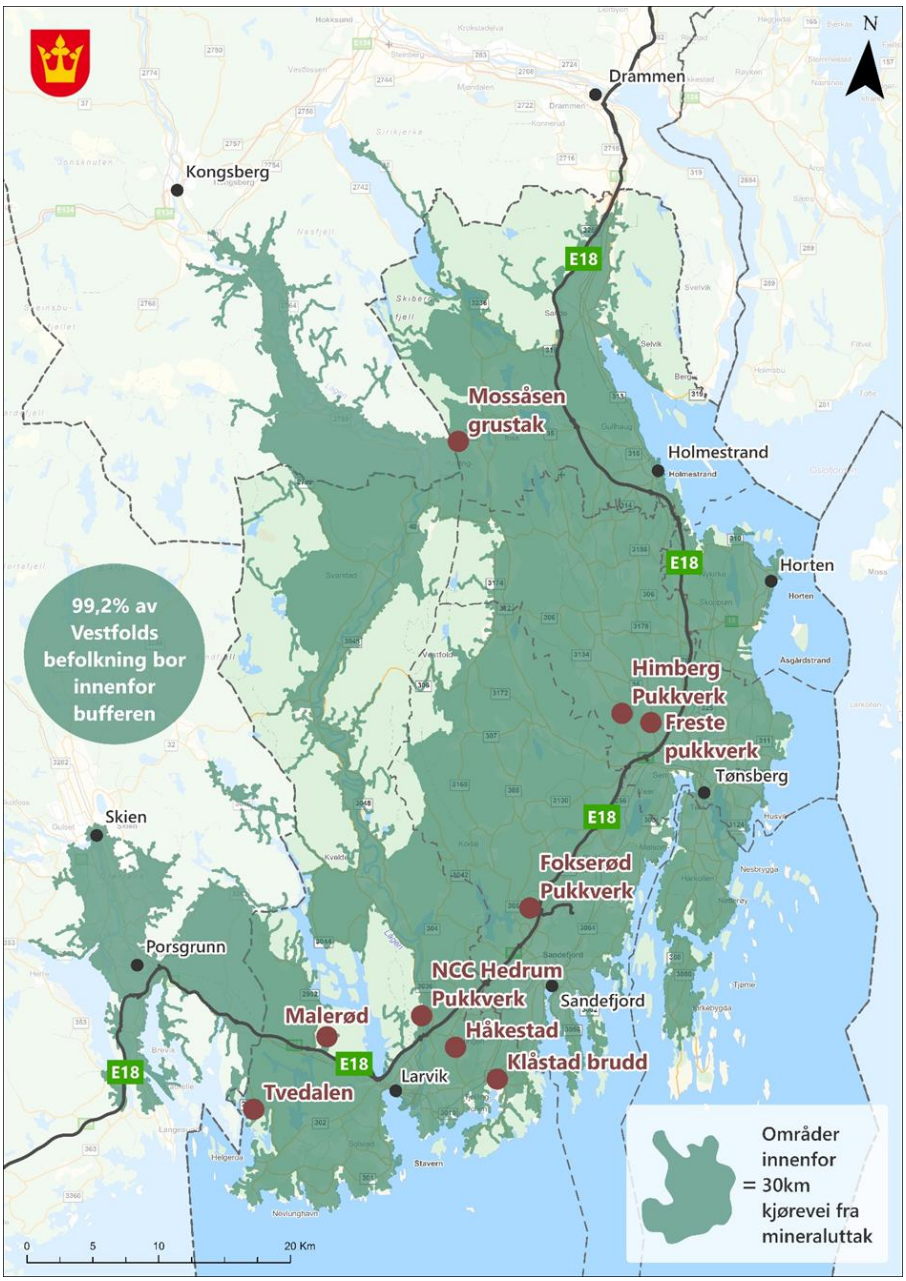

Figur 33: Kartet viser eksisterende byggeråstoffuttak og larvikittbrudd med areal over 200 dekar.

7. Dyrket og dyrkbar jord

Dette kapittelet gjengir deler av fagnotatet 'Dyrket og dyrkbar jord'.
For utfyllende informasjon, se vedlegg 16 til politisk sak.

Bevaring av dyrket og dyrkbar jord handler om å sikre dagens befolkning samt våre etterkommere muligheten til å dyrke egen mat på egen jord. Det tar århundrer å danne god matjord. Jordsmonnet er dermed i praksis en ikke-fornybar ressurs. Det er stort fokus på å redusere nedbygging av dyrket og dyrkbar jord med tanke på matsikkerhet og beredskap. Vestfold har 3,7% av det dyrka arealet i Norge. 94,9 prosent av fulldyrka og overflatedyrka jord i Vestfold er jordsmonnkartlagt. I Vestfold har 98,4 prosent av den kartlagte jorda svært god eller god kvalitet (NIBIO, 2025a).

Nasjonalt er det et mål å komme ned på maksimalt 2 000 daa årlig nedbygd dyrket jord innen 2030. Regionalt er det et mål i gjeldende RPBA om at det dyrkede arealet skal være økt. Statistikken viser at det fortsatt er et stykke igjen, også for Vestfold, for å bidra til det nasjonale målet. Det må derfor fortsatt være et høyt fokus på å redusere omdisponering og nedbygging av dyrket og dyrkbar jord. Statistikken viser at det særlig er tre formål som bidrar til nedbygging: boligformål, næringsformål og samferdselsformål. Samferdsel har ofte sterkere samfunnsinteresser som gjør det vanskeligere å unngå nedbygging. For samferdsel kan det utfordres på å finne løsninger som minimaliserer nedbygging av dyrket og dyrkbar jord. Figuren nedenfor viser denne utfordringen tydelig.

For midlertidige omdisponeringer, eller hvor matjorda er fjernet som eks. veksthus, er det over tid en utfordring å få til tilbakeføring og/eller beholde arealet som LNF, med tanke på arealer til nye former for effektiv matproduksjon.

Omdisponering av dyrket og dyrkbar jord 2014 – 2024 (siste ti år)(SSB Kostra)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Sum
Ikke fordelt												
dyrka	121	88	165	150	273	111	219	87	41	252	129	**1 634**
dyrkbar	31	79	61	83	470	101	28	46	55	283	51	**1 288**
Sum	**152**	**167**	**226**	**233**	**743**	**212**	**247**	**132**	**95**	**535**	**180**	**2 921**

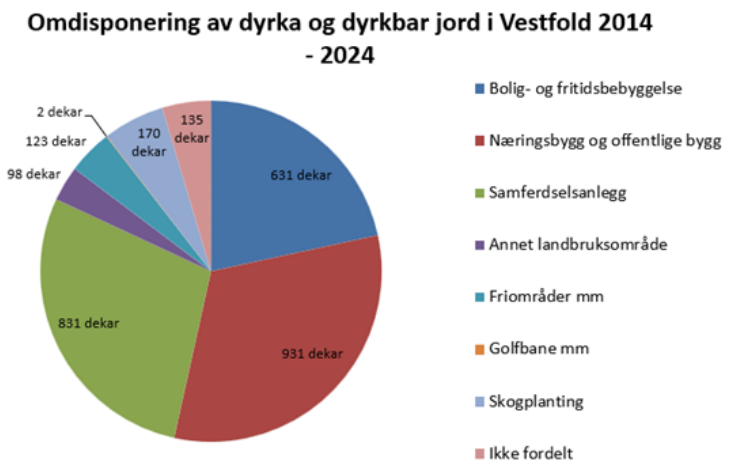

Figur 34: Omdisponering ved enkeltvedtak etter jordloven og regulering etter plan- og bygningsloven, totalt. Kilde: SSB KOSTRAfra 2005, Fylkesmannen før 2005.

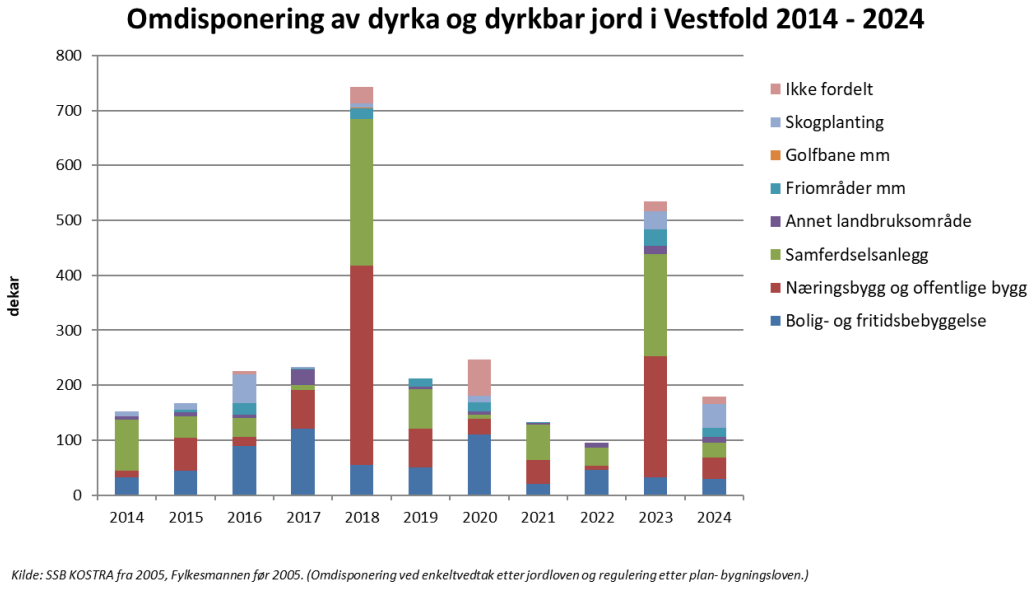

Figur 35: Omdisponering ved enkeltvedtak etter jordloven og regulering etter plan- og bygningsloven, per år. Kilde: SSB KOSTRAfra 2005, Fylkesmannen før 2005.

Dyrkbar jord

I jordloven står det at dyrkbar jord ikke må disponeres slik at den ikke blir egnet til jordbruksproduksjon i framtida. Dette har fått vesentlig høyere aktualitet etter at fokuset på matsikkerhet, beredskap og selvforsyning er økt betraktelig. Dyrkbar jord er arealer som per i dag ikke er fulldyrka jord, men som ut fra agronomiske perspektiv kan dyrkes opp, og som holder kravene til klima og jordkvalitet for plantedyrking.

Noe areal kartlagt som dyrkbar jord ligger i områder som, ut fra dagens retningslinjer og lovverk, ikke bør dyrkes opp. Det gjelder dyrkbar jord som ligger på arealtype *myr*, i *nasjonalparke*r eller *naturreservat* og *planeringsjor*d (dvs. arealer i ravineområder som ble ansett som dyrkbare forutsatt bakkeplanering). Dette kalles dette «dyrkbar jord med særbestemmelser» (Nibio, 2025b).

I Vestfold er i overkant av 98 400 dekar dyrkbar jord kartlagt, av disse er rundt 10 600 dekar i kategorien med særbestemmelse.

Kommune	Dyrkbar jord uten særbestemmelse	Dyrkbar jord med særbestemmelse	Dyrkbar jord totalt
Færder	4 930	197	5 127
Holmestrand	8 900	1 433	10 333
Horten	4 349	650	4 999
Larvik	27 935	1 850	29 784
Sandefjord	22 215	2 291	24 506
Tønsberg	19 512	4 182	23 965
Totalt	**87 841**	**10 603**	**98 444**

I Vestfold viser NIBIO sitt arealbarometer at 98,8% av det dyrkbare arealet ligger i de to beste klimasonene. Det meste er i arealtypen skog. Se tabellene nedenfor:

Dyrkbar jord fordelt på klimasoner

Sone	Dekar	%
1 Godt egnet for matkorndyrking	52 234	53,1
2 Marginal for matkorndyrking	44 950	45,7
3 Godt egnet for fôrkorndyrking	1 041	1,1
4 Marginal for fôrkorndyrking	210	0,2
5 Godt egnet for grovfôrdyrking	0,0	0,0
6 Marginal for grovfôrdyrking	0,0	0,0
Total dyrkbar jord	**98 435**	**100**

Kilde: Dyrkbar jord, årsversjon 2024, NIBIO

Dyrkbar jord fordelt på arealtyper	Dekar	%
Overflatedyrka jord	855	0,9
Innmarksbeite	2 485	2,5
Skog	83 870	85,2
Åpen fastmark	5 085	5,2
Myr	6 134	6,2
Sum	**98 429**	**100**

Kilde: Dyrkbar jord, årsversjon 2024, NIBIO

8. Natur, friluftsliv og grønnstruktur

Dette kapittelet gir en oppsummering av fagnotat 'Natur, friluftsliv og grønnstruktur'.
For utfyllende informasjon, se vedlegg 17 til politisk sak.

Vestfolds naturområder har et rikt naturmangfold, lagrer karbon, og er områder som bidrar til friluftsliv, opplevelser og fylkets identitet.

Parisavtalen og naturavtalen er internasjonale avtaler om henholdsvis klima og natur som Norge har forpliktet seg til å følge. Stortingsmelding 35, Naturmeldingen (2023-2024), er en oppfølging av naturavtalen og Norges handlingsplan for naturmangfold. I Meldingen er det satt som mål å redusere nedbygging av «særlig viktige naturarealer» innen 2030, og begrense netto tap til et minimum innen 2050. Målet skal oppnås gjennom en deltakende og helhetlig arealplanlegging, med utgangspunkt i lokalt selvstyre og respekt for urfolks rettigheter.

Klimautvalget (NOU 2023:25) hadde som mandat å utrede hvilke veivalg Norge står ovenfor for å nå målet om et lavutslippssamfunn innen 2050. Utvalget fremhever at klimaendringer og tap av natur må håndteres samtidig. Arealbruk er en nøkkelfaktor for både utslipp og opptak av karbon. Samtidig gir natur en rekke nødvendige økosystemtjenester[8].

Naturrisikoutvalget ble oppnevnt i juni 2022. Naturrisikoutvalget har definert naturrisiko som faren for negative konsekvenser for aktører og for samfunnet dersom natur og biologisk mangfold forringes eller går tapt, og har vurdert hvordan tap av natur og naturmangfold vil påvirke norske næringer og sektorer, og hvordan aktører i Norge selv kan håndtere naturrisiko. Naturtap og forringelse av natur truer ikke bare biologisk mangfold, men også samfunnets velferd, økonomi, ressursgrunnlag og fremtidige generasjoners muligheter (NOU 2024:2).

Fylkeskommunen har en rekke roller og ansvarsområder, hvor mange direkte eller indirekte berører tematikken natur, friluftsliv og grønnstruktur: samfunnsutvikler, regional planmyndighet, friluftsliv, vannforvaltning, viltforvaltning, vegeier, grunneier og eiendomsutvikler, ansvarlig for videregående opplæring, ansvar for fredete grøntanlegg, samt som innkjøper.

Gjennom plan- og bygningsloven har kommunene et viktig verktøy for å ta vare på natur. Statsforvalteren har ansvar for å kontrollere at kommunene og fylkeskommunene følger naturmangfoldloven, og sikre at kunnskap om miljøet blir lagt til grunn for kommunale beslutninger. Samarbeid mellom statsforvalter, fylkeskommune og kommuner er viktig for god forvaltning av naturmangfold.

8.1. Natur i Vestfold

Vestfold er Norges minste fylke målt i landareal. Skog utgjør den største andelen av arealet (64 %), etterfulgt av landbruksareal (19 %) og bebygde områder eller samferdsel (10 %) (se figur 1, kap. 2.1). Fylket har en rik berggrunn og et klima som gir gode livsbetingelser for en rekke arter. Naturen er variert og spenner fra kystlandskap med øyer og holmer til kulturlandskap og skogkledde innlandsområder. Det største artsmangfoldet finnes i kystnære områder med

[8] Dette er et samlebegrep på alle goder, tjenester eller produkter fra naturen som vi har nytte av (se mer under 9.1.4).

varmekjære treslag, mens de største sammenhengende naturområdene ligger lenger inn i fylket hvor vi finner skogkledde åser og dalfører med kulturlandskap og mer spredt bebyggelse (Artsdatabanken, 2025c/ Statsforvalteren i Vestfold og Telemark, 2026a).

Kystområdene er viktige både som bosteds-, rekreasjons- og ferieområder, og rommer samtidig stor variasjon av naturtyper og mange truede arter. En betydelig andel av fylkets verneområder ligger langs kysten, samtidig som om lag 80 % av befolkningen bor mellom E18 og kystlinjen (Vestfold fylkeskommune, 2025). Selv om sjeldne naturtyper og rødlistede arter ofte får mest oppmerksomhet, er også økologiske funksjonsområder, hverdagsnatur og sammenhengende grønne korridorer avgjørende for robuste økosystemer (Sandefjord kommune, 2025a)**Feil! Fant i kke referansekilden.**.

8.1.1 Utfordringer

Selv om det er relativt store naturområder og lav befolkningstetthet i Norge sammenlignet med mange andre land, er tapet av naturmangfold betydelig også her (FN-sambandet, 2024). FNs naturpanel har slått fast fem direkte årsaker til at naturmangfoldet er truet:

1. Arealendringer (nedbygging, hogst).
2. Rovdrift (overfiske, overjakt).
3. Klimaendringer (endrer levesteder).
4. Forurensning (kjemikalier, plast).
5. Fremmede arter (konkurrerer ut lokale arter).

Av disse er arealendringer og fremmede arter trukket frem som særlig relevant i arealplan-sammenheng.

Arealendringer

Ifølge FNs naturpanel er arealendringer og nedbygging av natur (inkludert påvirkning fra landbruk og skogbruk) den største trusselen mot naturmangfoldet i Norge. I tillegg bidrar dårlig vann-kvalitet og forurensning i Oslofjorden, innsjøer og kystbekker med en betydelig påvirkning.

Vestfold er et av Norges mest tettbefolkede fylker, og det er utfordrende å balansere mellom behovene for utvikling og vekst og for ivaretakelse av naturen. Areal er en begrenset ressurs. For å begrense tap av natur, må man i større grad gjenbruke, fortette og transformere allerede utbygde arealer. Noen arealendringer er irreversible, andre fører til langvarig forringelse av natur. Ved nedbygging bit for bit, er det utfordrende å se konsekvensene for naturmangfoldet. Tall fra arealregnskapet for Vestfold i 2025 viser en betydelig arealreserve til utbyggingsformål innenfor naturområder på land.

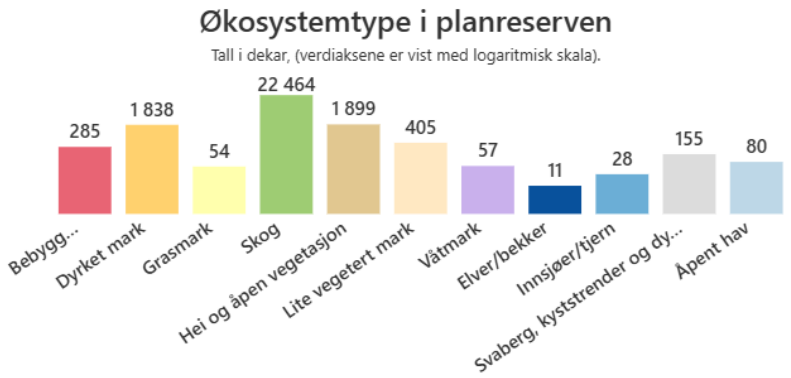

Figuren viser planreserve innenfor ulike økosystemer i Vestfold, 2025. Kilde: Arealregnskap for Vestfold fylke.

Utbyggingspresset er størst langs kysten og i tilknytning til eksisterende senterstruktur. Naturen er her ofte allerede sterkt påvirket og fragmentert. Å ta vare på naturen i og nær byene og tettstedene er viktig både for folk og naturmangfoldet (NINA, 2025a). I tillegg er det et økende ønske om å etablere arealkrevende virksomhet som kan medføre avskoging av større områder, som bakkemonterte solkraftanlegg. Kapittel 2.5 beskriver scenarier for framtidig nedbygging i Vestfold, dersom faktisk nedbygging de siste 7 årene legges til grunn.

Jordbruksarealet i Vestfold utgjør ca. 19 % av landarealet. I landbruket har drifta over flere tiår blitt mer intensiv. Dette gir høyere avlinger, men påvirker også naturen (St.meld. 35, 2023-2024). De semi-naturlige naturtypene (blant annet naturbeitemark og slåttemark) kan påvirkes negativt både av gjengroing og intensiv drift.

Skogsområdene i Vestfold utgjør 54 % av landarealet, av dette er 72 % produktiv skog. Skogbruket er den viktigste påvirkningsfaktoren på natur i skogsområder. Av alle arter i Norge lever ca. 60 % i områder tilknyttet skog, og halvparten av de truede artene lever i skogen. Særlig naturskog og gammelskog er viktig for naturmangfold. Andelen gammelskog i Vestfold er lav, og frivillig skogvern er et viktig virkemiddel for å øke andelen (Klima- og miljødepartementet, 2024a).

Bærekraftig og langsiktig planlegging er avgjørende for å redusere negativ påvirkning på naturmangfoldet. Flere av Vestfoldkommunene har utarbeidet kommunale naturmangfoldplaner og handlingsplaner for natur, som kan brukes for å prioritere arealbruk og tiltak.

Fremmede arter

Fremmede arter utgjør en økende trussel mot naturmangfoldet. Fremmede arter kan fortrenge de stedegne artene, endre økosystemer og svekke naturens evne til å levere viktige økosystemtjenester. Vestfold er et av «hot-spot»-fylkene for fremmede arter med sin nærhet til kontinentet. Flere av fremmedartene i Vestfold forekommer i sårbare og truede naturtyper, der de bidrar til tap av biologisk mangfold (Statsforvalteren i Vestfold og Telemark, 2020). Klimaendringer og økt menneskelig aktivitet bidrar til å forsterke spredningen av fremmede arter. Forebygging, tidlig oppdagelse og målrettet bekjempelse er tiltak for å redusere skadevirkningene.

8.1.2 Kunnskap om natur i Vestfold

Kartlagt natur

Kartlegging av natur i Norge har over tid vært basert på ulike systemer. De fire mest sentrale er DN-håndbok 13, Natur i Norge (NiN), Miljøregistrering i skog (MIS) og artsobservasjoner.

NiN er det gjeldende, nasjonale systemet for klassifisering og beskrivelse av natur, og brukes i dag som grunnlag for ny naturkartlegging. NiN-systemet overlater verdisetting til plan- og beslutningsprosesser (Edvardsen m.fl., 2024). Artsobservasjoner er en nasjonal, nettbasert database for registrering av arter i Norge. Her kan naturinteresserte stedfeste funn/observasjon av arter, og er en viktig kilde for kunnskap om artsmangfoldet og utbredelsen av arter (Artsdatabanken, 2025d).

Kunnskap om natur i Vestfold er til dels god, og er blitt vesentlig forbedret gjennom kartlegginger etter NiN. Kartleggingen omfatter hovedsakelig naturtyper og arter, mens funksjonsområder for arter og landskapsøkologiske sammenhenger i liten grad er kartlagt.

Kartet under viser områder som er kartlagt (NiN), ufullstendig kartlagt (HB13/MIS) og lite/ikke kartlagt, og viser tydelig at vi har mest naturkunnskap om de kystnære områdene hvor kartlegging har vært prioritert, både på grunn av sannsynlighet for funn og behov for kunnskap knyttet til planprosesser og arealbruk. Kartet viser behov for å øke naturkunnskapen om de indre delene av fylket.

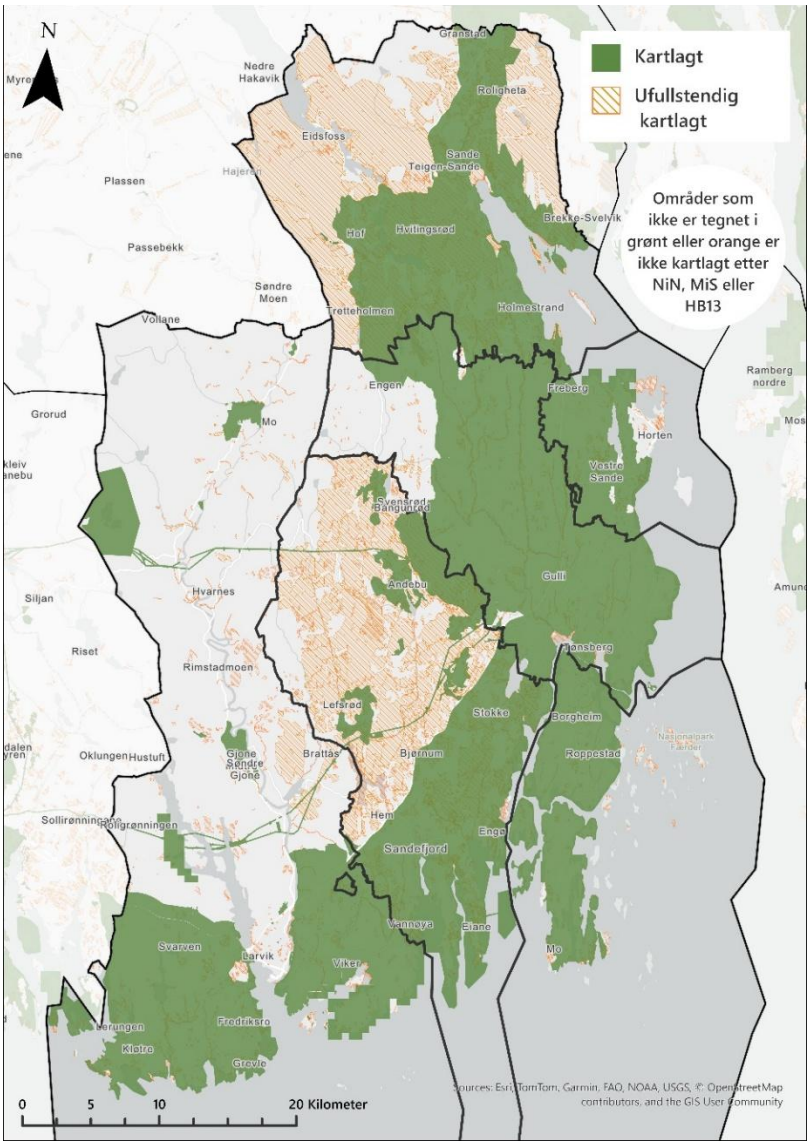

Kartet viser hvilke områder som er kartlagt i henhold til NiN, eller HB13/MIS i Vestfold. Kilde: Naturbase

Sårbare arter og naturtyper

Vestfold er svært artsrikt, særlig på grunn av lang kystlinje, kalkrike bergarter, strandenger, edelløvskog og kulturlandskap (Vestfold fylkeskommune, 2025b). Samtidig som naturtypene er svært artsrike, er flere av dem truet. Flere rødlistede plante- og dyrearter er knyttet til strandenger og gruntvannsområder. Vestfold er også kjent for edelløvskog, spesielt bøkeskogene, og høy forekomst av gamle eiketrær. Gamle eiketrær og døde stammer er viktige leveområder for en rekke rødlistede arter (Statsforvalteren i Vestfold og Telemark, 2026b).

Norsk rødliste for arter 2021 og naturtyper 2025 er viktige verktøy for å vurdere tilstanden i norsk natur. Rødlistene gir en systematisk oversikt over hvilke arter og naturtyper som står i fare for å

forsvinne fra norsk natur, og hvilke deler av naturmangfoldet som er særlig sårbare for menneskelig påvirkning og miljøendringer. Arter og naturtyper plasseres i ulike kategorier fra livskraftig, sårbar til ulike grader av utrydningstruet. Norsk rødliste for naturtyper retter oppmerksomheten mot leveområdene artene er avhengige av (Artsdatabanken, 2025e).

Av de truede artene i Norge lever 48 % helt eller delvis i skog, mens 29% er knyttet til semi-naturlige naturtyper. Vestfold har høy tetthet av rødlistede arter typiske for lavlandsområdene rundt indre Oslofjord, og er med 780 truede arter fylket med flest rødlistearter per areal (Artsdatabanken, 2026).

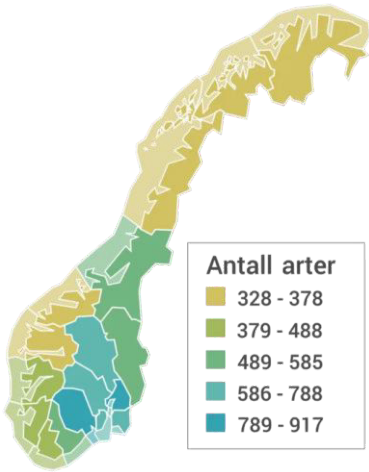

Til venstre: Antall rødlistearter i hvert fylke (Artsdatabanken, 2026). Til høyre: Bøkeskog i Vestfold. Foto: Dag G. Nordsveen

Prioriterte arter er truede arter med en særskilt rettslig beskyttelse for å sikre artenes overlevelse. 14 arter har status som prioriterte i Norge (2026), av disse er 7 registrert i Vestfold.

Naturtyper utgjør selve livsgrunnlaget for artene våre. I dag er tap og fragmentering av leve-områder den største trusselen mot det biologiske mangfoldet. Endret bruk av landskapet er også en årsak, blant annet gjengroing (Statsforvalteren i Agder, 2026). I Vestfold er det 153 rødlistede naturtyper hvorav 80 er truet. Viktige naturtyper i Vestfold er verdifulle kulturlandskap som naturbeitemarker, strandenger, kalkmarker, myrer, deltaer og sjøer/dammer (Miljødirektoratet, 2026). Vestfold har et nasjonalt ansvar for ivaretakelse av artsmangfoldet knyttet til bøkeskogen (Nilsson, 2025).

Enkelte naturtyper har gjennom forskrift etter naturmangfoldloven fått status som utvalgte naturtyper, som er en høyere forvaltningsmessig status. Av disse har Vestfold særlig høy forekomst av naturtypene hule eiker og slåttemark.

Vernet natur

Norge har mer enn 3400 verneområder. Å verne naturområder bidrar til å bevare arter, naturtyper og sikre verdifull natur for framtidige generasjoner. Verneområder er også viktige for naturopplevelser, rekreasjon og helse. Verneområdene gir stabile og robuste leveområder og styrker artenes muligheter for å overleve på lang sikt (Miljødirektoratet, 2025b).

I Norge er målet å bevare natur i tråd med FNs naturavtale, med ambisjon om å verne 30 % av land- og havområder innen 2030, gjenopprette ødelagte områder, og sikre biologisk mangfold. Norge har vernet rundt 17,7 % av landarealet, men må øke dette og gjøre vernet mer representativt (Miljødirektoratet, 2025c).

Vestfold hadde 153 vernede områder ved utgangen av 2025. Med unntak av Færder nasjonalpark, er de fleste små og mellomstore. Vestfold har en lav andel vernet natur, med 3,55 % av landarealet (Vestfold fylkeskommune, 2025). Frivillig skogvern har bidratt til en økning på to til fire nye verneområder årlig. Miljødirektoratet signaliserer behov for økt vern av arealer i de lavereliggende delene av landet, spesielt områder rundt Oslofjorden og langs kysten (Statsforvalteren i Vestfold og Telemark, 2026a).

Verneområdene i Vestfold består hovedsakelig av kystområder, våtmarker, edelløvskog, kalkskog, skjærgård, og små, artsrike leveområder, og omfatter ulike kategorier av vern (Syrstad, 2013).

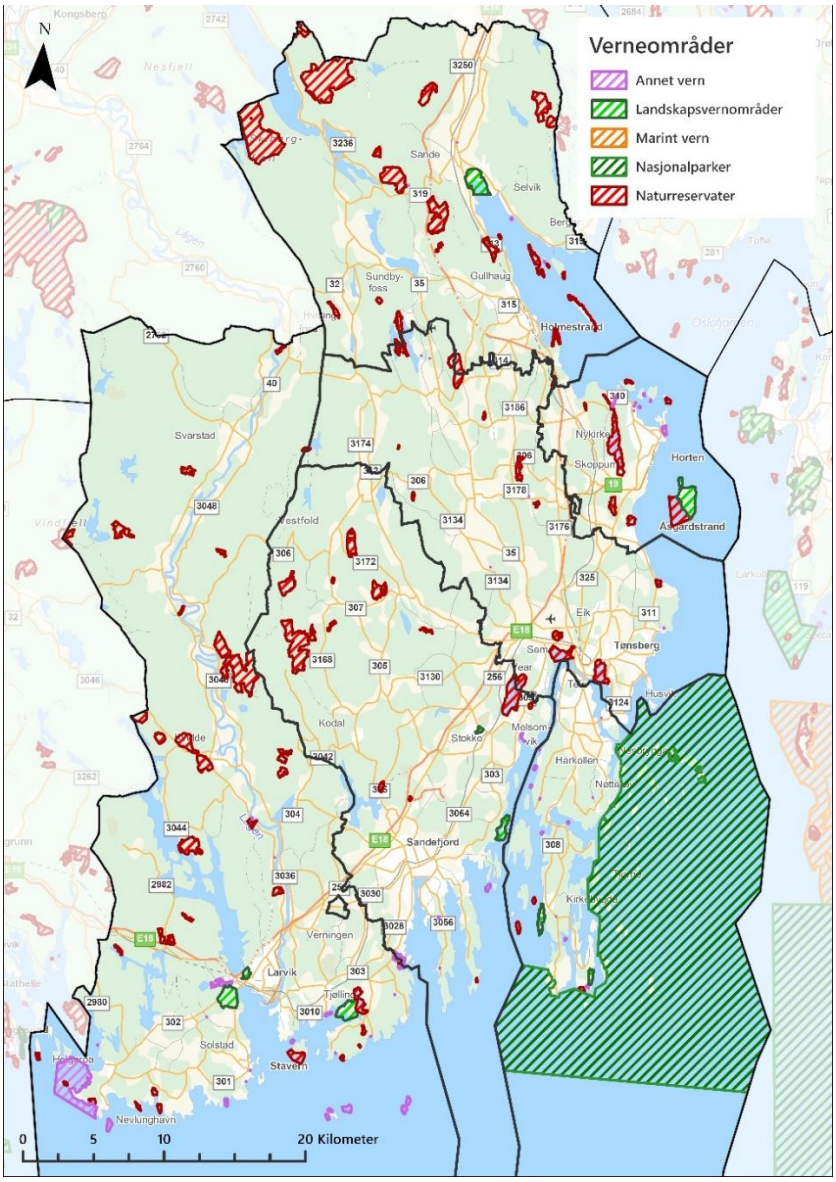

Kartet over verneområder i Vestfold. Kilde: Naturbase

Vilt

Vestfold har et rikt dyreliv og gode bestander av høstbart vilt. Fylkeskommunen skal *sikre at forvaltning av viltressursene gjennom jakt, fangst, felling og annen håndtering av vilt skjer på en bærekraftig og forsvarlig måte, i samsvar med naturmangfoldloven og dyrevelferdsloven*. Det er oftest hjorteviltartene elg, hjort og rådyr det refereres til, da det for disse tre artene utføres en lovpålagt forvaltning og det er tilknyttet en økonomi gjennom omsetting av kjøtt og jaktutleie. I Vestfold ble det i jaktsesongen 2023/2024 felt 176 elg, 237 hjort og 1 427 rådyr (Hjorteviltregisteret, 2025). For elg er dette omtrent en femtedel av hva som ble felt årlig på 1990-tallet. Det er en ønsket forvaltning, da bestandene på den tida var for store. For hjort er det motsatt, med økende bestander og utbredelse. Rådyr forekommer i tette bestander langs kysten, og lavere tetthet i innlandet. For elg og hjort er bestandene kun styrt gjennom jakt, mens rådyrbestandene også påvirkes av klima og predasjon.

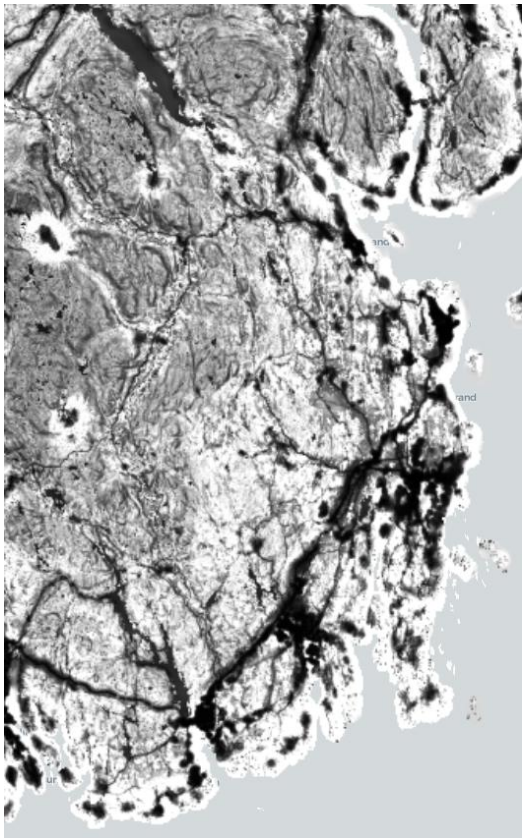

Figur 36: Kartet viser barrierer for elg gradert fra sort til hvit, med sort som sterkest barriere. Kilde: Green Plan

Vestfold er med viltets øyne delt i to, gjennom barrieren som E18 og jernbanen med viltgjerder utgjør (se figur til høyre). Ved siste utbygging er det imidlertid tatt noen hensyn og etablert viltoverganger, bruer og tunneler, som gjør at viltet har mulighet til å vandre mellom indre og ytre strøk. Dette er avgjørende for å kunne opprettholde genetisk levedyktige bestander av elg og hjort i sine naturlige utbredelsesområder. I en genetisk studie av elg øst og vest for E18 i Holmestrand kommune finner en at det er mindre genflyt (utveksling av gener) mellom områdene øst og vest for E18, enn det er mellom områder i Trøndelag med langt større avstander (30-100 km). Det er sannsynlig at E18 og jernbanen som barriere, er grunnen til dette (Rolandsen m.fl., 2023). Over tid kan lavere genetisk diversitet gjøre elgbestanden øst for E18 mer sårbar. Det er sannsynlig at E18 og jernbanen har samme barrierevirkning på genflyt hos elg lenger sør i Vestfold.

Regionale vilttrekk har en viktig funksjon som forflytnings- og spredningskorridor for arter, og har stor verdi (Miljødirektoratet, 2025d). Det er forventet at fylkeskommunen kartlegger og sikrer de regionalt viktige vilttrekkene i fylket.

Viltets bruk av krysningspunkter over og under høyhastighetsveier med viltgjerder er studert flere steder, også i Vestfold (Roer m.fl., 2018, Rød-Eriksen m.fl., 2024, Thorsen m.fl., 2022 og Steen m.fl., 2022). Resultatene i Vestfold viser at krysningspunktene benyttes av vilt (Thorsen m.fl., 2022, og Steen m.fl., 2022), krysningspunkt brukes mest kveld og morgen, krysningspunkter bør etableres med ca. en kilometers avstand, overganger fungerer bedre enn underganger og elgen unngår å oppholde seg i områder nær veier. Intakte grønnstrukturer nær og langs vei ved

krysningspunktene er viktige for at vilt skal finne og bruke dem (Roer m.fl., 2018, Rød-Eriksen m.fl., 2024).

I Vestfold ble det gjennomført en kartlegging av vilttrekk tidlig på 2000-tallet. Dette kunnskaps-grunnlaget er gjennomgått og oppdatert, og vilttrekkene er kategorisert etter lokal eller regional karakter (se kart over). Regionale vilttrekk er intakte sammenhenger mellom større naturområder som har en viktig funksjon som forflytnings- og spredningskorridor for arter.

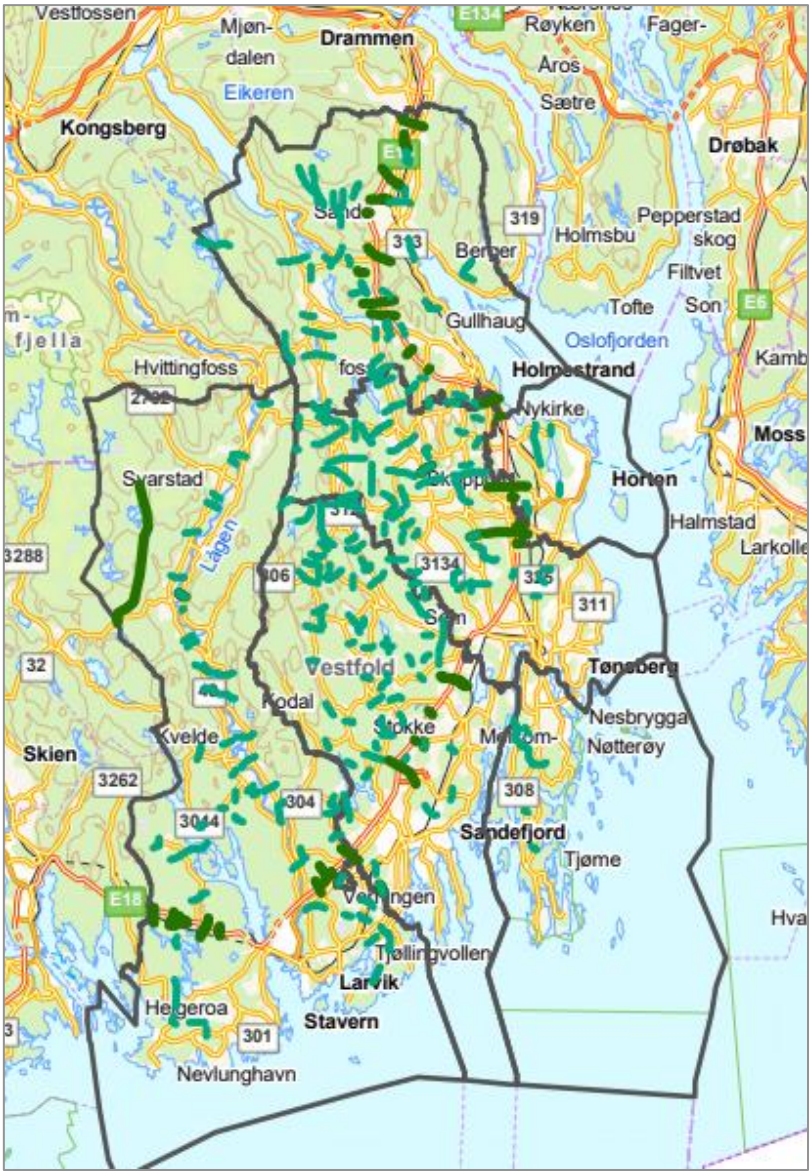

Kartlagte regionale og lokale vilttrekk i Vestfold. Mørke grønne er regionale og lysere grønn er lokale trekk.

Geologisk mangfold og geologisk naturarv

Naturmangfoldlovens formålsparagraf (§1) sidestiller geologisk mangfold med biologisk og landskapsmessig mangfold og økologiske prosesser, og presiserer at dette tas vare på ved bærekraftig bruk og vern. I Vestfold er det geotoper, geosteder og geoparken som utgjør det prioriterte geologiske mangfoldet. Geotoper er geologien som kilde til variasjon i naturen og består av et avgrenset område med en gitt geologisk sammensetning. Geotoper kan være rødlistet, og noen er prioriterte naturtyper (NGU, 2025). Geosteder eller geologisk arv er geologiske lokaliteter av særlig verdi for undervisning, forskning og/eller formidling (Geonorge,

2025). Deler av søndre Vestfold er del av Unescos geopark, Gea Norvegica. Flere geologiske lokaliteter i Larvik inngår i parken; Mølen, Rakke, Bøkeskogen og Ula.

Norsk rødliste for naturtyper 2025 (Artsdatabanken, 2025e) omfatter 218 landformer. Det er kjente forekomster av geologiske landformer på rødlista for naturtyper også i Vestfold. Geologisk mangfold er en del av det som skal utredes for tema naturmangfold i henhold til konsekvensutredningsmetodikken til Miljødirektoratet (M-1941).

8.1.3 Sammenhengende natur

Landskapsøkologi og grønn infrastruktur

Naturmangfoldet av arter og økosystemer inngår i helhetlige systemer, med forbindelser mellom større landskapsområder og regioner. Artene har ofte bruk for ulike områder i løpet av livsløpet eller året, og har behov for å forflytte seg for å opprettholde levedyktige bestander over tid. Forekomstene av natur må ses i sammenheng, og landskapets forbindelser mellom disse har stor betydning. Klimaendringer medfører også økt behov for forflytning, slik at arter kan finne nye leveområder. Ulike arter og økologiske prosesser har ulike krav til landskapsstruktur (Framstad m.fl., 2018).

I økologisk sammenheng kan landskapet beskrives som et system av ulike flekker med leveområder for planter og dyr eventuelt sammenbundet av korridorer. Store områder av en naturtype gir større mulighet for at flere individer og flere arter kan leve der enn små arealer av samme type. Ytterkanten av et leveområde – kantsonen – påvirkes av omgivelsene, for eksempel støy eller luftforurensning. Kjerneområder er områder og landskapselementer preget av opprinnelig natur. Fragmentering av en naturtype eller leveområde vil vanligvis medføre at hvert enkelt område blir mindre, større andel kantsone og økt avstand mellom hvert areal (Framstad m.fl., 2018).

Grønn infrastruktur er et nettverk for naturmangfold med funksjon som leveområder og forflytningskorridorer for arter. En velfungerende grønn infrastruktur gjør at artene kan vandre eller spre seg mellom gode leveområder og bidrar til å opprettholde livskraftige bestander (Miljødirektoratet, 2025e). Grønn infrastruktur i Vestfold består av naturtypene skog, myr/våtmark, ferskvann, semi-naturlige naturtyper og byer og tettsteder (Framstad m.fl., 2018). Det er behov for mer kunnskap om grønn infrastruktur og hvordan naturen i Vestfold kan forvaltes slik at viktige landskapsøkologiske sammenhengene ivaretas.

Temakart for sammenhengende natur

Vestfold fylkeskommune har arbeidet med et temakart for sammenhengende naturområder i forbindelse med revisjon av regional plan for kystsonen i Vestfold. Kartet omfatter naturområder i de kystnære områdene i Vestfold inkludert kantsoner og korridorer (Vestfold fylkeskommune, 2025c).

I arbeidet med kunnskapsgrunnlaget til RPBA er temakartet videreutviklet for å dekke hele fylket, og inkluderer i noe større grad prinsipper for grønn infrastruktur. Det er et behov for å synliggjøre de sammenhengende naturområdene i Vestfold, slik at man ved nye tiltak kan ta hensyn til de store strukturene i naturområdene på et regionalt nivå. Temakartet sier ikke noe om naturtypenes tilstand eller kvalitet, men gir et bilde av områdenes størrelse, områder med kanteffekter og hvor vi har korridorer og forbindelseslinjer mellom leveområdene. Temakartet framstiller sammenhengende natur med korridorer og mindre leveområder (habitatflekker) av natur, samt

egne kartlag for henholdsvis skog, våtmark og semi-naturlige naturtyper. Ved planlegging av tiltak i naturområder, må naturkartlegging gjennomføres som vanlig.

Utsnitt av temakart for sammenhengende natur. VFK, Analyseenheten.

8.1.4 Natur i byer og tettbygde strøk

Natur i byer og tettsteder har betydning for opplevelsen av stedet, er levested for ulike arter og håndterer lokalklima i form av overvann, temperatur og vind.

Den faglige definisjonen av begrepet grønnstruktur omfatter turdrag, parker, lekeområder, kirkegårder, alléer og andre opparbeidede grønne områder, naturparker og hundremeterskoger, restarealer med grønt preg, naturinnslag og vegetasjon som privathager og fellesarealer i boligområder, romdannende grøntområder og viktige landskapselementer med naturpreg, områder langs vann og vassdrag og sjø, kolonihager og overgangssonen mellom tettsted og natur- eller jordbrukslandskapet. Definisjonen omfatter både offentlige og private arealer, inkludert vann (Miljødirektoratet, 2014). Med økt fokus på klimaendringer og økt nedbør, har blågrønn struktur blitt et vanlig begrep synonymt med grønnstruktur (Thorén, 2025).

Bynatur kan ordnes i ulike grupper med ulik funksjon. Samme areal vil ofte kunne ivareta flere av disse funksjonene: rekreasjon og friluftsliv, naturmangfold og landskapsøkologiske sammenhenger, klimatilpasning og romlige og estetiske kvaliteter. Når vi bor tettere, trenger vi tilrettelagte rekreasjonsområder der vi bor og forbindelseslinjer ut til naturområder utenfor tettstedene. Lett tilgjengelige grøntområder gir lav terskel for deltagelse.

Rester av natur eller menneskeskapte grøntanlegg er viktige levesteder for arter som lever i tettbygde strøk som fugler og pollinerende insekter, mens store veier og tett bebyggelse kan være barrierer for mange arter (Framstad m.fl., 2018). Hvordan grønnstrukturen planlegges, har betydning for hvordan den fungerer for andre arter.

Blågrønne strukturer er med på å dempe effekten av klimaendringene som hetebølger og nedbør, og bidrar til å begrense skader på bygninger (Regjeringen, 2025a). Lokal overvannshåndtering innebærer at overvann håndteres lokalt på tomta og ikke belaster ledningsnettet. En tretrinnsstrategi for lokal overvannshåndtering, skal sørge for at vannet håndteres forsvarlig ved ulike nedbørsmengder (se figur under). Trinn 1 handler om å forsinke eller forhindre avrenning ved at vannet infiltreres i grunnen. I trinn 2 ledes overskuddsvann til et anlegg for fordrøyning, for eksempel en dam. Trinn 3 gjelder ved store nedbørsmengder. Da må vannet ledes trygt til et vassdrag eller et område som tåler midlertidig oversvømmelse (Miljødirektoratet, 2025f). For å håndtere overvann lokalt med naturbaserte løsninger, er det behov for tilstrekkelig areal. Lokal overvannshåndtering gir gevinst i form av rensing av vann, og overvann er også en kvalitet som kan utnyttes i omgivelsene våre.

Illustrasjonen viser tretrinnsstrategien for håndtering av overvann (Kilde: Direktoratet for byggkvalitet**Feil! Fant ikke r eferansekilden.**)

Grønnstrukturen gir steder god estetisk og romlig kvalitet. Den bidrar til å dempe harde flater og bygningsvolumer, gi stedet en menneskelig skala og skape variasjon i uterom. Grønnstrukturen i byer og tettsteder er en viktig del av stedets arkitektoniske utforming, og tilfører stedet identitet. Naturens verdi i byer og tettsteder kan også beskrives som naturgoder eller urbane økosystemtjenester (se figur under). Hvis vi ivaretar naturgodene i byer og tettsteder, kan vi redusere byenes økologiske fotavtrykk, bedre innbyggernes helse og livskvalitet og sikre klimarobuste byer (NINA, 2025a).

Grønnstruktur i overordnet planlegging

Behovet for planlegging av grønnstruktur skal vurderes i den kommunale planstrategien. I en grønn-strukturanalyse vurderes den kartlagte grønnstrukturen ut fra verdier og funksjoner, eksempelvis håndtering av økte nedbørmengder, levested for dyr eller planter, aktivitet og friluftsliv. En slik kartlegging vil gi et grunnlag for å vurdere fortettingspotensial.

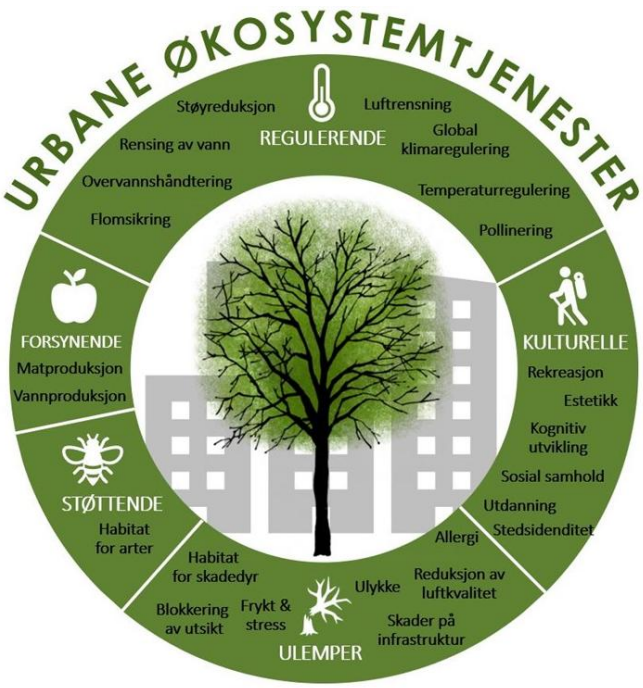

Figur 37: Urbane økosystemtjenester. Kilde: NINA.

Sammenstilling og avveiing av grønnstrukturen bør gjøres i kommuneplanen eller i en egen tematisk kommunedelplan for grønnstruktur (Thorén, 2025). Kommunene i Vestfold har arbeidet med grønnstruktur i byer og tettsteder i ulik grad. Grønnstruktur er tema i alle kommuneplaner. Horten, Larvik og Tønsberg har arbeidet spesielt med grønnstruktur i byene.

NIBIO (NIBIO, 2025c) har utviklet en metode for grønnstrukturkart (FKB-Grønnstuktur). Kartet er tilgjengelig for hele landet og viser områder med vegetasjon innenfor bebygde områder. Kartet gir et bilde av hvor grønne byene og tettstedene våre er, og er et nyttig verktøy for å hensynta og videreutvikle blågrønne strukturer i byer og tettsteder.

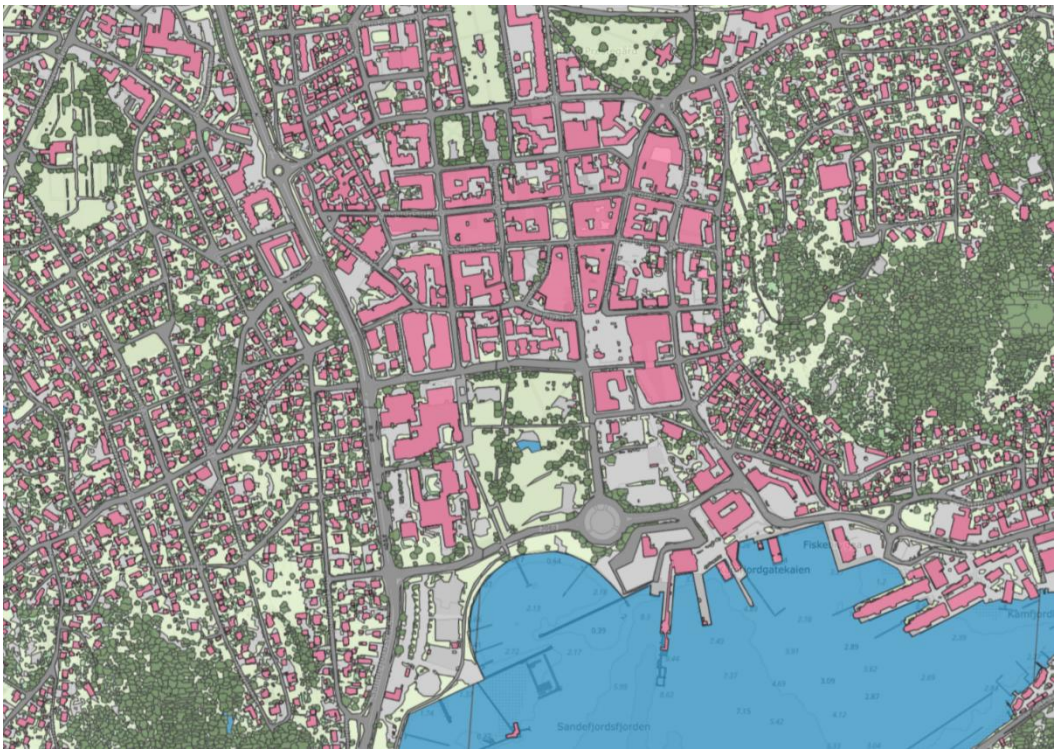

Figur 38: Eksempel fra FKB-Grønnstruktur fra Sandefjord sentrum. Kilde: https://kilden.nibio.no.

8.2. Klima og arealbruk

8.2.1 Sammenheng mellom klima, natur og arealbruk

Naturens prosesser påvirker mengden klimagasser i atmosfæren og klimaet lokalt og globalt. Samtidig er både samfunnet og naturen avhengig av et stabilt klima for å fungere. Endringer i temperatur, nedbør og ekstremvær påvirker økosystemene og grunnlaget for menneskelig aktivitet. Globalt medfører klimaendringene allerede til reduserte avlinger og økt sårbarhet (IPCC, 2023).

Arealbruk er en av de mest direkte måtene menneskelig aktivitet påvirker samspillet mellom natur og klima. Omdisponering og nedbygging av natur- og jordbruksarealer fører til betydelige utslipp av klimagasser, samtidig som naturens evne til karbonbinding og klimatilpasning reduseres (NOU 2023:25). Bevaring, restaurering og bærekraftig arealforvaltning kan bidra til både utslippskutt og økt opptak. Klimautvalget 2050 (NOU 2023:25) understreker at klima- og naturkrisen må løses i sammenheng. Det samme sier det internasjonale klimapanelet (IPCC) og FNs naturpanel (IPBES). Bærekraftig arealbruk og restaurering av natur vil være avgjørende for å løse disse utfordringene.

8.2.2 Utslipp og opptak fra arealbruk

De største klimagassutslippene fra arealbruk i Norge de siste årene er knyttet til nedbygging av karbonrike areal som myr, våtmark og skog (Miljødirektoratet, 2025g). I 2020 var utslippene fra nedbygging av karbonrike areal større enn utslippene fra personbiler i Norge. Samtidig bidrar skog og myrområder til betydelig karbonbinding. I hele Norge var det et opptak på ca. 19,8 millioner tonn CO_2 mellom 2011-2015. Mellom 2016-2020 har opptaket falt til ca. 12,2 millioner tonn, noe som hovedsakelig skyldes hogst og nedbygging av skog og myr.

Vestfold hadde et netto-opptak av karbon fra arealbruk i perioden 2011-2015 på ca. 310 000 tonn CO_2. Fra 2016-2020 bidro hogst og nedbygging av skog til et netto-utslipp på 20 000 tonn (se figur under), og Vestfold er nå ett av tre fylker i Norge med netto-utslipp fra arealbrukssektoren. Dette tilsvarer nærmere 40 % av direkte utslipp i Vestfold i 2023.

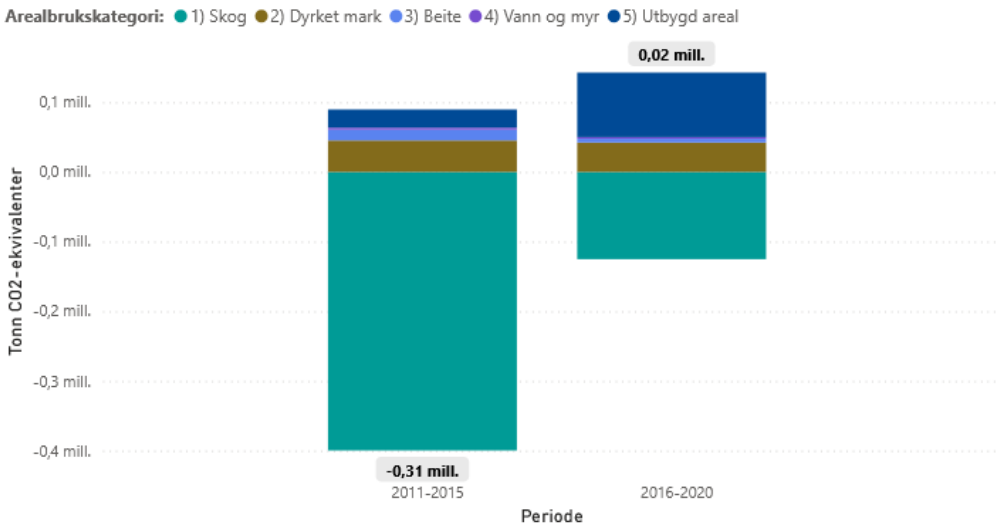

Figur 39: Årlig utslipp og opptak av klimagasser i Vestfold i 2011-2015 og 2016-2020. Kilde: Miljødirektoratet.

8.2.3 Historisk og planlagt nedbygging av karbonrike areal

I 2024 gjennomførte NIBIO prosjektet Klimasmart arealplanlegging hvor karbonrike areal i bl.a. Vestfold ble kartlagt (NIBIO, 2025d). Prosjektet tallfestet faktisk nedbygging av karbonrike areal mellom 2010 og 2020, samt planlagt nedbygging – altså planer som ligger inne i arealplanene, men som ikke er realisert. I prosjektet ble også utslippseffektene av både faktisk og planlagt nedbygging beregnet.

Resultatene fra prosjektet viser at det ble nedbygd ca. 11 250 dekar med karbonrikt areal i perioden 2010-2020 i Vestfold. Det ligger inne planer om nedbygging av ca. 26 378 dekar med karbonrikt areal. Skog utgjorde ca. 98 % av faktisk nedbygging i perioden 2010-2020 og utgjør ca. 95 % av planlagt nedbygging. Over en periode på 20 år vil det vi allerede har bygget ned bidra til utslipp av ca. 740 000 tonn CO_2, på grunn av tapte økosystemtjenester (lagring i jordsmonn, løpende opptak gjennom fotosyntese, mv.). Dette tilsvarer hele fylkets årlige direkte utslipp. Den planlagte nedbyggingen kan bidra til ytterligere ca. 2 millioner tonn CO_2 over 20 år, dersom planene realiseres.

Larvik kommune (42 %) har den største andelen av karbonrikt areal som er planlagt nedbygd i Vestfold, etterfulgt av Sandefjord (18 %), Tønsberg (15 %), Holmestrand (14 %), Færder (6 %) og Horten (5 %). Arealene er avsatt til formålene bolig (24 %), råstoffutvinning (21 %), næring (16 %), kombinerte formål (9 %), fritidsboliger (9 %), tjenesteyting (5 %) og samferdsel (4 %).

8.2.4 Relevant kunnskapsgrunnlag om utslipp og opptak fra arealbruk

Klimautvalget 2050 (NOU 2023:25) – Omstilling til et lavutslippssamfunn

Klimautvalget hadde som mandat å utrede Norges veivalg for å nå målet om lavutslippssamfunn innen 2050. Utvalget fremhever at klimaendringer og tap av natur er tett sammenvevde kriser, som må håndteres samtidig. Arealforvaltningen pekes på som et av de viktigste innsatsområdene for å nå klimamålene fordi det påvirker utslipp, opptak, biologisk mangfold, naturens (reduserte) bidrag til klimaregulering og -tilpasning, transportbehov og samfunnets evne til omstilling. Utvalget påpeker at arealpolitikk preges av stor grad av stiavhengighet og irreversibilitet. Når arealer endres, er det ofte vanskelig eller umulig å reversere de negative konsekvensene for klima og natur. Presset på arealene forsterkes i omstillingen til et lavutslippssamfunn, på grunn av behov for arealer til infrastruktur, fornybar energi og arealkrevende næringer. Utvalget anbefaler å benytte UFF-rammeverket i areal-forvaltningen.

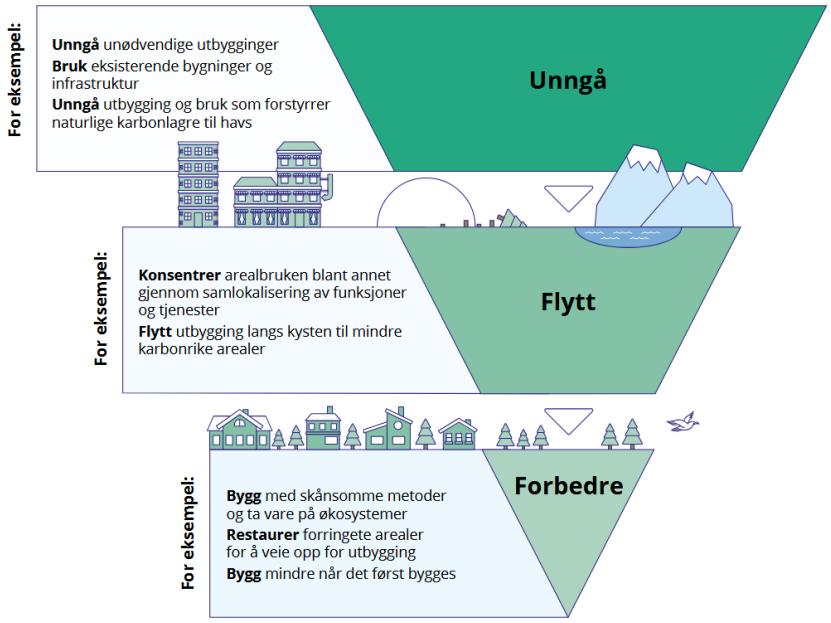

Figurer viser UFF-rammeverkets prioriteringsrekkefølge med tanke på arealbruk og klima.
Kilde: Klimautvalget 2050.

Det internasjonale klimapanelet (IPCC) – utslipp fra arealbruk (2024)

Det internasjonale klimapanelet er et globalt nettverk av forskere og fageksperter innen klimaendringer fra hele verden. Deres rapporter regnes som det viktigste faglige grunnlaget om klimaendringene i verden, og fungerer som det vitenskapelige kunnskapsgrunnlaget i de internasjonale klimaforhandlingene. Rapporten fra 2024 om utslipp og opptak fra areal- og skogbrukssektoren (IPCC, 2024) sier at arealbruk og arealendringer er en av nøkkeldriverne bak globale klimagassutslipp. Arealbruk har imidlertid et stort potensial i å begrense klimaendringene i form av reduserte utslipp, økt opptak og til å begrense skadene fra klimaendringer. Tiltak som reduserer avskoging, bevarer karbonrike areal, samt naturrestaurering anbefales. Det fremheves at klimahensyn må integreres i arealforvaltningen.

Framskrivninger for arealbrukssektoren i Norge 2024 (NIBIO)

NIBIOs rapport (NIBIO, 2024) beskriver historiske endringer i utslipp og opptak fra arealbrukssektoren i perioden 2009-2022 og framskrivninger fram til 2030 og 2050. Det påpekes at den historiske trenden for karbonopptak i Norge snur: Opptak av karbon i skog har gått nedover siden 2010 – grunnet nedbygging, hogst, aldring og tredød – og trenden forventes å fortsette. Samtidig øker utslipp fra andre deler av arealbrukssektoren, ved drenering av myr, nedbygging av natur og tap av produktiv skog. Arealbruk, arealendringer og hogst kan gjøre sektoren til en utslippskilde. Det oppfordres til en mer restriktiv arealforvaltning, å inkludere karbonregnskap i kommunal- og regional planlegging, samt bedre kartlegging og overvåkning av arealendringer.

Klimatiltak i Norge: Kunnskapsgrunnlag 2025 (Miljødirektoratet)

Miljødirektoratet rapport om klimatiltak, barrierer og virkemidler for 2025 (Miljødirektoratet, 2025h) viser at Norge har et utslippsgap for skog- og arealbrukssektoren til målene meldt inn til EU for 2027 og 2032 på henholdsvis 36,4 millioner tonn og 1,4 millioner tonn CO_2-ekvivalenter. Redusert omdisponering av karbonrike areal ses som et særlig viktig tiltak for å unngå utslipp på kort sikt og for å sikre langsiktig karbonbinding. De viktigste driverne bak nedbygging beskrives som manglende vektlegging av klima- og miljøhensyn i avveining mot andre samfunnsinteresser, manglende kapasitet og kompetanse i kommunene og et svekket innsigelsesinstitutt. I rapporten pekes det på et nedadgående opptak av karbon i skog. Dersom nåværende trend fortsetter, er det risiko for at sektoren på nasjonalt nivå kan gå fra å binde karbon til å være en utslippskilde.

Tiltaksanalyse for skog- og arealbrukssektoren: Hvordan Norge kan redusere utslipp av klimagasser for arealbrukssektoren innen 2030 (Miljødirektoratet, Landbruksdirektoratet, NVE og Statens Vegvesen, 2023)

I rapporten (Miljødirektoratet m.fl., 2023) pekes det på at verden står ovenfor både en klima- og naturkrise, at arealbruks-endringer er en betydelig kilde til utslipp og den viktigste årsaken til tap av naturmangfold. Det påpekes at Norge har en juridisk bindende avtale med EU om netto-null utslipp av klimagasser fra skog- og arealbrukssektoren. Dette betyr at samlede utslipp fra landarealer ikke skal være større enn samlet opptak. Per nå ligger Norge an til å få et utslipp på ca. 3,2 millioner tonn CO_2-ekvivalenter i året, grunnet store utslipp fra arealbruksendringer. Dersom Norge skal nå målene for utslipp og opptak i sektoren, må tiltak som redusert nedbygging av karbonrike areal (myr og skog) iverksettes. Arealplanlegging etter plan- og bygningsloven (PBL) vil være særlig viktig. Aktuelle tiltak som løftes frem er forsterkede klima- og miljøhensyn i arealforvaltningen, planvask, samt utvidet bruk og transformasjon av grå areal.

Marin karbonlagring

Kunnskapsgrunnlaget om karbonbinding i marine områder er begrenset, men i utvikling. Et av få norske arbeider på området er NIVA-rapporten *Kunnskapsoppsummering om marine områder som er viktige for karbonlagrin*g (2022), som viser at norske havområder rommer karbonrike naturtyper knyttet til marin vegetasjon, grunne bløtbunnsområder og havbunn (NIVA, 2022).

Grunne bløtbunnsområder og havbunn bidrar til langtidslagring av karbon, mens marin vegetasjon i hovedsak fungerer som korttidslagre. Bløtbunnsområder og tareskog dekker store arealer og utgjør betydelige karbonlagre i nasjonal sammenheng. Ålegrasenger og saltvanns-sumper dekker mindre arealer, men lagrer mer karbon per arealenhet enn for eksempel tareskog. Flere av disse naturtypene er utbredt i Vestfold. Samlet sett er det anslått at tang, tare og ålegras binder om lag 22,1 millioner tonn CO_2-ekvivalenter i vegetasjon og nærliggende sedimenter i Norge. Havbunnen utgjør det største marine karbonlageret. Bløtbunnsområder i kystsonen innenfor 12 nautiske mil er estimert å lagre rundt 137 millioner tonn karbon i de øverste 25 cm av sedimentene, med betydelig større lagre dersom dypere lag inkluderes.

Selv om marin karbonlagring skjer i sjøen, påvirkes de av arealbruk på land, og tiltak på land og konsekvenser i sjø bør derfor vurderes samlet.

8.3. Friluftsliv

Friluftsliv gir oss økt livskvalitet og bedre helse, og er en viktig del av den norske kulturarven og identiteten. Friluftslivspolitikken kan deles inn i tre hovedområder: Ivaretakelse av allemanns-retten, motivering til friluftslivsaktivitet og ivaretakelse og tilrettelegging av friluftslivsområder (Meld. St. 18 2015–2016, Klima- og miljødepartementet, 2018).

Ivaretakelse av allemannsretten

Allemannsretten er forankret i Friluftsloven, og er en viktig del av norsk kultur og selve grunnlaget for det friluftslivet vi har i Norge. Den gir alle en lovfestet rett til både å ferdes og oppholde seg hensynsfullt i utmark i hele Norge, uten at noen kan ta betalt for det. Noen steder kan det likevel være aktuelt med begrensninger i allemannsretten, for eksempel for å ivareta naturmangfoldet. Allemannsretten gir også rett til å høste fra naturen. Allemannsretten skiller mellom inn- og utmark. Innmark, som boligeiendommer og dyrket jord, er unntatt fra retten. Ferdsel på dyrket jord er likevel tillatt om vinteren ved frostmark. Ved bruk av allemannsretten er det viktig å ta hensyn til naturen og å ferdes hensynsfullt overfor andre friluftslivsbrukere, fastboende, hyttebeboere og landbruket, de såkalte «allemannspliktene». I verneområder kan det være strengere regler for ferdsel.

Motivering til friluftslivsaktivitet

En kartlegging av friluftsaktivitet (TØI, 2023) viser at en stor andel av befolkningen (67,3 %) har gjennomført landbaserte friluftslivsaktiviteter det siste året. Det er stor variasjon i aktivitetsnivået etter årstid, med sommeren som den mest aktive årstiden. Tilgang til egnede arealer er viktig for å stimulere til friluftslivsaktivitet.

Barn og unge med innvandrerbakgrunn og fra familier med lavere inntekter deltar i færre organiserte friluftslivsaktiviteter enn barn og unge fra familier med høyere inntekter. En rekke tiltak som fremmer friluftslivsaktivitet og -opplæring er derfor rettet mot barn, unge, personer med innvandrerbakgrunn og personer som er lite fysisk aktive. Slik får barn og unge både en

attraktiv fritidsaktivitet, og erfaring og kunnskap som mange tar med seg som voksne. Det samme gjelder når skoler og barnehager bruker naturen som læringsarena. Friluftsliv blir dermed en kilde til helse og livskvalitet gjennom hele livet. Organisasjoner og kommuner i Vestfold tilbyr et bredt tilbud om organisert friluftslivsaktivitet.

Ivaretakelse og tilrettelegging av friluftslivsområder

Undersøkelser viser at over 90 % av innbyggerne i Vestfold opplever at de har god tilgang til friluftslivsområder (FHI, 2022). For å sikre og forsterke dette er det viktig at kommunene har gode bestemmelser i sine kommuneplaner.

Friluftsliv i nærmiljøet

Regjeringen prioriterer å legge til rette for friluftsliv i nærmiljøet, slik at alle skal kunne være fysisk aktive og oppleve naturen, også i hverdagen. Attraktive friluftslivsområder i nærmiljøet bidrar til at friluftsliv kan utøves ofte, og er viktig for å øke forståelsen for verdien av natur i Norge. Folk er vesentlig mer aktive hvis det ligger friluftslivsområder innen ca. 500 meter fra der de bor eller oppholder seg. Det er derfor viktig å bevare grøntområdene i byer og tettsteder, og tilrettelegge disse for friluftsliv. Grøntområder kan også være viktige sosiale møteplasser.

Veksten i norske byer kombinert med økt konsentrasjon av utbygging i byggesonen, har ført og fører til stort press på arealene både i sentrum og i randsonene. Dette gjør det ekstra viktig å bevare grøntområdene i byene og tettstedene, og å utvikle nye grøntområder for eksempel i transformasjonsprosjekter.

Behov for nye friluftsområder langs kysten kan komme i konflikt med hensynet til sårbar natur. En løsning er å tilrettelegge for friluftsliv i byområder og steder med tilrettelagt infrastruktur. Urbant friluftsliv kan innebære gjestehavn, badstue, badeplasser, utleie av kajakk, sykler og sjøsport, tretoppveier, opplevelser og service. Tilrettelegging i urbane strøk kan være mer omfattende, men også mer robust med hensyn til bruk.

For å redusere presset på de mest sårbare natur- og kulturmiljøene er det viktig å kanalisere ferdsel og opphold til steder med god tåleevne. Økende befolkning og færre områder som er tilgjengelige for opphold, øker belastningen på eksisterende friområder. Det fører til slitasje og et større vedlikeholdsbehov. Å samle aktivitet framfor å spre, kan være et viktig tiltak for å bevare naturen og skjærgården.

Statlig sikring av friluftslivsområder

Selv med allemannsretten, er det stedvis behov for å sikre arealer til friluftsliv. Gjennom ordningen Statlig sikring av friluftslivsområder, bidrar staten årlig økonomisk til at kommuner og friluftsråd kan kjøpe friluftslivsområder eller inngå avtaler med grunneiere om bruk til allmennhetens friluftsliv. Per 2025 har Vestfold 114 statlig sikra friluftslivsområder som fylkeskommunen har regionalt forvaltningsansvar for. Fylkeskommunen forvalter den statlige tilskuddordningen for tilrettelegging i de sikra friluftslivsområdene.

Friluftslivets ferdselsårer

I Miljødirektoratets Ferdselsåreprosjekt er ferdselsårer i fylket identifisert og analysert, med mål om utvikling av nettverk av turveier og turstier i kommunene. Prosjektet viser at kun 60 % av innbyggerne i Vestfold har tilgang til merka tursti nærmere enn 500 meter fra der de bor. I tillegg tangerer en tursti 90 av 152 utvalgte friluftsområder, 17 av 50 utvalgte idrettsanlegg, 21 av 40 kulturminner og 12 av 31 utvalgte kollektivknutepunkter. Kulturminner som opplevelsesverdi og

motivasjonsfaktor i friluftsliv er en viktig del av arbeidet med friluftsliv. Pilegrimsleden (Tunsbergleden) er et godt eksempel i Vestfold.

Det er totalt 814 km turstier og 230 km kyststi i Vestfold, som er merket og registrert i kartverkets database over tur- og friluftsruter. I tillegg kommer en rekke turstier som ikke nødvendigvis er merket, men som blir mye brukt.

Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder
Friluftsliv handler om å ha nok attraktive arealer å ferdes på, og som er tilrettelagt for bruk. Oppdatert kunnskap om hvor friluftslivsområdene ligger er viktig. Alle kommunene i Vestfold har tidligere gjennomført kartlegging og verdisetting av sine friluftslivsområder i henhold til standard fra Miljødirektoratet, men disse kartleggingene er av ulik detaljeringsgrad og begynner å bli utdatert. Miljødirektoratet vil i 2026 oppdatere kartleggingsstandarden, og til rette for at kommunene kan revidere sine kart. I tillegg skal det gjennomføres en kartlegging av regionale friluftslivsområder, noe som mangler i dag.

Friluftsliv og allmennhetens interesser er også en del av strandsoneforvaltningen, som omtales i regional kystsoneplan.

8.4. Landskapsbilde

Europarådets landskapskonvensjon har som mål å fremme vern, forvaltning og planlegging av landskap. Norge har godkjent konvensjonen, og er dermed forpliktet til å innlemme landskap i politikk som kan ha direkte eller indirekte innvirkning på landskap. Landskapet betyr mye både for verdiskaping, helse og livskvalitet, og er i tillegg en ressurs for kunnskap og opplevelser. Vestfold består av en rekke ulike landskapstyper som har ulik landskapskarakter, estetisk verdi, opplevelsesverdi eller romlig betydning. Landskapet bidrar til identitet og struktur.

8.4.1 Landskapsregioner

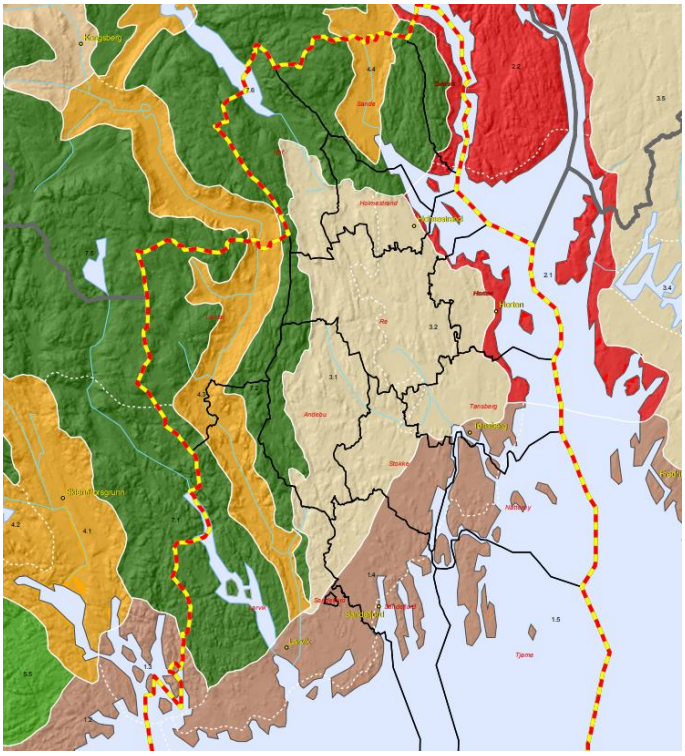

19,3	1. Skagerrakkysten
2,9	2. Oslofjorden
31,7	3. Leirjordsbygdene på Østlandet
11,9	4. Låglandsdalføra i Telemark, Buskerud og Vestfold
	5. Skog- og heibygdene på Sørlandet
	6. Dalsland
34,4	7. Skogtraktene på Østlandet

Kartet viser landskapsregionene i Vestfold i henhold til NIJOS' (nå NIBIO) referansesystem for landskap. Kun landskapsregionene med angitt prosent av fylkets totalareal finnes i Vestfold.
Kilde: NIBIO Kilden.

Norsk institutt for jord- og skogkartlegging (NIJOS, nå NIBIO) etablerte i 1998 et nasjonalt referansesystem for landskap (NIBIO, 2025e). Referansesystemet beskriver landskapets estetiske kvaliteter og stedegne særpreg. I Vestfold er landskapsregionene Skagerakkysten, Oslofjorden, Leirjordsbygdene på Østlandet, Låglandsdalføra i Telemark, Buskerud og Vestfold, samt Skogtraktene på Østlandet representert. Disse landskapsregionene er videre inndelt i underregioner med en geografisk utstrekning.

Til venstre: Mølen, *landskapsregion Skagerakkysten*. Foto: Hans Christian Haraldsen Moen Til høyre: I bakgrunnen *landskapsregion Oslofjorden* mellom Holmestrand og Horten. I forgrunnen Kopstad, *landskapsregion leirjordsbygdene på Østlandet*. Foto: Freddy Samson Fagerheim

Skagerakkysten

Tre underregioner til Skagerakkysten ligger i Vestfold: *Ytre Oslofjord*, *jordbruksbygdene på yttersida av Raet* og en liten del av underregion *Grenlandsfjorden*.

Landskapet varierer, men kan grovt deles i ytre skjærgård, indre skjærgård, storsund og fjordløp, med bakenforliggende jordbruks- og skoglandskap. I den ytterste skjærgården dominerer svaberg og lyng- og grashei, men det gunstige klimaet bidrar ellers til et varmekjært planteliv. Mens det er lite fritidsbebyggelse i den ytre skjærgården, preges den indre skjærgården av bebyggelse. Den indre skjærgården har furu på skrinne bergkoller og frodig edelløvskog i forsenkninger. På store landnære øyer, halvøyer og fjordløp ligger regionens boligområder, tettsteder og byer, samt en del sjøtilknyttet småindustri. Kulturmiljøene består av gamle uthavner og trehusbebyggelse i de små kyststedene. Jordbrukslandskapet danner som regel overgangen mellom kysten og skoglandskapet innenfor.

Oslofjorden

Underregionen *Midtre Oslofjord* dekker Vestfolds del av denne landskapsregionen og strekker seg fra Slagentangen i sør til Sjøskogen nord for Holmestrand og avgrenses der av Kommersøya og Bjerkøya. Underregionen avgrenses ellers av Hurumlandet og langs kysten av Østfold.

I Midtre Oslofjord omkranses fjordens vide løp av lave kystkonturer. Noen steder, som i Holmestrand, er strandlinja svært smal og bratt. Flere mindre øyer ligger spredt i fjorden. Vegetasjonen veksler fra frodig edelløvskog til karrige furuskoger. Jordbrukspreget er betydelig langs Vestfoldraets ytterside, og flere byer og gamle industristeder ligger langs fjorden.

Leirjordsbygdene på Østlandet

I Vestfold er det to underregioner som hører til landskapsregionen Leirjordsbygdene på Østlandet: *Slettebygdene i Vestfold* og *jord- og skogbruksbygder i indre Vestfold*.

Mesteparten av regionen ligger under marin grense. Slettebygdene i Vestfold har relativt store, oppdyrka leirsletter omkranset av lave skogkledte koller og åser. I sør har slettene stor skala, i nord og øst er smalere og langstrakte. Skogen er kontrastrik med furu, gran, blandingsskog og varmekjær løvskog. Raet er markant som landskapsform, med ferdselsårer og tettere bebyggelse. Storgårder, alléer og enkeltstående trær preger også området. Lenger inn i landet er landskapet småskala, med lave koller og åsdrag med barskog og mange små landskapsrom. Der det er småsjøer er det åpnere landskapsrom. Bebyggelsen er spredt, bortsett fra et par tettsteder.

Våle prestegård, Slettebygdene i Vestfold. Foto: Anitra Fossum

Låglandsdalføra i Telemark, Buskerud og Vestfold

I Vestfold har vi to underregioner tilhørende Låglandsdalføra i Telemark, Buskerud og Vestfold: *Lågendalen*, og *Skoger og Sandedalen*.

Det vanlige for landskapsregionen er en langstrakt, smal elvedal med lave til moderat høye åssider, karakteristisk for Lågendalen. I Sande er dalen videre, med en markant dalside mot øst. Barskog eller blandingsskog er vanlig i dalsidene. De flate partiene i dalbunnen består av åker, eng, beiter og skog. Et særpreg er de få uberørte ravinedalssystemene. Åpne jordbruksarealer tett mot store meandrerende elveslynger er flere steder et særpreg, men mest særpreget er det at elvene renner tilbaketrukket med tett randvegetasjon og jordbruksområder i dypt ravinerte dalavsnitt, som i Sande. Vi finner flere tettsteder og mindre steder både i Lågendalen og Sande.

Skogtraktene på Østlandet

I denne landskapsregionen finner vi Vestfolds underregioner: *Eikeren*, *åstraktene i indre Vestfold*, *Siljan/Farris* og *Meheia/Skrim/Sauheradfjella*.

Landskapsregionen dekker store deler av Østlandet. I Vestfold hører de høyereliggende områdene i indre Vestfold og ved Farrisvannet til regionen. Regionen består av sammenhengende skogsområder. Bekker, elver, tjern og innsjøer er viktige elementer i landskapet.

8.4.2 NiN Landskap

NiN-systemet (Edvardsen A. m.fl., 2024) som beskrevet for natur omfatter også landskap som tema. Landskapstyper er definert med bakgrunn i landform, økosystem og menneskeskapte objekter. Samspillet mellom geologi, biologi og arealbruk er relevant. NiN gir et godt bilde av landskapet, men omfatter ikke romlige eller estetiske forhold ved landskapet i samme grad som NIBIOs landskapsregioner.

NiN deler landskapet inn i hovedtypene marine landskap, kystlandskap og innlandslandskap, med en videre inndeling i landskapstyper. Kartet under viser landskapstypene i Vestfold, hvor områder med jordbruksdominans er skravert. Tilsvarende kart er utarbeidet for tettbygde områder.

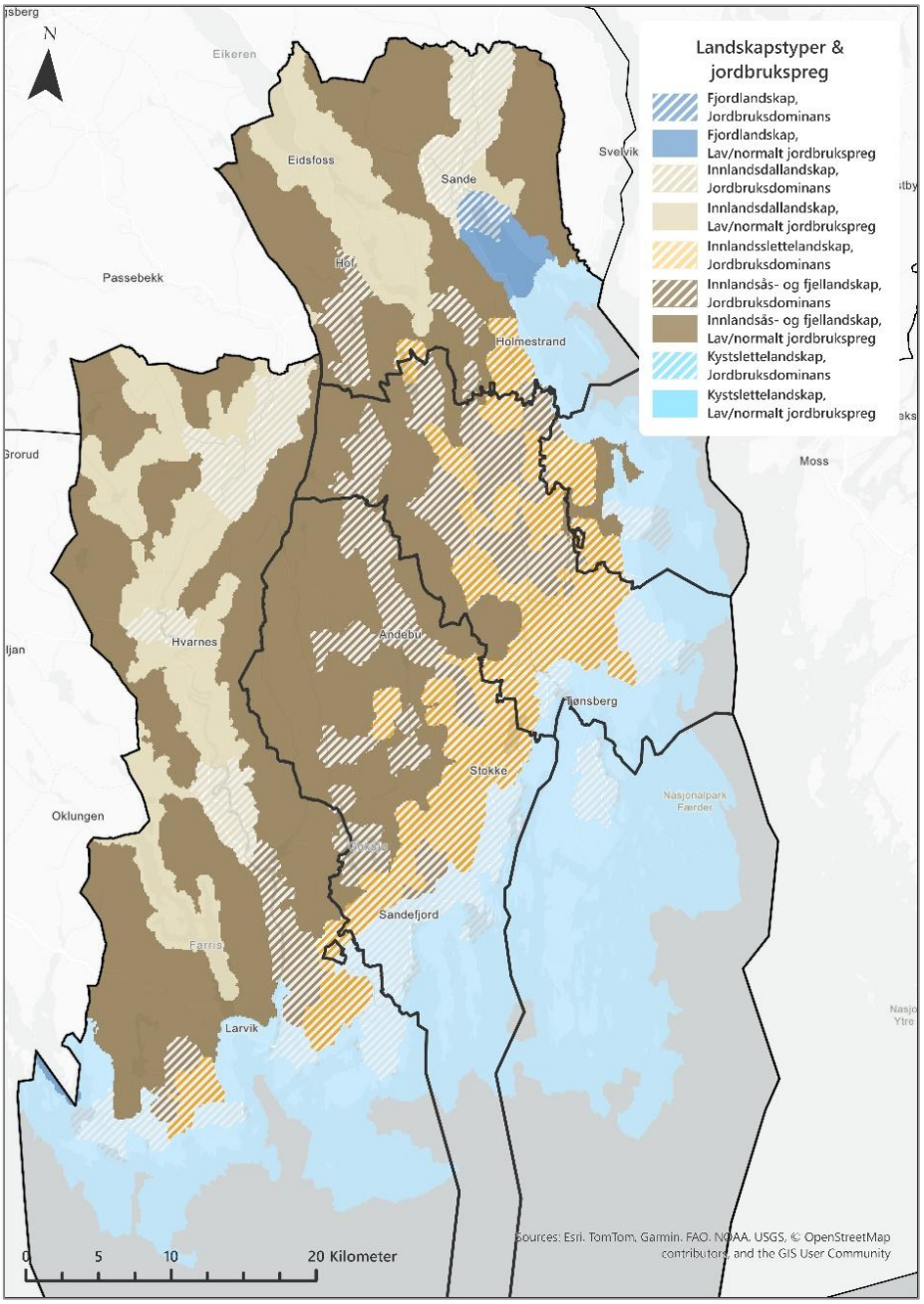

Kartet viser landskapstypene i NiN, hvor områder med jordbruksdominans er skravert.

Kulturlandskap med verdisetting

Historie og stedsidentitet er en del av landskapets karakter. I Vestfold er noen områder kartfestet og synliggjort som verdifulle kulturlandskap eller utvalgte kulturlandskap i henhold til nasjonal registrering.

Verdifulle kulturlandskap er kulturlandskap med biologiske verdier eller kulturminneverdier, opprinnelig et prosjekt i regi av Miljødepartementet tidlig på 1990-tallet. I Miljødirektoratets konsekvensutredningsmetodikk har *verdifulle kulturlandskap* alltid stor verdi, altså landskap av nasjonal interesse. I Vestfold er følgende områder registrert som verdifulle kulturlandskap: Nedre Ono, Roligheten-Rauan, Drengskilen-Kaupang/Indre Viksfjord, Hafallen, Langøya og Skravestad, skjærgård øst for Nøtterøy, Jarlsberg-Ilene, Slagen-Rom, Adal og Lørge, Fjugstad, Vestmanrød og Nasjonalparken, Bastøya, Borrevannet og Sandesletta.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket omfatter de mest verdifulle kulturlandskapene i Norge. Formålet er å sikre langsiktig forvaltning av noen særegne landskapsområder med store biologiske og kulturhistoriske verdier, formet av langvarig og kontinuerlig tradisjonelt landbruk. I Vestfold har Færder nasjonalpark og Kaupang status som utvalgte kulturlandskap.

8.4.3 Landskapsverdier og landskapshensyn

Med begrepet landskapsverdier menes verdier knyttet til det vi ser i landskapet. Vestfold har noen typiske landskap som kystlandskap, naturlandskap, kulturlandskap og bebygde landskap i form av byer, tettsteder og mindre steder langs kysten og i innlandet. Mange av disse har stor visuell verdi som må vurderes ved ny utvikling. Både landskap av nasjonal eller regional verdi og hverdagslandskapene bidrar til opplevelse for innbyggere og besøkende, identitet, orienteringsmulighet og struktur. Det finnes ingen heldekkende verdikart over landskapet i Vestfold, dette må utredes for hvert enkelt tiltak eller prosjekt. Verdifulle kulturlandskap og utvalgte kulturlandskap (nevnt over) er kartlag som gir verdi til noen viktige landskap i Vestfold, men ingen fullstendig oversikt over landskap av nasjonal eller regional verdi.

Tiltak i landskapet kan både forringe og forbedre landskapets visuelle kvaliteter. Hvordan vi former og tilpasser et tiltak i landskapet har stor betydning for den samlete, visuelle påvirkningen. Noen landskap er mer sårbare for inngrep enn andre. Landskapstilpasning er et verktøy for å ta vare på stedenes identitet og særpreg også i forbindelse med utvikling. Nye arealbehov medfører behov for vurderinger både av lokalisering, løsninger, landskapets sårbarhet og landskapets tåleevne.

8.5. Vannmiljø

Vann er grunnlaget for alt liv. God forvaltning av vannressursene er derfor viktig for å sikre naturmangfold, men også for god drikkevannskvalitet, badevannskvalitet, folkehelse, friluftsliv, sunn matproduksjon og fremtidig samfunnsutvikling. I Vestfold er det 435 registrerte vannforekomster. Dette inkluderer elver, innsjøer, kystvann, grunnvann og deler av Oslofjorden.

Norge er delt inn i vannregioner, hvor hver vannregion har sin egen vannforvaltningsplan. Vestfold fylkeskommune er planmyndighet og del av Vest-Viken vannregion hvor Buskerud fylkeskommune er vannregionmyndighet. Vest-Viken vannregion inkluderer både fjell, lavland og kystvann, inklusive store deler av Oslofjorden. Vannregionen er inndelt i vannområder og følgende seks vannområder ligger helt eller delvis i Vestfold: Aulivassdraget, Breiangen Vest, Eikeren, Horten-Larvik, Numedalslågen og Siljan-Farrisvassdraget.

Vannforvaltningsplanen med tiltaksprogram er regionens planverktøy for å sikre helhetlig og samordnet forvaltning av vannmiljøet. Vannforvaltningsplanen beskriver miljømål, miljøtilstanden for vannet, og de viktigste påvirkningene på vannmiljøet. Planens tiltaksprogram er sektorovergripende og oppsummerer hvilke tiltak som skal utføres for at miljømålet skal nås. Vannforvaltningsplanen er under revisjon og den nye vil tre i kraft fra 2028. Kunnskapsgrunnlaget er vedtatt og foreligger som tilgjengelig kunnskap for arbeidet med RPBA (Vest-Viken vannregion, 2025).

8.5.1 Miljøtilstanden i vannforekomstene i Vestfold

Vannforskriften § 4-7 setter krav om at vannkvaliteten i elver, innsjøer, grunnvann og kystvann skal beskyttes mot forringelse, og at miljøtilstanden skal forbedres. Miljøtilstanden omfatter økologisk og kjemisk tilstand i elver, innsjøer, kystvann og grunnvann. Økologisk tilstand vurderes

ut fra tilstanden til vannlevende dyr og planter og deres leveområder, og deles inn i fem tilstandsklasser fra svært god til svært dårlig (se figur under). Kjemisk tilstand vurderes i forhold til miljøgifter og er enten god eller dårlig (Vest-Viken vannregion, 2025).

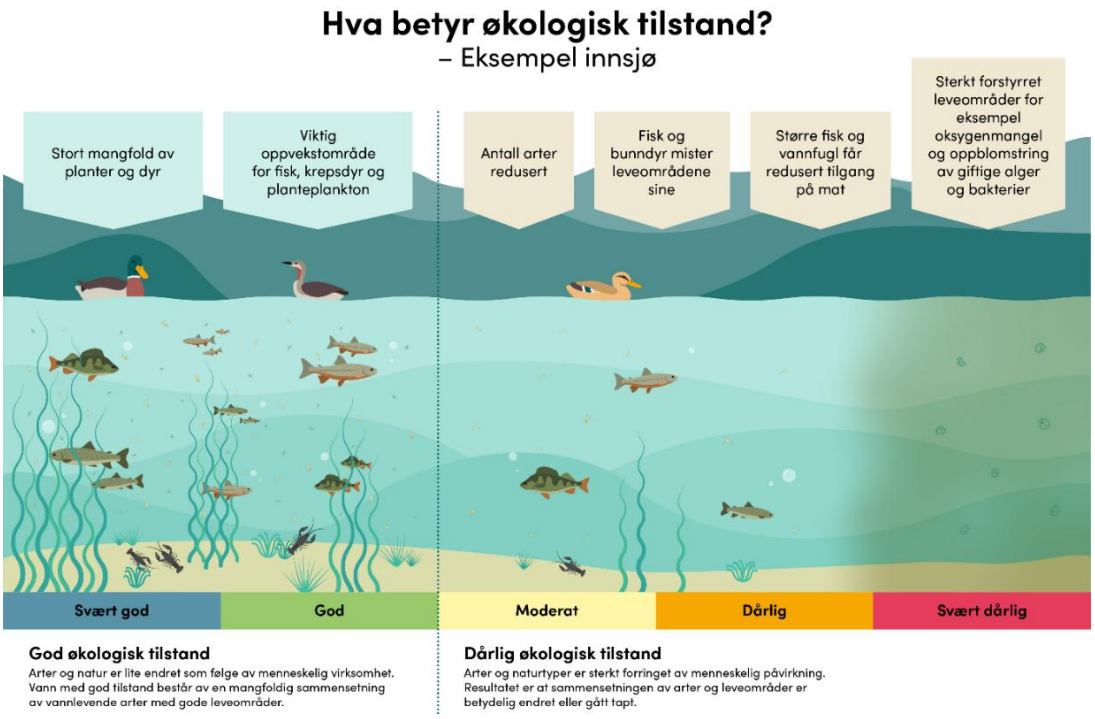

Illustrasjonen viser de fem tilstandsklassene for økologisk tilstand i en innsjø. Kilde: Vannportalen/ Miljødirektoratet

Økologisk tilstand i naturlige vannforekomster

Tilstanden i mange av vannforekomstene i Vestfold er dårlig. 62,8 % av vannforekomstene i Vestfold oppnår ikke vannforskriftens krav om minst god økologisk tilstand. 31,2 % av vannforekomstene har god tilstand og 6,0 % har svært god tilstand.

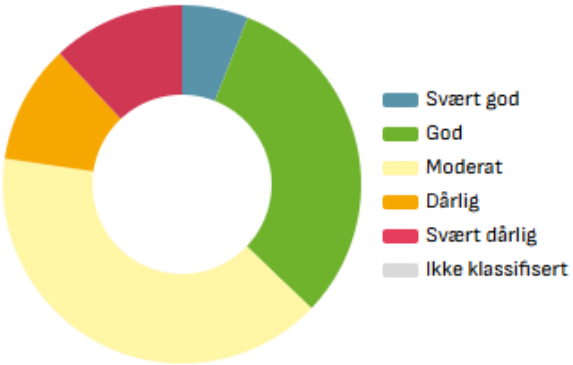

Økologisk potensial i sterkt modifiserte vannforekomster

I noen vannforekomster er fysiske forhold endret i så stor grad på grunn av samfunnsnyttig aktivitet, at det ikke er mulig å nå miljømålene om god økologisk tilstand uten at dette går vesentlig utover formålet med aktiviteten (samfunnsnytten). Vannforekomsten defineres da som sterkt modifisert, og miljømål vurderes etter hvor god tilstand forekomsten har potensial for å oppnå. 18 vannforekomster i Vestfold er registrert som sterk modifisert. Alle har enten moderat, dårlig eller svært dårlig økologisk potensial.

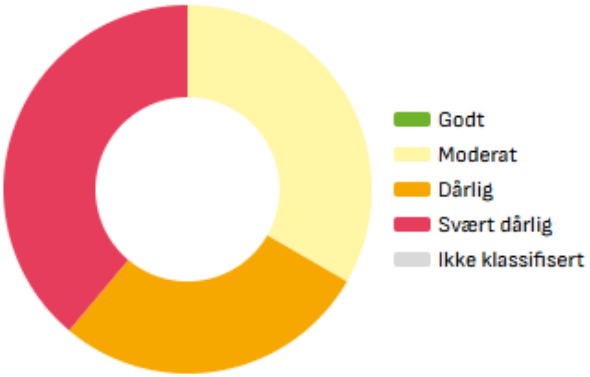

Kjemisk tilstand

Kjemisk tilstand, angis ut fra nivåer av utvalgte miljøgifter som kan være en risiko for vannmiljøet og folks helse, basert på overvåkingsresultater i den enkelte vannforekomst. I Vestfold er kjemisk tilstand vurdert i 87 vannforekomster, hvorav 28 har god tilstand og 59 har dårlig tilstand. I 332 vannforekomster mangler det kunnskap om den kjemiske tilstanden.

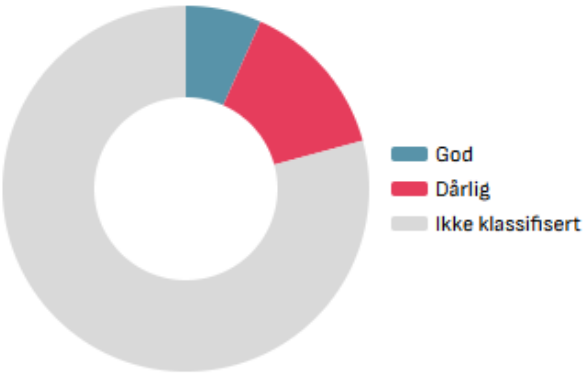

Grunnvann i Vestfold

I grunnvannsforekomstene vurderes miljøtilstanden etter kvantitativ (mengde vann) og kjemisk tilstand. I vannregionen er det liten overvåking av grunnvann. I Vestfold har vi 16 registrerte grunnvannsforekomster (jf. Vann-nett.no, 05.01.2026), hvor alle har god kvantitativ tilstand. Tre av grunnvannsforekomstene har god kjemisk tilstand, mens 13 har ukjent kjemisk tilstand. Grunnvann har stor betydning for økosystemer i vann og på land, og brukes som drikkevannskilde. Vannuttak og ulik aktivitet kan påvirke tilstanden.

Påvirkninger på vannforekomstene i Vestfold

Påvirkning på vannforekomstene vurderes etter om de har negativ effekt på miljøtilstanden. Påvirkning beskrives i forhold til type, effekt på miljøtilstanden, hvilke aktiviteter som er årsaken, samt forventete endringer. Påvirkningene i Vestfold er hovedsakelig avrenning fra jordbruk og avløp, men også urban utvikling, industri og transport. Høy tilførsel av næringsstoffer til vassdragene påvirker både drikkevannsforsyning, friluftsliv, natur og tilstanden i Oslofjorden. Flere påvirkninger kan forsterke hverandre, og samlet påvirkning må derfor vurderes (Vest-Viken vannregion, 2025).

Oslofjorden

Vestfold ligger i nedre del av nedbørfeltet for Oslofjorden. Tilstanden i Oslofjorden er betydelig svekket de siste tiårene, spesielt på grunn av tilførsel av næringsstoffer og partikler fra elver og bekker. Flere faktorer påvirker dette: avløp, industri, landbruk, overfiske og bygging i strandnære områder er hovedårsakene. Dette har ført til redusert vannkvalitet, reduksjon i arter som torsk, og fremvekst av uønskede arter (Miljødirektoratet, 2023).

Sjøørretførende vassdrag og innlandsfisk

Fylkeskommunen forvalter arter av innlandsfisk som ikke er truet, blant annet innlandsørret, røye og sik. Målet er å bevare naturlige bestander av fisk og andre ferskvannsorganismer, ved å sikre viktige gyte- og oppvekstområder, forhindre spredning av uønskede arter og sykdommer, samt å unngå genetisk påvirkning. Statsforvalteren har forvaltningsansvaret for vassdrag med anadrom fisk (laks og sjøørret).

Drikkevann

Drikkevann er vårt viktigste næringsmiddel. Drikkevannskildene i Vestfold er både overflatevann og grunnvann. De største drikkevannskildene er innsjøene Eikeren i Holmestrand og Farris i Larvik. Utbyggingspress, økt menneskelig aktivitet og klimaendringer påvirker drikkevannsforekomstene, samtidig som behovet for drikkevann øker. I arealplanleggingen er det en viktig kommunal oppgave å sikre vannforekomstene, og spesielt drikkevannsforsyningen. Forslag til nye planer og

tiltak innenfor nedbørområdet til drikkevannskildene skal høres hos berørte vannverkseiere, Mattilsynet, statsforvalteren og fylkeskommunen.

8.5.2 Arealbruk kan påvirke vannforekomstene

Når det planlegges for ny arealbruk, skal det foreligge god informasjon om eksisterende påvirkning og hvilken forventet effekt tiltaket har på vannmiljøet. I arealplanleggingen skal det avklares om det finnes vannforekomster innenfor planområdet som har særskilt beskyttelse eller er spesielt sårbare.

Samlet belastning skal også vurderes etter naturmangfoldloven. Tiltak og aktiviteter i nedbørsfeltene kan skade den økologiske balansen og miljøtilstanden i drikkevannskildene. Føre-var-prinsippet må derfor brukes dersom denne risikoen ikke kan utelukkes (Klimaloven).

Klimaendringene medfører endringer i nedbørsmengder, overvann og flom, samt havnivåstigning, stormflo, økt temperatur, skred og tørke. Disse endringene kan påvirke vannmiljøet negativt, og må tas hensyn til ved vurdering av samlet belastning. I Statlige planretningslinjer for klima og energi (SPR for klima og energi) oppfordres kommunene til å vurdere naturbaserte løsninger for klimatilpasning i samfunns- og arealplanleggingen. Gjennom arealplanleggingen kan kommunene sette restriksjoner på arealbruken for å beskytte vannforekomstene mot forringelse, samt bedre miljøtilstanden der dette er mulig.

Rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag fra 1994 omfatter ulike verneplaner for vassdrag. Retningslinjene gjelder for vassdragsbeltet (hovedelver, sideelver, større bekker, sjøer og tjern og et område på inntil 100 meters bredde langs sidene av disse) og andre deler av nedbørsfeltet som det er faglig dokumentert at har betydning for vassdragets verneverdi. De vernete vassdragene i Vestfold er Daleelva og Siljanvassdraget. Begge er vernet for å ivareta natur- og friluftslivsverdier.

8.6. Metodikk og virkemidler

Nasjonalt og regionalt er det utformet mange ulike verktøy for å ta hensyn til natur og naturverdier, landskap, friluftsliv, karbonbinding, utslipp og klimatilpasning i arealplanleggingen. Under presenteres noen av disse:

- **Tiltakshierarkiet** er et verktøy som skal bidra til å redusere negative virkninger av et utbyggingsprosjekt. Tiltakshierarkiet er delt inn i fire trinn. Det øverste handler om å vurdere alternative lokaliseringer eller løsninger, for å unngå negative konsekvenser i størst mulig grad. Når det ikke er mulig å unngå negative virkninger for natur og miljø, sier tiltakshierarkiets nivå to at de skal vurderes tiltak for å redusere skadevirkningene, og gjelder både anleggsfasen og driftsfasen. Dersom det ikke er

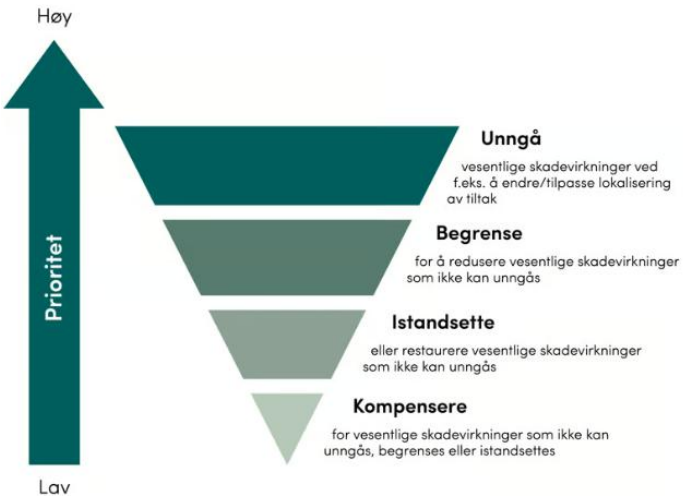

Figur 40: Figuren viser tiltakshierarkiet, slik den er presentert i Miljødirektoratets kommuneveileder.

mulig å begrense eller unngå skadevirkninger, stiller de to nederste trinnene i tiltakspyramiden krav om å restaurere eller kompensere for skadene. Tiltakshaver skal gjøre det som er mulig for å sikre natur, landskap, friluftsliv eller redusere klimagassutslipp, før økologisk kompensasjon blir vurdert.

UFF-prinsippet (unngå, flytte og forbedre) som vist i kapittel 9.2, har en lignende tilnærming. Tiltakshierarkiet tar imidlertid utgangspunkt i et prosjekt som skal bygges, mens UFF-rammeverket også omfatter å vurdere behovet for å bygge, og har fokus på klimagassutslipp.

- **M-1941** er Miljødirektoratets metodikk for utredning av konsekvenser for klima og miljø i planer eller tiltak der det er krav om konsekvensutredning (KU), med metode for å vurdere verdi, påvirkning og konsekvenser for klima, naturmangfold og landskap og miljø. Håndboken skal bidra til mer kunnskapsbaserte, sammenlignbare og transparente beslutninger.
- NIBIO har utviklet en **kartbasert klimagasskalkulator** (NIBIO, 2025f) for å beregne utslipp og opptak av klimagasser knyttet til nåværende arealbruk og planlagte arealbruksendringer. Kartløsningen angir utslipp- og opptakseffekter i et 5-, 20- og 75-års perspektiv. NIBIO og Miljødirektoratet vurderer muligheter for at alle landets kommuner og andre aktører kan bruke verktøyet.
- Et **naturregnskap** gir oversikt over naturen vi har, hva som er utbygd og hva vi har igjen (Miljødirektoratet, 2025i). Det skal også gi en oversikt over utviklingen i naturen og hva naturen betyr for samfunnet og økonomien. Naturregnskapet skal bidra til en bedre oversikt over naturen og naturens tilstand og tjenester vi får fra naturen, både her og nå og utvikling over tid.
- **Naturrestaurering** betyr *«å gjenopprette og forbedre økologisk tilstand og naturverdier i områder som er forringet eller ødelagte. Også avbøtende tiltak som forebygger eller hindrer tap av naturverdier kan inngå i restaurering»* (NINA, 2025b). Naturrestaurering kan bidra til at naturen etableres på nytt i ødelagte områder. Klassiske restaureringstiltak er reparasjon av områder som har vært nedbygd eller oppdyrket, for eksempel fjerning av grøfter i myr eller veier på fjellet. Artsrestaurering er en annen type naturrestaurering, der man gjenoppretter levedyktige bestander av utryddingstruete arter. Naturrestaurering kan ikke erstatte urørt natur.

  NINA har testet ut en metode for naturrestaurering på kommunenivå (Skrindo m.fl., 2023), basert på EUs 4-nivåmodell for restaurering av forringet natur:
  - Nivå 1: Lite eller ingen forringelse - ikke behov for naturrestaurering.
  - Nivå 2: Tilfredsstillende abiotiske (ikke-levende) forhold, men forringete økologiske funksjoner og prosesser.
  - Nivå 3: Noe forringete abiotiske forhold, samt forringete økologiske funksjoner og prosesser.
  - Nivå 4: Områder der økologiske prosesser er helt forringet og arealene helt omdannet.

  For arealer på nivå 4 og eventuelt nivå 3, vil tiltak som bedrer den økologiske tilstanden være et positivt bidrag. Det vil ikke alltid være mulig å ha nivå 1 som realistisk resultat. Ved valg av områder for naturrestaurering må noen kriterier innfris: Arealet må være enhetlig og kunne avgrenses, arealet må være forringet, vi må kjenne til hvilke påvirkningsfaktorer som ligger bak forringelsen, arealets økologiske tilstand må kunne forbedres ved aktive tiltak.

Det finnes også en rekke virkemidler som kan implementeres i byer og tettsteder, som bidrar til økt kvalitet og ivaretagelse av økosystemtjenester:

- **Bytrær** er en urban kvalitet som skaper byrom, bryter ned skalaen i byen og gir kontraster til bygninger og harde flater. Store, gamle trær er særlig verdifulle, både visuelt, historisk, for naturmangfold og lokalklima. Grønne omgivelser er helsebringende, og utsikt til trær øker bokvaliteten. I tillegg bidrar bytrær til å rense lufta og binde støv, og er viktige levesteder for bl.a. insekter og fugler. De bidrar også til overvannshåndtering, og røttene binder jorda og bidrar til å unngå flomskader og erosjon. Ved fortetting er bytrær særlig utsatt, og det kan være behov for å sikre trærne juridisk i kommuneplan (Oslo kommune, 2022). Fotosyntesen bidrar til opptak av CO_2 og produksjon av oksygen. I klimagassberegninger bidrar trær og annen vegetasjon til lavere (eller positivt) klimafotavtrykk.
  - **3+30+300-prinsippet** (Nordisk ministerråd, 2025), er en strategi for å øke andelen grønt i byene og bidra til sunnere bymiljø ved å sikre at:
    - alle kan se minst tre store trær fra der de bor, jobber, går på skole eller mottar omsorg.
    - alle bor i et nabolag med minst 30 % trekronedekke.
    - alle har maks. 300 meter til nærmeste offentlige grøntområde med høy kvalitet.
  - **i-Tree** er en programvare utviklet av landbruksmyndighetene i USA for å beregne kvantitative verdier av samfunnsnytten trær bidrar med, eksempelvis hvor mange kubikkmeter vann et tre kan fange opp eller hvor mye CO_2 som bindes opp i treets biomasse. Beregningene kan inngå i en økonomisk beregning av nytteverdi (SLU, 2020), og NINA har testet metodikken i fire norske byer (Barton m.fl., 2024).
- **Blågrønn faktor** er et verktøy for planlegging, og skal både bidra til klimatilpassete uterom, bedre håndtering av overvann og etablering, bevaring og forbedring av vegetasjon. Det er en egen Norsk standard for blågrønn faktor, NS3845. Krav til blågrønn faktor innebærer bruk av naturbaserte løsninger som trær og planter, grøntarealer og åpne vannsystemer for å sikre at bygninger og uteområder bygges slik at de er robuste og kan håndtere dagens og framtidas klima. I Vestfold omtaler kommunene Tønsberg, Færder og Horten blågrønn faktor i kommuneplanens arealdel.
- **Urbant landbruk** kan brukes om både private og offentlige aktører eller tiltak som produserer mat, utvikler grønnstruktur eller ivaretar sirkulær ressursbruk i byer og tettsteder. Ofte er urbant landbruk dyrking i kombinasjon med andre formål som undervisning, sosiale møteplasser, næringsutvikling, inkludering, folkehelse, entreprenørskap, matkultur, naturmangfold eller vern av matjord og grøntarealer. Det bynære landbruket som regnes til urbant landbruk har direkte nytte av sin beliggenhet nær byen, for eksempel i form av besøkende eller dugnadsinnsats (Regjeringen, 2021).

  I 2021 lanserte regjeringen en nasjonal strategi for urbant landbruk (ibid). Denne ble fulgte opp med en mulighetsstudie for urbant landbruk (Vestfold og Telemark fylkeskommune, 2023 - i samarbeid med Statsforvalteren), som viser bredden av urbane landbrukstiltak og potensial for utvikling. Urbant landbruk er relevant for:
  - Matsikkerhet og beredskap: andelslandbruk og markedshager.
  - Utdanning: skolehager og utdanning av skolehagelærere.
  - Økonomisk utvikling: besøksgårder, gårdsutsalg/-kafé og markedshager.
  - Helse: Inkluderende offentlige rom, arbeidstrening, sansehager.
  - Samhandling og integrering: frivillighet, rusomsorg.
  - Klima og miljø: grønnere byer, lokal overvannshåndtering, rensing av vann, kompostering og sirkulære systemer, pollinerende insekter.
  - Byplanlegging: boligplanlegging, overordnet grønnstruktur, midlertidighet.

9. Kulturminner og kulturmiljø

Dette kapittelet gir en oppsummering av kunnskapsgrunnlaget for temaet kulturminner og kulturmiljø. For utfyllende informasjon, se vedlegg 18-19 til politisk sak.

Vestfold er et lite og befolkningstett fylke, med høy tetthet av kulturminner og kulturmiljøer. Denne tettheten er ikke jevnt fordelt i fylket, men vesentlig høyere i området fra og med Vestfoldraet og ut til kysten. Fylket har en rekke gravrøyser og skipshauger, og spor etter bosetting, maktutøvelse og handel fra vikingtid. Tønsberg er i seg selv et viktig kulturminne fra middelalder, som en av Norges 8 middelalderbyer, og fylket har også 20 middelalderkirker i stein. Vestfold har én stavkirke, Høyjord stavkirke, og bygninger og anlegg knyttet til de to eneste norske grevskapene; Larvik og Jarlsberg. I tillegg har Vestfold en rekke viktige anlegg knyttet til landets forsvars- og kysthistorie som for eksempel Fredriksvern i Stavern og Karljohansvern i Horten. I kulturminnedatabasen Askeladden er det per 2025 registrert 8 686 automatisk fredede lokaliteter og ca. 250 forskrifts- eller vedtaksfredede kulturminner i Vestfold. Vestfold har 10 fartøy med verneavtale. Vestfold har 15 897 bygninger som er oppført før 1900 og registrert i SEFRAK-registeret, hvorav 4 422 er oppført før 1850 og 9 206 er oppført i 1850-1900. 2 269 bygninger er revet.

8686 automatisk fredete lokaliteter

4422 bygninger oppført før 1850

9206 bygninger oppført 1850-1900

56 Kirker

10 fartøy med verneavtale

Ca **250** vedtaks-/forskriftsfredete kulturminner

67 Nasjonalt og/eller regionalt viktige kulturmiljøer

1 større middelalderby

? Transportminner

Kulturminner og kulturmiljø er ikke pekt på som særlig relevant for revisjon. Imidlertid pekes det i planprogrammet på behov for forankring av arbeidet, og det skisseres mulige utfordringer knyttet til behovet for en kompakt by- og tettstedsutvikling, også i og omkring nasjonalt og vesentlig regionalt verneverdige kulturmiljø. Som kunnskapsgrunnlag for dette temaet er det derfor gjort en gjennomgang av oppfølgingen av kulturmiljø etter gjeldende RPBA, og forutsetningene for å kunne ta i bruk kulturmiljø som en ressurs inn i den ønskede samfunnsutviklingen.

9.1. Oppfølging av kulturmiljø i RPBA

Innenfor rammen av gjeldende RPBA har det blitt identifisert 67 kulturmiljøer som har nasjonal eller vesentlig regional verneverdi. Planen har staket ut en forvaltning som har gitt disse

områdene sterkt vern, og en forpliktelse til å drive en mer liberal kulturmiljøforvaltning i områder innenfor LUG. Målet er at forvaltningen skal prioritere og signalisere tydelig hva som er det viktigste blant fylkets store tilfang av kulturminner.

I henhold til RPBA sin retningslinje nr. 8 skal nye arealplaner *sikre* nasjonalt og regionalt viktige kulturmiljøer. Hensikten med retningslinjen har vært å bruke plan- og bygningslovens virkemidler for å verne de viktigste verdiene i fylket, og gi kommunene et eierskap til hvordan vernet utformes og håndheves. Fra og med 2013 har Kulturarv samarbeidet med alle kommunene i Vestfold om utarbeidelse av retningslinjer og bestemmelser for kulturmiljøene i kommuneplanenes arealdeler og i reguleringsplanarbeid som berører kulturmiljøer. Samarbeidet har forankret og synliggjort kulturmiljøene ute i kommunene.

9.1.1 Vern gjennom planverk

Det mest brukte verktøyet for å ivareta kulturmiljøene er vern i kommuneplanens arealdel, gjennom **hensynssone (H570)**, med tilhørende retningslinjer. Retningslinjene beskriver typisk hvilke hensyn som må tas, og hva det må tas hensyn til, ved tiltak i kulturmiljøene. 46 kulturmiljøer har slikt vern. 31 kulturmiljøer er vernet som **bestemmelsesområder** i kommuneplanenes arealdeler. De fleste av disse er bygningsmiljøer i byer og tettsteder, og er tilknyttet bestemmelser som f.eks. regulerer adgangen til å oppføre nye bygninger og utforming av disse, vilkår for endring av blant annet fasader, takutforming, samt plassering og rytme i bebyggelsen. Flere av kommunene har også vernet kulturmiljøer med lokal verneverdi i slike bestemmelsesområder. 11 kulturmiljøer, eller deler av slike, er helhetlig vernet gjennom **reguleringsplaner** utformet med spesielt fokus på kulturmiljøverdiene. En del kulturmiljøer kombinerer verneverktøyene.

9.1.2 Forvaltning

I mange av kulturmiljøene finnes også reguleringsplaner som er utformet av andre primærhensyn enn vern. En del av disse inneholder bestemmelser som styrer arealbruken og videreutviklingen av områdene. En gjennomgang fant 19 reguleringsplaner i kulturmiljøene, vedtatt eller revidert etter vedtak av de samme kulturmiljøene i RPBA. De planene som i sin helhet er utarbeidet etter at RPBA har trått i kraft, har alle fulgt opp kulturmiljøstatusen gjennom plankart og retningslinjer. Inntrykket er at kulturmiljøene som er landskaper ikke har vært utsatt for regulering til utbygging siden RPBA trådte i kraft, som er i tråd med både hovedgrepet og kulturmiljø- og matjordvernet som ligger i planen. I byene vil det være mer behov for utvikling både i og inn mot kulturmiljøene, og her følger reguleringsplanene opp arbeidet med kulturmiljø.

Arealplanstatus gir ikke et uttømmende bilde av hvilke fysiske endringer som har skjedd med kulturmiljøene, selv om de speiler kommunenes intensjoner. Videre kunnskap kan bringes til veie ved å undersøke hvorvidt det har skjedd arealbruksendringer i landskapene, og hvordan byggesaker og søknader om for eksempel riving, tilbygg, ombygg og fasadeendringer i bygningsmiljøene, har vært håndtert før og etter innarbeidelsen av kulturmiljøene. Allikevel tegnes et bilde av at kulturmiljøene er kjent og håndteres aktivt av både utbyggere og kommuner.

9.1.3 Kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse

Riksantikvaren har foreslått 41 områder til nasjonalt register over kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse[9], og det er utarbeidet en fagrapport for disse kulturmiljøene som også inngår i kunnskapsgrunnlaget for RPBA. Kulturmiljøene som pekes ut nasjonalt er utarbeidet med bakgrunn i kulturmiljøer som fra før ligger i RPBA med nasjonal og vesentlig regional interesse. Tre av de 41 kulturmiljøene lå ikke inne i RPBA. Dette er Færder UKL-landskap, samt Ula og Kjerringvik i Larvik. I tillegg kommer to utvidelser; Håøya som legges til kulturmiljøet Bogen og Sundåsen, samt at kulturmiljøene *Berg-Manvik* og *Tanum, Aske, Gui og Brunla* i Riksantikvarens oversikt er slått sammen. Alle de 41 kulturmiljøene har vern gjennom kommuneplanenes arealdeler og/eller reguleringsplaner, med unntak av arealet mellom *Berg-Manvik* og *Tanum, Aske, Gui og Brunla*. Det har også vært kjørt administrativ prosess med kommunene i utvelgelsen.

30 kulturmiljøer registrert i RPBA, er ikke pekt ut som nasjonalt interessante av Riksantikvaren. Disse har vesentlig regional interesse, som faller under fylkeskommunens myndighetsområde på lik linje med kulturmiljøer av nasjonal interesse. Kommunen er myndighet for kulturminner av lokal interesse.

9.2. Rammer for kulturmiljøarbeidet

9.2.1 Forvaltningsansvar

Forvaltningsansvaret av kulturminner og kulturmiljø er fordelt både hos kommunene, fylkeskommunen og statlig nivå. Myndigheten etter Lov om kulturminner er beskrevet i Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven.

Kommunalt
Kommunene er som lokal planmyndighet forvaltere av kulturminner og kulturmiljø, med ansvar for å kartlegge, verne og legge til rette for bruk av disse i lokal arealplanlegging.
Gjennom planlegging og saksbehandling etter plan- og bygningsloven skal kommunen sikre lokale kulturminner, mens de samarbeider med fylkeskommunen om regionale/nasjonale verdier.

Regionalt, nasjonalt, internasjonalt
Kulturminneforvaltningen i Norge styres av nasjonale lover, regionale planer og internasjonale føringer. På nasjonalt nivå er kulturminneloven det sentrale juridiske rammeverket. Den legger vekt på vern av kulturminner og kulturmiljøer som en uerstattelig ressurs for samfunnet. Fylkeskommunen har gjennom Forskrift for faglig ansvarsfordeling ansvar for de fleste fredete kulturminner og kulturmiljø.

Det nasjonale nivået er særlig viktig fordi lovverket på dette feltet klart definerer rammene for hvordan kulturmiljø skal identifiseres, forvaltes og beskyttes. Dette skiller kulturmiljøforvaltningen fra flere av fylkeskommunens øvrige ansvarsområder, som i større grad preges av regionale prioriteringer og politiske valg. Kulturminneloven og tilhørende nasjonale retningslinjer gir et tydelig juridisk og faglig rammeverk som fylkeskommunen må forholde seg til i saksbehandling og planlegging.

[9] Høringsinnspill behandles i *Hovedutvalg for idrett, inkludering og kultur* og *Fylkesutvalget* i 2. møterekke 2026.

Internasjonalt påvirkes forvaltningen av internasjonale konvensjoner, som for eksempel UNESCOs verdensarvkonvensjon og Granadakonvensjonen, samt relevante EU-direktiver.

9.2.2 Nye føringer

Kulturmiljøfeltet er under omstrukturering. Siden RPBA ble vedtatt i 2013 har feltet utviklet seg til å mer eksplisitt rette seg mot større kulturmiljøer, fremfor enkeltobjekter. Etter regionreformen har det vært økt fokus på verdien av kulturmiljø, og kulturmiljø som ressurs inn mot bærekraft, samfunnsutvikling og beredskap. De viktigste nasjonale føringene presenteres kort her.

Nasjonale mål
Meld. St. 16. Nye mål i kulturmiljøpolitikken – engasjement, bærekraft og mangfold (2019-2020) lanserte nye mål i kulturmiljøpolitikken, med hovedtemaene engasjement, bærekraft og mangfold. De tre nasjonale målene er:

- Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging.
- Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.
- Et mangfold av kulturmiljø tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.

Nasjonale bevaringsstrategier
Arbeidet med nasjonale bevaringsstrategier er basert på de nasjonale målene, og er ment å konkretisere dem og samordne virkemidlene for å nå dem. Fylkeskommunene og Sametinget har en viktig rolle i gjennomføringen av de nasjonale bevaringsstrategiene, og er avgjørende for at vi når de nasjonale målene for kulturmiljøforvaltningen. Bevaringsstrategiene vil bli et av de viktigste virkemidlene for kulturmiljøforvaltningen i årene som kommer, og har alle vært politisk behandlet av HIIK.

Riksantikvaren har på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet utarbeidet de første bevaringsstrategiene for henholdsvis kystens kulturmiljøer og landbrukets kulturmiljøer. Disse trådte i kraft i februar 2025. De to nye bevaringsstrategiene med temaene kulturmiljøer i bygder og byer samt industri og næring ble oversendt til Klima- og miljødepartementet 1. september 2025:

- Bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø – Riksantikvarens forslag
- Bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø – Riksantikvarens forslag

De fire bevaringsstrategiene skal bidra til å fornye og samordne offentlige virkemidler, slik at flere viktige kulturminner og -miljøer blir tatt vare på og kan oppleves i årene som kommer. Bevaringsstrategiene skal legge til rette for at kulturminner, kulturmiljø og landskap blir bevart og tatt i bruk som en ressurs i samfunnsutviklingen.

Ny kulturmiljølov
Samfunnet har gjennomgått store endringer siden gjeldende kulturminnelov ble vedtatt i 1978, bl.a. har endret bosetningsmønster, demografi og klima, sammen med økt digitalisering av samfunnet skapt nye utfordringer, men også muligheter, for forvaltning av kulturmiljø. En ny kulturmiljølov er under utarbeidelse. Kulturmiljølovutvalet la frem sitt forslag (NOU 2025:3) den 24. mars 2025, og Vestfold fylkeskommune har avgitt høringsinnspill til forslaget[10]. Lovforslaget omfatter flere typer kulturmiljø enn dagens lov, og introduserer også nye måter å ta vare på

[10] Høringsinnspillet ble behandlet i Fylkestinget 02.09.2025, sak 95/25.

kulturmiljø på. Lovforslaget legger opp til en styrking av fylkeskommunenes rolle som regional kulturmiljøforvalter.

Fylkeskommunene har opparbeidet bred kulturmiljøfaglig kompetanse og forvaltningsmessig erfaring som førsteinstans for en rekke kulturmiljø. I tillegg har fylkeskommunen løpende samhandling med kommunene. Fylkeskommunen er derfor faglig godt rustet til å møte foreslått fordeling av ansvar og oppgaver.

9.3. Kulturmiljø i regional utvikling

9.3.1 Utfordringer

De viktigste samfunnsutfordringene for Vestfold er løftet frem i Vestfoldplanen. For kulturmiljøer kommer disse utfordringene til uttrykk på ulike måter. Klimaendringene som overvann, flom, skred og stormflo gjør at fylket står i fare for å miste kulturminner og kulturmiljøer. Samtidig betyr økte temperaturer en raskere gjengroing av kulturlandskapet. Høyere temperaturer og luftfuktighet gir større risiko for skader fra sopp, råte og insekter, og perioder med tørke øker risikoen for skogbranner som også kan true kulturminner. I dyrket jord er arkeologiske kulturminner utsatt for nedbrytning og tap som følge av intensivering av jordbruket og økt behov for drenering. Kulturminner i skog er på samme måte sårbare for moderne flatehogst. Endringer i grunnvannsstand som følge av ny overvannsdynamikk er en trussel mot middelalderens kulturlag i byene.

Kulturminner i form av eldre bygninger utfordres både som enkeltstående kulturminner og som helhetlige kulturmiljø. I byer og tettsteder er utfordringene knyttet til forventninger om endring og/eller riving for å legge til rette for bedre utnyttelse av arealene. I mindre urbane områder er utfordringene knyttet til manglende bruk og forfall.

9.3.2 Kulturmiljøressursen

Kulturmiljø har samtidig potensiale for å bidra til å løse noen utfordringer i Vestfoldsamfunnet. Kulturarven i fylket er kilde til historisk kunnskap om fortiden, men har også et stort formidlings-, opplevelses- og verdiskapingspotensial som både kulturinstitusjoner, næringslivs- og reiselivsaktører kan nyttiggjøre seg av.

En konkretisering av hvordan bevaring gjør kulturmiljøene til ressurser er en viktig oppgave for årene som kommer. God og bevisst og stedstilpasset arkitektur vil være et viktig bidrag inn i å løse dette samfunnsoppdraget. Den nasjonale arkitekturstrategien Rom for kvalitet og Riksantikvarens bystrategi Bærekraft, mangfold og muligheter, er gode ressurser inn i arbeidet.

Tydelig og forutsigbar forvaltning har vært en viktig motivasjon arbeidet med RPBA. Kulturarv gjorde i 2022 en undersøkelse blant utvalgte kommuner i Vestfold og Telemark for å se på hvilke ønsker kommunene har for seksjonens uttaler til kommuneplanenes arealdeler. Svarene (vedlegg 3) pekte på konkrete, detaljerte uttaler med høy grad av lokal tilpasning og stedskunnskap som verdifullt. Spørsmålet om hvilken bevaring som kreves, hva som skal bevares og hensyntas og hvilken utvikling som vil gavne kulturmiljøene med sitt særpreg og identitet, krever spesifikke svar.

Sosial bærekraft

Kulturmiljø i Vestfold kan være en kilde til sosial bærekraft som arenaer for medvirkning og deltagelse i samfunnet. Kulturmiljøene er en kilde til engasjement, kunnskap og opplevelse, og er grunnlag for verdiskaping som både kulturinstitusjoner, næringslivs- og reiselivsaktører nyttiggjør seg av. Det er til enhver tid mange prosjekter som drives av frivilligheten. Å ha et frivillig arbeid som er av betydning for vår felles kulturarv gir folk meningsfylte dager, med mangfold og tilhørighet.

Statistisk sentralbyrå har gjort undersøkelser som viser at:

- I 2024 deltok 18 % av befolkningen som frivillig i en eller flere aktiviteter tilknyttet kulturminnearbeid[11]. De mest aktive finner vi i aldersgruppen 67-79 år.
- I 2021 og 2022 var mer enn 40 % av befolkningen ganske eller svært interessert i kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap[12].

Dette feltet har en særlig kraft i tradisjonshåndverkene, som en arena egnet til å inkludere folk som står utenfor skole eller arbeidsliv, samtidig som behovet for å lære opp tradisjonshåndverkere for å ivareta kulturarven på riktig måte, er presserende.

I Norge skaper eldre bygninger årlig arbeid for minst 9 600 personer i 2 600 små og mellomstore bedrifter. Dette kan omsettes til en omsetning for bygg- og anleggsbransjen på 18,7 milliarder kroner.

Opplæring i smia. Foto Steinar Hvitstein.

Økonomisk bærekraft

Menon Economics gjennomførte i 2017 undersøkelsen Verdien av kulturarv på vegne av Riksantikvaren. Undersøkelsen viste at innbyggerne i Oslo er villige til å betale 2,4 % mer for å bo i verneverdige boliger, sammenlignet med tilsvarende boliger som ikke er verneverdige. Innbyggerne i Oslo er villige til å betale mellom 4 og 5 % mer for å bo i et område med høy tetthet av kulturminner. I Fredrikstad er kjøperne villige til å betale mellom 14 og 18 % mer for en bolig nær Gamlebyen sammenlignet med boliger andre steder i byen.

Forprosjektet Hva er kulturminner egentlig verdt av Transportøkonomisk institutt har i 2022 sett på muligheten for å lage et samfunnsøkonomisk saksbehandlingssystem for kulturmiljøer i by i

[11] https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/kultur/kulturstatistikk/frivillig-og-betalt-innsats-i-kulturen/tabeller/tabell-4-frivillig-aktivitet-for-kulturminner-kulturmiljoer-og-kulturlandskap-i-andel-av-befolkningen-etter-aktivitet-bosettingsstrok-kjonn-og-alder.prosent

[12] https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/kultur/artikler/1-av-6-gjor-en-frivillig-innsats-for-kulturvernet

Vestfold og Telemark fylkeskommune. Presset på kulturmiljøet i byområder er høyt, og når eiere og utbyggere ønsker utvikling hvor kulturmiljøer vil måtte vike, er dette ofte på bakgrunn av bedriftsøkonomiske beregninger som viser økt verdiskaping. Kommuner, fylkeskommuner eller staten er gjennom forvaltningsloven pålagt å påse at denne typen saker er tilstrekkelig opplyst før avgjørelse skal fattes. Frem til nylig har det ikke vært vanlig å kvantitativt, herunder samfunnsøkonomisk, utrede kulturmiljøer. Studien viste at det er potensial for å forstå og formidle kulturmiljøverdiene bedre ved å undersøke økonomiske aspekter i planutredninger. Konkret ble det vist en positiv betalingsvillighet for å bo i en bolig med kulturminneverdi i Sandefjord sentrum. Det ble også gjort en ringvirkningsanalyse på Rjukan der man fant at det var mulig å skille kulturmiljøturismen fra annet reiseliv.

Ifølge Reiselivsregnskapet bidrar kulturmiljø og historiske miljø nasjonalt med 15 840 arbeidsplasser og en omsetning på 27,1 milliarder årlig. I Henningsvær står kulturmiljøturistenes forbruk for ca 50 % av verdiskapingen i reiselivet, 15 % av verdiskapingen fra hele næringslivet og 20 % av sysselsettingen i kommunen. I Røros står kulturmiljøturistenes forbruk for ca 40 % av verdiskapingen i reiselivet og 4 % av verdiskapingen I hele næringslivet i kommunen.

Miljømessig bærekraft

Riksantikvarens klimastrategi konkretiserer en del utfordringer og muligheter når det gjelder kulturmiljø og klima. Bevaring og gjenbruk av fredete og verneverdige bygninger er ett eksempel på hvordan kulturmiljø kan være en kilde til miljømessig bærekraft i Vestfold. Når eldre bygninger bevares og gjenbrukes, reduseres klimagassutslipp. Bevaring av kulturmiljø og landskap hører sammen med bevaring av natur og jordbruk.

Sintef har gjort en systematisk litteraturgjennomgang av publikasjoner om livssyklusanalyser av eksisterende bygninger både i Norge og internasjonalt, og en kvantitativ analyse av 12 norske og 11 internasjonale casestudier. Studien konkluderer med at det er et stort uutnyttet potensial for miljøgevinster i den eksisterende bygningsmassen. Miljøpåvirkningen fra eksisterende bygninger er kun rundt halvparten av den fra nybygg. Siden det meste av verdens bygningsmasse i 2050 eksisterer allerede, vil rehabilitering og gjenbruk av eksisterende bygg være et avgjørende bidrag til en bærekraftig framtid. Gjennomgangen er presentert i rapporten Grønt er ikke bare en farge.

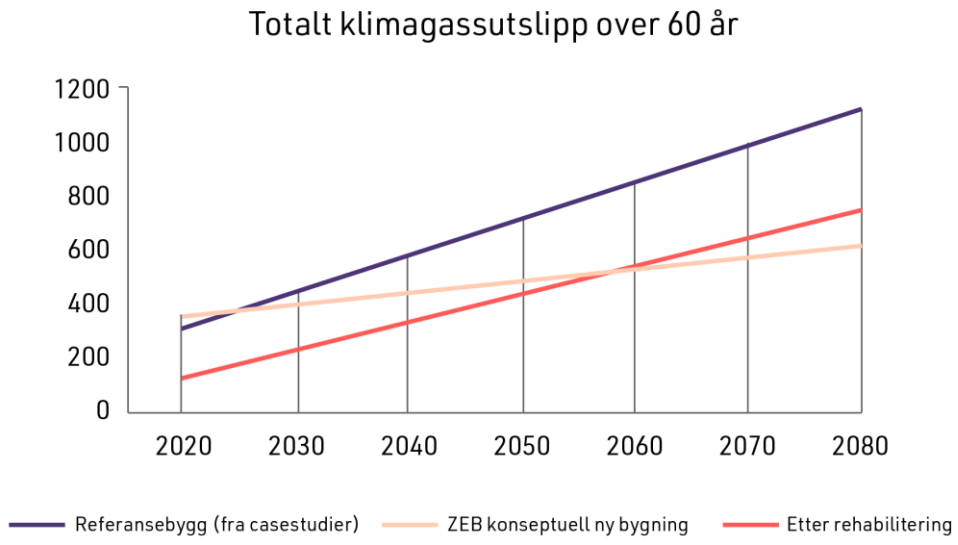

Figur 41. Illustrasjonen er utarbeidet av SINTEF/Riksantikvaren

Referanseliste

Aasvang, G. M., Engdahl, B. L. og Krog, N. H. (2014). *Støy, helseplager og hørselstap i Norge*. I Folkehelserapporten – Helsetilstanden i Norge.

Akershus fylkeskommune, Husbanken, Kommunal- og regionaldepartementet, Miljøverndepartementet (2007). *Sosiokulturelle stedsanalyser. Veileder*. [https://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/3563/sosiokulturelle_stedsanalyser.pdf].

Artsdatabanken. (2025a) *Arealbruksintensitet.* [https://artsdatabanken.no/Pages/262116/, Lest 12.2025].

Artsdatabanken. (2025b) *Arealbruksintensitet.* [https://data.artsdatabanken.no/Natur_i_Norge/Landskap/Landskapsgradient/Arealbruksintensitet, Lastet ned 08.2025].

Artsdatabanken. (2025c) *Artskart.* [Tilgjengelig fra: https://artskart.artsdatabanken.no/, Lest 12.2025].

Artsdatabanken. (2025d). *Slik rapporterer du. I: Artshåndbok: Rapportering av fremmede arter*. [https://artsdatabanken.no/arter/artshandbok-rapporter-fremmede-arter/slik-rapporterer-du, Lest 12.2025].

Artsdatabanken. (2025e). *Ny rødliste for naturtyper 2025.* [https://artsdatabanken.no/naturtyper/rodlista-naturtyper/om-rodlista/ny-rodliste-naturtyper-2025, Lest 15.01.2026].

Artsdatabanken. (2026). *Hvor finnes de truede artene?* [https://artsdatabanken.no/Arter/Rodlista-arter/Om-rodlista/Resultater/Hvor-finnes-de-truede-artene, Lest 18.01.2026].

Asplan Viak (2026). Handelsanalyse for Vestfold fylkeskommune. Analyse i forbindelse med revidering av RPBA – dokumentasjonsrapport. 09.02.2026.

Barton D. N., A'Campo W., Immerzeel B., Östberg J., Often A. (2024). Kartlegging og verdsetting av bytrærs betydning for økosystemtjenester i Bodø, Bærum, Kristiansand og Oslo. NINA Rapport 2391.

Bjørnar Sæther, S. S. (2025). *Fra deponi til gjenvinning? Styringsmuligheter for bedre massehåndtering i Stor- Oslo-regionen.* Universitetet i Oslo, Senter for global bærekraft - Include. [www.globe.uio.no/include/publikasjoner-media/rapporter/rapport-1-25-fra-deponi-til-gjenvinning.pdf].

DOGA (2022). Folkehelse og bygde omgivelser. [https://cdn.craft.cloud/bb222918-12b2-4a77-8fef-853f43817b67/assets/Pdf/DOGA-rapporter/folkehelse-og-bygde-omgivelser_erfaringsnotat-med-anbefalinger-doga-20230109.pdf].

DOGA (2025). Landsdekkende spørreundersøkelse om arkitektur. [https://doga.no/aktuelt/nordmenn-har-tro-paa-arkitekturens-samfunnsverdi].

Edvardsen A. m.fl. (2024). *Natur i Norge. Variasjon satt i system.* Universitetsforlaget

Enstad, F. og Bakken, A. (2022). *Ungdata junior 2022. Nasjonale resultater*.

FN-sambandet (2024). Norge og naturkrisen. [https://fn.no/tema/natur-og-klima/norge-og-naturkrisen, Lest 12.2025].

Folkehelseinstituttet (FHI) (2022). *Folkehelseundersøkelsen i Vestfold og Telemark 2022.* [https://www.telemarkfylke.no/globalassets/statistikk-kart-og-analyse/rapporter-og-prosjekter/folkehelseundersokelsen-2021/folkehelseundersokelsen-i-vestfold-og-telemark-2021.pdf].

Framstad, E., Bryn, A., Dramstad, W. & Sverdrup-Thygeson, A. (2018). *Blågrønn infrastruktur. Landskapsøkologiske sammenhenger for å ta vare på naturmangfoldet.* NINA Rapport 1410.

Friesinger, J. G., m. fl. (2022). *The significance of the social and material environment to place attachment and quality of life: findings from a large population-based health survey*.

Future Built (2024a). Kvalitetskriterier, versjon 2.5. [https://www.futurebuilt.no/assets/originals/download/FutureBuilt-kvalitetskriterier-V2.5_28.11.24.pdf].

Future Built (2024b). Kriterier for sosial bærekraft, versjon 3.0. [https://www.futurebuilt.no/assets/originals/download/FutureBuilt-kriterier-for-sosial-b%C3%A6rekraft-V3.0_21.11.24.pdf].

Geonorge (2025). *Kartkatalogen Geologisk arv.* [https://kartkatalog.geonorge.no/metadata/geologisk-arv/52a55a3c-bcd2-44d7-ac21-2f4550161937, Lest 10.2025].

Gottlieb Paludan Architects, Byantropologen, NTNU (2021). *Bokvalitet og høy tetthet.* [https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/bokvalitet-og-hoy-tetthet_-hvordan-kombinerer-vi-de-to/id2859977/].

Harboe L., Dokk Holm E., Harsvik R. B. (AHO) (2024). *Fem grep for strategisk ledelse av byer.* [https://www.aho.no/forskning/nyheter/fem-grep-for-strategisk-ledelse-av-byer.html].

Hjorteviltregisteret (2025). [www.hjorteviltregisteret.no, Lest 12.2025].

IPCC (2023) *Summary for Policymakers. In: Climate Change 2023: Synthesis Report.* Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, pp. 1-34. [https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf].

IPCC (2024) *Report of the IPCC Expert Meeting on Reconciling Anthropogenic Land Use Emissions.* Eds: Enoki T., Hayat M., Grassi G, Sanz M., Rojas Y., Federici S., Seneviratne S., Rupakheti M., Howden M., Sukumar R., Fuglestvedt J., Itsoua Madzous G., Krug T., Romanowskaya A. Pub. IGES, Japan. [https://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/mtdocs/pdfiles/2407_EM_Land_Report.pdf].

Klima- og miljødepartementet (2018). *Handlingsplan for friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet*. [https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-for-friluftsliv/id2607767/].

Klima- og miljødepartementet (2024, 8. mars). *Verner 12 skogområder i fem fylker*. [https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/verner-12-skogomrader-i-fem-fylker/id3028965/, Lest 12.2025].

Menon Economics. (2023). *Klimafotavtrykk av offentlige anskaffelser.* Menon-publikasjon Nr. 105/2023. [https://www.anskaffelser.no/sites/default/files/2025-10/klimafotavtrykket-av-offentlige-anskaffelser-menon-2023.pdf].

Miljødirektoratet (2014). *Planlegging av grønnstruktur i byer og tettsteder.* [https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m100/m100.pdf].

Miljødirektoratet m.fl. (2021). *M2074 Tverrsektorielt prosjekt om disponering av jord og stein som ikke er forurenset.* Miljødirektoratet.

Miljødirektoratet m.fl. (2023). *Tiltaksanalyse for skog- og arealbrukssektoren: Hvordan Norge kan redusere utslipp av klimagasser fra arealbruksendringer innen 2030.* [https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2023/april-2023/tiltaksanalyse-for-skog-og-arealbrukssektoren/]

Miljødirektoratet (2023*). Gjennomføring av helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden. Rapport for året 2022-2023.* [https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2023/november-2023/gjennomforing-av-helhetlig-tiltaksplan-for-oslofjorden-2022-2023/]

Miljødirektoratet (2025a). *Kartkatalog. Hovedøkosystemer i Norge – versjon 1.* [https://kartkatalog.miljodirektoratet.no/Dataset/Details/3069, hentet 12.2025].

Miljødirektoratet (2025b) *Norges verneområder.* [https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/vernet-natur/norges-verneomrader/, Lest 12.2025].

Miljødirektoratet (2025c). *Miljømål 1.3: Et representativt utvalg av norsk natur skal bevares for kommende generasjoner. Miljøstatus – Norges klima- og miljømål*. [https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/naturmangfold/miljomal-1.3].

Miljødirektoratet (2025d). *Veileder M-1941 Konsekvensutredning av klima og miljø.* [https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/arealplanlegging/konsekvensutredninger/].

Miljødirektoratet (2025e), *Grønn infrastruktur*. [https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/arealplanlegging/gronn-infrastruktur/, Lest 10.2025].

Miljødirektoratet (2025f). *Kommuneveilederen.* [https://www.miljodirektoratet.no/kommuneveilederen/, Lest 10.2025].

Miljødirektoratet (2025g). *Utslipp og opptak fra skog og arealbruk*. [https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/datavisualisering/klimagassutslipp-i-kommuner-og-fylker/, Lest 11.2025].

Miljødirektoratet (2025h). *Klimatiltak i Norge. Kunnskapsgrunnlag 2025*. [https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2025/januar-2025/klimatiltak-i-norge-kunnskapsgrunnlag-2025/].

Miljødirektoratet (2025i) *Naturregnskap.* [https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/naturregnskap/, Lest 12.2025].

Miljødirektoratet. (2026). *VertiGIS Studio kartapplikasjon*. [https://geocortex02.miljodirektoratet.no/vertigisstudio/web/?app=a3a09afee5c24c459c53a9a9ff0915f1, Lest 18.01.2026].

NIBIO (2024). *Framskrivninger for arealbrukssektoren (LULUCF) under FNs klimakonvensjon og EUs klimarammeverk.* [https://kudos.dfo.no/documents/372294/files/47390.pdf].

NIBIO. (2025a) *Arealbarometer for Vestfold*. [https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/vestfold/, Lest 12.2025].

NIBIO. (2025b) *Med særbestemmelse*. [https://www.nibio.no/tema/jord/arealressurser/dyrkbar-jord/med-saerbestemmelser, Lest 12.2025].

NIBIO. (2025c) *Grønnstruktur*. [https://www.nibio.no/tema/jord/arealressurser/gronnstruktur, Lest 10.2025].

NIBIO. (2025d) *Kunnskap om karbonrike areal*. [https://nva.sikt.no/registration/0198cc555857-654726e7-8951-4d29-82c6-25ba7ab30ed7].

NIBIO (2025e). *Nasjonalt referansesystem for landskap*. [https://www.nibio.no/tema/landskap/landskapskart/nasjonalt-referansesystem-for-landskap/landskapsregioner, Lest 10.2025].

NIBIO (2025f). *Kartbasert klimagasskalkulator for arealbrukssektoren.* [https://nibio.no/tjenester/kartbasert-klimagasskalkulator-for-arealbrukssektoren, Lest 12.2025].

Nilsson, A. (2025). *Kartlegging av trua lav i edelløvskog i Vestfold*. Biofokus. [https://biofokus.no/ny-rapport-kartlegging-av-trua-lav-i-edellovskog-i-vestfold/]

NINA (2025a), *Natur i by*. [https://www.nina.no/%C3%98kosystemer/Natur-i-by#, Lest 10.2025].

NINA (2025b). Naturrestaurering. [https://www.nina.no/B%C3%A6rekraftig-samfunn/Naturrestaurering, Lest 10.2025].

Nordisk ministerråd (2025). *Yggdrasil. The living nordic city.* [https://pub.norden.org/temanord2025-522/temanord2025-522.pdf].

NGU (2025). *Geotop.* [https://www.ngu.no/geologiske-ressurser/geotop, Lest 10.2025].

NIVA (2022). *Kunnskapsoppsummering om marine områder som er viktige for karbonlagring, Rapport l.nr. 7788-2022.* Norsk institutt for vannforskning.

Oslo kommune (2022). *Byens trær*. [https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13154699-1651670522/Tjenester%20og%20tilbud/Plan%2C%20bygg%20og%20eiendom/Byggesaksveiledere%2C%20normer%20og%20skjemaer/Byens%20tr%C3%A6r.pdf]

Oslo kommune PBE. (2024). *Kartlegging av masser fra bygg- og anleggsprosjekter i Oslo.* Oslo.

Regjeringen (2021). *Dyrk byer og tettsteder. Nasjonal strategi for urbant landbruk.* [https://www.regjeringen.no/contentassets/4be68221de654236b85b76bd77535571/207980-strategi-for-urbant-landbruk-web.cleaned-1.pdf].

Regjeringen (2025a). *Nasjonal arkitekturstrategi, Rom for kvalitet.* [https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-arkitekturstrategi/id3109446/].

Regjeringen (2025b). *Arkitektur, byggeskikk og estetikk.* [https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan_bygningsloven/planlegging/fagtema/arkitektur/id2814958/?expand=factbox2814963, Lest 10.2025].

Riksantikvaren (2018). *DIVE, kulturhistorisk stedsanalyse.* [https://riksantikvaren.no/veileder/dive-kulturhistorisk-stedsanalyse/].

Roer, O., Rolandsen, C. M., Meland, M., Gangsei, L.E., Panzacchi, M., Van Moorter, B., Kastdalen, L., Milner, J. M., Solberg, E. J. (2018). *Elgprosjektet i Akershus – Kortrapport*. Statens vegvesen.

Rolandsen, C. M., Solberg E. J. og Kleven O. (2023). *Resultater av genetiske analyser av vevsprover fra elg samlet hosten 2023*. Norsk Institutt for Naturforskning (NINA, upublisert)

Rød-Eriksen, L., Israelsen, M. F., & Rolandsen, C. M. (2024). *Hjorteviltets bruk av viltpassasjer på Rv3 mellom Løten og Elverum. Oppsummering av prosjektperioden 2020-2024*. NINA Rapport 2534.

SINTEF fag. (2022). *Sirkulær masseforvaltning - Materialstrømsanalyse av overskuddsmasser fra bygg- og anleggsnæringen.* SINTEF akademisk forlag.

Sirk Norge. (2016). *Avfalls- og gjenvinningsbransjens veikart for sirkulærøkonomi.*

Skrindo A. B., Simensen T., Jansson U., Bakkestuen V., Dervo B., Hagen D., Mehlhoop A. C., Museth J. og Thomassen Singsaas F. (2023). Restaurerbar natur i Nordre Follo. NINA Rapport 2314.

Statsforvalteren i Agder. (2026). *Truede naturtyper.* [https://www.statsforvalteren.no/agder/miljo-og-klima/naturmangfold/truede-naturtyper/, Lest: 19. januar 2026].

Statsforvalteren i Vestfold og Telemark (2020). *Handlingsplan mot skadelige fremmede arter i Vestfold og Telemark 2020.* [https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-vestfold-og-telemark/miljo-og-klima/naturmangfold/handlingsplan-2020/handlingsplan-fremmede-arter-vestfold-og-telemark-2020--endelig-versjon.pdf].

Statsforvalteren i Vestfold og Telemark. (2026a). *Bevaring av verdifull natur*. [https://www.statsforvalteren.no/vestfold-og-telemark/miljo-og-klima/verneomrader/bevaring-av-verdifull-natur/, Sist oppsøkt 20.02.2026].

Statsforvalteren i Vestfold og Telemark. (2026b). *Larvik bøkeskog: Biologisk mangfold*. [https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-vestfold-og-telemark/miljo-og-klima/verneomrader/dokumenter/verneomraader-vestfold/larvik-bokeskog-landskapsvernomrade/larvik-bokeskog-biologisk-mangfold.pdf, Lest 19.01.2026].

Steen S. T. og Omlid H. M. (2022). *Viltets bruk av viltpassasjer for kryssing av E18 i Larvik kommune med hovedfokus på hjortedyr*. Masteroppgave, Universitetet i Sørøst-Norge.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet (2020), *i-Tree Sverige.* [https://trekontoret.no/wp-content/uploads/2025/05/Slutrapport-i-Tree-Sverige-2020.pdf].

Syrstad, F.-I. (Red.) (2013). *Natur i Vestfold:* Veiviser til naturvernområdene og Færder *nasjonalpark.* Skagerrak Forlag.

Thorén, K. H. (2025) *Overordnet grønnstrukturplanlegging*. Tiltak.no. [https://www.tiltak.no/e-beskytte-eller-reparere-miljoeet/e4-attraktive-omgivelser/overordnet-gronnstrukturplanlegging/]

Thorén, K. H., Nordh, H. & Lund Holth, A. (2018). *Studie av kommunal og fylkeskommunal planlegging for NÆRTUR. Om kommunal og regional planlegging for etablering av turveier og turstier i nærmiljøet.*

Thorsen. N.H. & Odden, J. (2022). *Overvåking av viltoverganger med viltkameraer – Et pilotstudium*. NINA Rapport 2110. Norsk institutt for naturforskning.

Transportøkonomisk institutt (2023) *Friluftslivbruk av Oslofjorden og strandsonen*. TØI-rapport 2004/2023.

Tønsberg kommune (2026). *Arkitekturhåndbok. Høringsutkast.* [https://www.tonsberg.kommune.no/_f/p1/i7a972fde-20f8-4469-a220-325d83efe1f2/260123-arkitekturhandbok-tonsberg-spreads.pdf].

UEPG Annual report 2020 – 2021. [https://www.aggregates-europe.eu/wp-content/uploads/2023/03/Final_-_UEPG-AR2020_2021-V05_spreads72dpiLowQReduced.pdf, Lest 20.02.2026].

Vestfold fylkeskommune (2016). *Tettere byer med høyere kvalitet*. [https://www.vestfoldfylke.no/globalassets/vfk---hovednettsted/dokumenter/samfunnsutvikling/samfunn-og-plan/handlingsprogram-og-prosjekter/prosjekter/tettere-byer-med-hoyere-kvalitet.pdf].

Vestfold fylkeskommune (2024). *Folkehelseoversikt Vestfold 2024.*

Vestfold fylkeskommune m.fl. (2024). *Ung i Vestfold 2024.*

Vestfold fylkeskommune. (2025) *Arealregnskap for Vestfold Fylke*. [https://www.vestfoldfylke.no/no/kunnskap-om-vestfold/rapporter/arealregnskap/, Lest 12.2025].

Vestfold fylkeskommune (2025b). *Hovedrapport kartdata for kystsonen av Vestfold og Telemark*. https://www.vestfoldfylke.no/globalassets/vfk---hovednettsted/dokumenter/samfunnsutvikling/samfunn-og-plan/regionale-planer/planer-under-arbeid/hovedrapport-kartdata-for-kystsonen-av-vestfold-og-telemark.pdf, Lest 19.01.2026].

Vestfold fylkeskommune (2025c). *Regional kystsoneplan for Vestfold, høringsutkast 2025, temakart.* [https://experience.arcgis.com/experience/ad01cff7b2b74a8281de136c8d16d420, Lest 11.2025].

Vestfold fylkeskommune (2025d). *Regional boligbehovsanalyse for Vestfold 2024-2050.* [https://www.vestfoldfylke.no/no/meny/tjenester/plan/regional_boligbehovsanalyse/].

Vestfold og Telemark fylkeskommune m.fl. (2021). *Ung i Vestfold og Telemark 2021*. [https://www.vestfoldfylke.no/globalassets/vt/navarende-sider---ikke-ror-unntatt-faktafredag/01_dokumenter/rapporter-og-prosjekter/ungdata/ung-i-vestfold-og-telemark-til-web.pdf].

Vestfold og Telemark fylkeskommune m.fl. (2023) *Ungdata pluss i Vestfold og Telemark 2023.* [https://www.vestfoldfylke.no/globalassets/statistikk-kart-og-analyse/ungdata-pluss/879-rapport-korus-web_lr.pdf].

Vestfold og Telemark fylkeskommune og Statsforvalteren i Vestfold og Telemark (2023). *Urbant landbruk i Vestfold og Telemark. En mulighetsstudie*. [https://www.vestfoldfylke.no/globalassets/vfk---hovednettsted/dokumenter/samfunnsutvikling/samfunn-og-plan/handlingsprogram-og-prosjekter/prosjekter/mulighetsstudie-urbant-landbruk.pdf].

Vest-Viken vannregion (2025). *Sammen for vannet. Hovedutfordringer*. [https://www.vannportalen.no/vannregioner/vest-viken/aktuelt-vannregion-vest-viken/2025/horing-av-planprogram-og-hovedutfordringer-for-vest-viken-vannregion2/].

Vestfold
FYLKESKOMMUNE

vestfoldfylke.no

Postadresse:
Postboks 1213 Trudvang
3105 Tønsberg

Besøksadresse:
Svend Foyns gate 9
3126 Tønsberg

Tlf. 33 34 40 00
post@vestfoldfylke.no